

UNIVERZA V LJUBLJANI  
Fakulteta za socialno delo

DIPLOMSKA NALOGA

**MOŽNOSTI ZA (NE)FORMALNO POMOČ STARIM LJUDEM  
V OBČINI DOMŽALE**

Mentorica: doc. dr. Jana Mali

Monika Cerar

Ljubljana, maj 2010

## PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

**IME IN PRIIMEK:** Monika Cerar

**NASLOV DIPLOMSKE NALOGE:** MOŽNOSTI (NE)FORMALNE POMOČI STARIM LJUDEM V OBČINI DOMŽALE

**KRAJ:** Domžale      **LETO:** 2010

**ŠTEVILO STRANI:** 134

**ŠTEVILO PRILOG:** 5

**MENTORICA:** doc. dr. Jana Mali

**DESKRIPTORIJI:** socialne mreže, družinske vezi, (ne)formalna pomoč, informiranost, želje, potrebe

### POVZETEK

V diplomski nalogi sem se osredotočila na stanje, poglede, želje in potrebe starih ljudi, tako s strani neformalne kot tudi formalne pomoči. Po drugi strani pa sem raziskala, kakšne so sploh možnosti pomoči v Občini Domžale. Glavni cilj naloge je bil raziskati stanje informiranosti o teh možnostih pomoči in kakšne imajo stari ljudje predhodne izkušnje in želje glede različnih oblik formalne in neformalne pomoči. Raziskava je empirična in temelji na kvalitativni analizi šestih polstrukturiranih vprašalnikov, ki sem jih izvedla z ljudmi, starimi od 75 do 85 let, ki živijo v Občini Domžale. Naloga zajema tisto skupino starih ljudi, ki živijo v domačem okolju, lahko pa koristijo katero izmed (ne)formalnih neinstitucionalnih možnosti pomoči. Ena od glavnih ugotovitev diplomske naloge je, da imajo stari ljudje premalo informacij in neposrednih izkušenj s formalno mrežo storitev, zato se teh storitev izogibajo in zavračajo ponujene možnosti.

**THE TITLE OF THE DISERTATION:** OPPORTUNITIES FOR (UN)FORMAL HELP TO THE OLD PEOPLE IN DOMŽALE

**DESCRIPTORS:** social networks, family relationships, welfare, (in)formal support, to be informed, wishes, needs

**SUMMARY:** In dissertation I focused on the current situation, visions, aspirations and needs of older people, both in the informal as well as formal support. On the other hand, I have investigated what are the possibilities of assistance in municipality Domžale. The main goal was to explore how much older people are aware of the possibilities of assistance and what were their the previous experiences and aspirations about the different forms of formal and informal assistance. The research is based on empirical and qualitative analysis of six semi-structured questionnaires, which were conducted with people aged between 75 to 85, who all live in the municipality Domžale. People included in the research all live in domestic environment, with possibility to make use of (in)formal non-institutional assistance options. One of the main conclusions of this work is that older people have lack of information and direct experiences with formal network of services, so they avoid and reject the offered options.

## **STARI SMO ŽE**

Sivi so že moji lasje,  
kar težko mi je,  
a v njih sem spoznala,  
da z leti veliko sem prestala.

Minil je čas mladosti,  
kako hitro je vsega dosti.  
Sivi lasje pa povedo, da mladosti nazaj več ne bo.

A v srcu sem še mlada,  
čeprav ne priznam rada,  
da v meni še tli,  
ljubezen do vseh ljudi.

Vsi stari ljudje naj žive,  
četudi sivijo nam lasje,  
saj tudi starost je lepa, cvetoča,  
nikoli ne gremo iz tega obroča.

Naj za vas enako velja,  
zdravje je pol sveta.  
Če bo pa to nam služilo,  
dobili bomo veliko plačilo.

**Terezija Šuštaršič**  
**Dom starejših občanov Novo mesto**

## KAZALO DIPLOMSKE NALOGE

|                                                                                                                                  |                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| <b>PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI .....</b>                                                                                          | <b>- 2 -</b>   |
| <b>KAZALO DIPLOMSKE NALOGE.....</b>                                                                                              | <b>- 5 -</b>   |
| <b>ZAHVALA .....</b>                                                                                                             | <b>- 6 -</b>   |
| <b>PREDGOVOR.....</b>                                                                                                            | <b>- 7 -</b>   |
| <b>1. TEORETIČNI UVOD.....</b>                                                                                                   | <b>- 9 -</b>   |
| 1.1. POTREBE ČLOVEKA V STAROSTI .....                                                                                            | - 9 -          |
| 1.2. SOCIALNE MREŽE V STAROSTI .....                                                                                             | - 13 -         |
| 1.3. KOMPETENTNO STARANJE IN OPORA S STRANI DRUŽINE.....                                                                         | - 16 -         |
| 1.4. POMEN DRUŽINE PRI POMOČI STAREMU ČLOVEKU.....                                                                               | - 20 -         |
| 1.5. SMERNICE PRI SKRBI ZA STARE LJUDI V SLOVENIJI IN OSTALI EVROPI.....                                                         | - 24 -         |
| 1.6. DOLGOTRAJNA OSKRBA IN PREDLOG ZAKONA O DOLGOTRAJNI OSKRBI IN<br>ZAVAROVANJU ZA DOLGOTRAJNO OSKRBO .....                     | - 32 -         |
| 1.7. FORMALNE OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM .....                                                                                  | - 39 -         |
| 1.8. VLOGE IN NALOGE SOCIALNIH DELAVCEV PRI DELU S STARIMI LJUDMI .....                                                          | - 45 -         |
| 1.9. POMOČ STARIM LJUDEM V OBČINI DOMŽALE .....                                                                                  | - 52 -         |
| <b>2. OPREDELITEV PROBLEMA .....</b>                                                                                             | <b>- 57 -</b>  |
| <b>3. METODOLOGIJA.....</b>                                                                                                      | <b>- 59 -</b>  |
| 3.1. VRSTA RAZISKAVE .....                                                                                                       | - 59 -         |
| 3.2. MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV .....                                                                                    | - 59 -         |
| 3.3. POPULACIJA IN VZOREC .....                                                                                                  | - 59 -         |
| 3.4. ZBIRANJE PODATKOV .....                                                                                                     | - 60 -         |
| 3.5. OBDELAVA PODATKOV .....                                                                                                     | - 61 -         |
| <b>4. REZULTATI .....</b>                                                                                                        | <b>- 65 -</b>  |
| 4.1. POSKUSNA TEORIJA.....                                                                                                       | - 65 -         |
| <b>5. RAZPRAVA .....</b>                                                                                                         | <b>- 76 -</b>  |
| <b>6. SKLEPI .....</b>                                                                                                           | <b>- 93 -</b>  |
| <b>7. PREDLOGI.....</b>                                                                                                          | <b>- 96 -</b>  |
| <b>8. LITERATURA .....</b>                                                                                                       | <b>- 98 -</b>  |
| <b>9. POVZETEK.....</b>                                                                                                          | <b>- 102 -</b> |
| <b>10. PRILOGE .....</b>                                                                                                         | <b>- 104 -</b> |
| <i>Priloga 1: PODATKI O ŠTEVILU STAREJŠIH V PRIMERJAVI S CELOTNO POPULACIJO PO LETIH ZA OBČINO<br/>DOMŽALE IN SLOVENIJO.....</i> |                |
|                                                                                                                                  | <i>- 104 -</i> |
| <i>Priloga 2: VPRAŠALNIK ZA LJUDI STARE OD 75 do 85 LET.....</i>                                                                 |                |
|                                                                                                                                  | <i>- 104 -</i> |
| <i>Priloga 3: ODPRTO KODIRANJE .....</i>                                                                                         |                |
|                                                                                                                                  | <i>- 106 -</i> |
| <i>Priloga 4: HIERARHIJA POJMOV.....</i>                                                                                         |                |
|                                                                                                                                  | <i>- 126 -</i> |
| <i>Priloga 5: DEFINIRANJE POJMOV.....</i>                                                                                        |                |
|                                                                                                                                  | <i>- 131 -</i> |

## ZAHVALA

Najprej bi se rada zahvalila vsem osebam v zadnjem obdobju življenja, ki so bile dobrohotno pripravljene sodelovati v pogovoru in mi s tem omogočile, da sem lahko izvedla intervjuje, ki so se prelevili v prijeten klepet ob čaju in piškotih. V njihovi družbi sem se počutila sproščeno, saj so bile te starejše osebe do mene res prijazne in so mi bile pripravljene zaupati svoje misli, skrite želje in izkušnje.

Zahvaljujem se tudi mentorici doc. dr. Jani Mali, ki me je spodbujala, usmerjala, svetovala in popravljala napake v samem postopku izdelave diplomske naloge.

Posebno zahvalo namenjam svoji družini, ki me je spremljala in podpirala v času študija. Še posebej se zahvaljujem moji mami, ki mi je pomagala z nasveti in predlogi pri pisanju diplomske naloge. Zahvaljujem se tudi mojemu Janu, ki mi je ves ta čas stal ob strani in me bodril ter se z mano veselil mojih uspehov.

Iskrena hvala vsem, ki so mi kakor koli pomagali, da sem uspešno dokončala študij in prišla do zastavljenega cilja.

## PREDGOVOR

Demografski trendi, tako v Sloveniji kot v drugih evropskih državah, kažejo intenzivno naraščanje deleža starejših ljudi in s tem naraščanje in spreminjanje potreb starejše generacije. Ta družbeni pojav predstavlja velik izziv za strokovnjake različnih področij in seveda tudi za socialno delo. Ljudje zaradi boljših pogojev na zdravstvenem, socialnem in drugih področjih živijo dlje, zato je čedalje več tistih, ki v tretjem življenjskem obdobju potrebujejo specifičen sistem pomoči, ki v Sloveniji še vedno temelji predvsem na institucionalnem varstvu. Ostale oblike pomoči, ki starim ljudem omogočijo čim daljše obdobje ostati v domačem, primarnem okolju, pa se razvijajo zelo počasi ali sploh ne zaživijo.

V drugem in tretjem letniku študija socialnega dela sem obvezno prakso opravljala na področju alternativnih oblik pomoči starejšim. Sprva sem obiskovala Društvo za vzpodbujanje starejših k ponovni vključitvi v aktivno življenje – Društvo Senior, kjer vsakodnevno v dnevnem centru potekajo razne delavnice. Tudi sama sem vodila eno delavnico in tako spoznala kar nekaj starejših oseb. Naslednje leto sem se ponovno odločila za področje pomoči starejšim in izbrala Zavod za spodbujanje in razvijanje kvalitete življenja – Papilot, kjer sem spoznala delo v dnevnem centru za starejše, ki imajo demenco, Alzheimerjevo in Parkinsonovo bolezen. Seznanila sem se z metodami dela in oblikami pomoči tovrstni skupini ljudi, pri čemer sem spoznala, da me to delo res veseli, saj sem slišala veliko življenjskih zgodb, prijaznih besed ter izraženega veselja. Sama pa imam to dobro lastnost, da sem zelo potrpežljiva in mirna, kar pri tovrstni ciljni skupini pripomore k kvalitetnemu delu.

Stari ljudje se mi zdijo polni življenjskih izkušenj, ki jih radi delijo tudi z mlajšo generacijo, saj je na tem področju zelo pomembno tudi medgeneracijsko sodelovanje in vzajemna pomoč. Zaradi zrelosti in življenjske modrosti stare ljudi izredno spoštujem, zato bi tudi svoje delo rada posvetila pomoči njim in delu skupaj z njimi.

Sem občanka Domžal, zato sem se letos odločila, da se vključim v Medgeneracijsko društvo Jesenski cvet Domžale, kjer organizirajo skupine starejših ljudi za samopomoč. Ker sproti odkrivam nove oblike pomoči starejši generaciji, sem se odločila, da raziščem, kakšna ponudba pomoči obstaja v Občini Domžale, kakšne so

neformalne socialne mreže starih ljudi in kako te mreže vplivajo na odločitev za katero izmed ponujenih možnosti pomoči. Želela sem spoznati, kakšne so potrebe in želje starih ljudi v situacijah, ko potrebujejo dodatno pomoč. Na podlagi izkušenj v ožjem okolju menim, da so tako starejši kot njihovi sorodniki, ki običajno skrbijo za svojega starejšega družinskega člana, premalo obveščeni oz. imajo premalo informacij o raznovrstni ponudbi alternativnih načinov pomoči, da bi starega človeka lahko dlje časa ohranili v primarnem okolju. Po drugi strani pa je ponudba premalo razvita, niha glede na občino ali je cenovno neustrezna za staro osebo in njene sorodnike. Osredotočila sem se zgolj na domačo občino, kajti večje območje bi otežilo mojo raziskavo.

Podatke, ki temeljijo na ponudbi in povpraševanju, željah in potrebah starih in njihove neformalne mreže, bom morda v prihodnosti uporabila za razvijanje svoje ideje o ustanovitvi skupnostne službe ali socialnega servisa, ki bi deloval kot dnevni center, kjer bi manjša skupina starejših bivala čez dan, izvajali bi različne delavnice ter prevoze npr. do zdravnika ali krajše izlete.



## 1. TEORETIČNI UVOD

### 1.1. POTREBE ČLOVEKA V STAROSTI

V vsakdanjem poljudnem znanju obstaja niz predstav in razumevanj o tem, kaj so človekove potrebe. Potrebe so se pojavile v modernem diskurzu razvoja, ki pomeni napredek in posledično neko obljubo, ki vpliva na status želje. Ena ključnih ugotovitev glede potreb, ki jo v svoji doktorski disertaciji navaja Grebenc (2005: 216), je, da potreb ne moremo razumeti brez vednosti o vsakdanjem življenju ljudi. Vprašanja potreb ne smemo izpostaviti izključno kot vprašanje primanjkljaja, čeprav v vsakdanji rabi in na načine, kot se koncept potreb uporablja v diskurzih blaginje, potrebe pogosto prevzamejo mesto označevalca nekega primanjkljaja (ibid.).

V vsakem trenutku življenja se pojavljajo različne potrebe, ki se razvrščajo po določenem redu. Hierarhijo potreb je izoblikoval že Abraham Maslow, klasik v psihološkem raziskovanju potreb in utemeljitelj humanistične psihologije. Potrebe je razvrstil v osnovne ali biološke, kamor spadajo potrebe po: varnosti, ljubezni in pripadnosti, ugledu in samospoštovanju. Povsem na vrhu piramide človeških potreb pa je potreba po samouresnitvi, ki vključuje potrebe po odkrivanju neznanega, doživljanju lepote in opravljanju smiselnih nalog v življenju. Višje človeške potrebe se prebudijo v glavnem šele potem, ko so nižje zadovoljene. Osnovna zadovoljitev nižjih potreb je izhodišče za normalno zaznavanje in zadovoljevanje višjih potreb, toda šele zadovoljitev višjih potreb omogoča specifično človeško raven življenja.

Musek (1993: 152–153) govori, da so potrebe tista gibalna našega življenja, ki nas silijo k določenim aktivnostim in obnašanju. Dejstvo je, da so nekatere potrebe povezane z določenimi vrednotami. Na same vrednote pa vpliva zadovoljenost temeljnih potreb in motivov.

Dve osnovni potrebi, ki jih navajata De Vreis in Bouwkamp (1995: 24), sta temeljnega pomena za človekovo življenje. To sta potrebi po avtonomiji in povezanosti, obstajata istočasno in sta osnovni izraz našega obstoja, ki govori, da smo tako samostojna celota kot del večje celote. Potreba po avtonomiji se navzven izraža kot

samoohranitev in širjenje samega sebe. Ljudje želimo biti edinstveni, da smo to, kar smo in odkrivati, kar nosimo v sebi. Ob tem imamo potrebo po neodvisnosti in svobodi znotraj širše množice, iščemo lastne načine delovanja, reagiranja, odzivanja in obvladovanja situacij.

Po drugi strani pa se potreba po povezanosti odraža v ohranjanju in širjenju lastnega konteksta. Kot pravita De Vreis in Bouwkamp (1995: 24), se ta potreba izraža preko potrebe, da nas drugi opazijo in cenijo. Kot posamezniki obstajamo le v odnosu do drugih. Samo ob njih lahko doživimo samega sebe kot človeka. Zaradi tega želimo, da nas drugi vidijo in sprejemajo v naši posebnosti, takšne, kakršni smo (ibid.). Ta občutek se najjasneje odraža ob tem, da čutimo, da smo drugim pomembni in potrebni. Ob tem se poraja želja, da vsebinsko prispevamo k dobrobiti življenja drugih.

Koncept potreb in kvaliteta življenja v socialnem varstvu se prepletata s spreminjanjem družbeno-ekonomskega ustroja sveta in ga hkrati tudi zrcalita (Flaker et al. 2008: 27). Za prepoznavanje pojava družbene blaginje in doseganje kakovostne ravni življenja posameznikov obstoj potreb sam po sebi torej ni ključen. Obstoj potreb je zlasti posledica načina organiziranosti družbe in delovanja skupnosti. Več, kot je v njih ovir, ki preprečujejo prebivalcem organizirati svoje življenje in izboljšati kakovost svojega življenja, večji bo obseg intervencij, ki jih bo morala skupnost izvesti za odpravljanje posledic (ibid.).

Ramovš (2003: 97) poudarja, da z vidika celostne antropološke analize človeškega življenja dosegajo v tretjem življenjskem obdobju svoj največji vzpon predvsem višje tri človeške razsežnosti – medčloveško-družbena, zgodovinsko-kulturna in eksistencialna. Zato so za starost posebno značilne naslednje tri potrebe in naloge:

1. da je starajoči se človek v lepem osebni odnosu z nekom, ki ga čuti od blizu – kot »svojega«;
2. da lahko svoja življenjska spoznanja in izkušnje predaja neposredno soljudem ali posredno kulturi ter
3. da doživlja svojo starost kot enako smiselno obdobje življenja, kakor sta bili mladost in srednja leta (eksistencialna potreba).

Telesne in čustvene potrebe starih niso dosti drugačne od potreb srednje generacije, le da jih je v starosti težje uresničevati (Voljč 2007: 7).

Kakovost življenja po Ramovšu (2003: 97) je od prvega do zadnjega trenutka življenja odvisna od uravnovešenega zadovoljevanja vseh potreb, zato svojci ali strokovnjaki staremu človeku mnogokrat delajo hudo krivico, ko izhajajo iz svojih potreb in predstav ter govorijo ali ravnaajo, kot da njemu nečesa ni treba, ker je star ali ker umira. Zadnje obdobje življenja in umiranje je v človekovem življenju čas, ko bi potreboval vsaj toliko pozornosti, kot je naša kultura posveča porodu in prvemu letu življenja.

Ob starem človeku je lahko veliko ljudi, vendar če nikogar od njih ne doživlja kot svojega, je osamljen. Osamljenost je v starosti ena izmed najhujših tegob. Osamljeni stari ljudje začnejo doživljati tudi svojo bogato življenjsko preteklost kot nekaj praznega in nevrednega. Osamljenost je za starega človeka nekaj tako hudega kot telesna podhranjenost, saj star osamljen človek začne hirati, izgubi tek, oslabi njegov imunski sistem in zboli (Ramovš 2003: 98–105).

Požarnik (1981: 134) opozarja, da je potrebno ločiti osamljenost in osamo. Pri osamljenosti govorimo o osebnem doživljanju socialnih odnosov, osama pa je objektivno stanje. Osamljen je potemtakem človek, ki se tako počuti, ki pravi, da je osamljen ne glede na število dnevnih ali tedenskih stikov z drugimi ljudmi.

Ne glede na to, koliko je ljudi v socialni mreži stare osebe, Ramovš (2003: 98–101) navaja, da je dovolj že ena sama oseba, ki jo star človek čuti kot svojo in je gotov v trdnost in trajnost odnosa z njo. Ta edini odnos je staremu človeku dovolj, da zaupa tudi drugim »tujim« ljudem. Za večje medsebojno zaupanje in večjo gotovost se na področju dela s starimi ljudmi organizirajo medgeneracijske skupine za kakovostno starost in individualno prostovoljsko družabništvo. To so postmoderne oblike medsebojnega povezovanja med ljudmi, kjer ima tudi star človek možnost, da najde nekoga, ki ga vzame za svojega.

Flaker et al. (2008: 44) menijo, da se ljudi pogosto nastani v zavod zaradi tega, ker postanejo situacije neznosne. Uporabnik in njegova okolica postanejo obremenjeni. Situacije sčasoma postanejo nesmiselne in dogodki, ki se vrstijo, načnejo življenjsko gotovost udeležencev. Potreba po institucionalizaciji izhaja in tega, da zavaruje gotovost udeležencev situacije ter ureditev njihovih razmerij. Odhod razbremeni situacijo neposrednega truda, ki ga morajo udeleženci vlagati v vzdrževanje situacije. Ob vsem tem morajo razmere postati tako dramatične, da je institucionalizacija nujna.

Kot nadalje trdijo Flaker et al. (2008: 45), ima institucionalizacija dvojni učinek, s premestitvijo neposredno in dejansko razbremeni situacijo, zavaruje življenjske gotovosti (zlasti tistih, ki ostanejo v situaciji) in prepreči najedanje smisla v situaciji. Z označevanjem, etiketiranjem na simbolični in virtualni ravni legitimizira in upraviči premestitev, pojasni pa tudi negotovost in nesmiselnost situacije: »Človek je bil bolan« (nor, dementen ipd.). Ob tem strokovnjaki poudarjajo, da je ideologija institucionalizacije zelo preprosta, namreč, če je človek bolan oziroma nemočen, ne more biti doma in zato potrebuje pomoč strokovnjakov v posebni ustanovi.

Tukaj se pojavlja velika zmota, saj lahko človek večino pomoči, ki naj bi jo dobil v instituciji, prejme tudi doma.

Čačinovič Vogrinčič (2006: 4) bi ob tem dejala, da pri delu z družino potrebujemo delovni pogovor, ki je namenjen raziskovanju sedanjosti, da bi načrtovali prihodnost. V stroki socialnega dela bi staremu človeku in njegovi družini lahko ponudili sodelovanje in tudi učenje za sodelovanje. Ob tem se postavljajo vprašanja, kot so: kakšna pomoč je potrebna, kako jo umestiti in kakšen naj bo delež družine v novih nalogah ter oblikah povezanosti. Produktiven je delovni dogovor, ki ga zastavimo na perspektivi moči (Saleebey 1992, v op.cit.: 79). Ob takem delu, sprotnem usklajevanju potreb in želja vseh udeleženi v pogovoru, kjer vsak prispeva delež k konstruktivni celoti, do potrebe po institucionalizaciji morda sploh ne pride. Če se izdelata staremu človeku prilagojen načrt pomoči, katerega ustvarjalec je tudi sam, lahko s kombinacijo formalne in neformalne pomoči še veliko let živi dokaj samostojno v svojem primarnem domačem okolju.

## 1.2. SOCIALNE MREŽE V STAROSTI

Potreba po stikih in druženju je ena temeljnih človekovih potreb. Človek je družbeno bitje, zato so stiki z drugimi ljudmi njegova fiziološka nuja, še toliko bolj pa nuja civilizacije. Ljudje skozi svoje življenje vzpostavljamo veliko zelo različnih stikov, od globokih trajnih vezi z najbližjimi pa vse do bežnih vsakdanjih stikov z ljudmi, ki jih poznamo zgolj na videz. Flaker et al. (2008: 258) pravijo, da nas stiki ne glede na vrsto in intenzivnost nekako zaznamujejo, govorijo o tem, kaj smo, o naši identiteti in lastni vrednosti in omogočijo, da ustvarjamo svet okoli sebe. Oblikovanje socialne mreže je sposobnost povezovanja posameznika z ostalimi posamezniki v njegovem okolju. Poznamo neformalne (družina, sosedje, prijatelji ipd.) in formalne socialne mreže, za katere so značilni formalizirani odnosi med pripadniki.

Vsebinsko ločujemo med normativnimi, informativnimi in menjalnimi vrstami stikov. Stiki lahko posredujejo informacije, ustvarjajo pravila in vrednote, prek njih lahko izmenjujemo dobrine ter usluge ipd. Stiki so vtakani v mreže, ki so lahko bolj goste, omejene na določeno ozemlje, skupnost ipd., lahko pa se širijo in imajo stike razsejane po različnih ozemljih in segmentih družbenega delovanja. Tako razlikujemo med zaprto in redko spletenimi mrežami, ki segajo daleč. Poseben vidik socialnih omrežij je njihova podpora funkcija, prek njih dobimo podporo in pomoč, ki jo potrebujemo v vsakdanjih zadevah (Gottlieb 1981, v op.cit.: 259).

Hojnik Zupanc (1999: 24) neformalne podporne mreže opredeli s tremi kriteriji:

- prostorska bližina sorodnikov,
- delež družine, prijateljev in sosedov v podporni mreži,
- stopnja interakcije med starejšim posameznikom in družinskimi člani, prijatelji, sosedi ter skupinami v bivalnem okolju.

Glavne značilnosti socialnih mrež so predvsem, da se ljudje znotraj njih počutijo varno zaradi osebnega odnosa in moralne obveznosti, prostorske bližine ter domačnosti odnosov med samimi člani mreže. Sociabilnost, ki vpliva na razvoj solidarnega odnosa med člani mreže, podobnih vzorcev komunikacije in lojalnih

osebnih odnosov. Tretja značilnost je ekonomičnost neformalne mreže, kjer so moralne vrednote med člani pred gmotnimi dobrinami.

Socialne mreže vplivajo na proces staranja, obenem pa tudi staranje vpliva na socialne mreže. Gre za recipročni vpliv med staranjem in socialnimi mrežami, kajti, kot pravi Dragoš (2000: 293), staranje vpliva skozi izbiro ljudi, s katerimi se družimo, in na način, kako to počnemo. Socialne mreže poznamo le, če poznamo obseg socialnih vezi, njihovih potencialov, kvalitet in učinkov. Dragoš (op. cit.: 304) nadalje poudarja, da so učinki socialnih mrež tesno povezani z zdravstvenim stanjem starih ljudi, vključno z nižjo smrtnostjo. Socialne mreže so varovalni dejavnik, vendar ne za vse v enaki meri. Učinek možnih interakcij je odvisen od fizične kondicije starega človeka in njegovega spola, predvsem pa od materialnega stanja starega človeka.

Socialna omrežja so zelo pomemben dejavnik zdravja. Pripadnost socialnim omrežjem, v katerih poteka komunikacija in medsebojna opora, omogoča ljudem občutek, da so sprejeti in cenjeni. To ima močan pozitiven učinek na zdravje (Hlebec 2009: 33). Prav tako Dragoš (2000: 304) navaja, da empirične raziskave kažejo, da so učinki socialnih mrež tesno povezani z zdravstvenim stanjem starih ljudi (vključno z nižjo smrtnostjo), kardiovaskularnimi obolenji, umrljivostjo zaradi raka in nivojem funkcionalnih zmožnosti. V teh tezah, kot pravi Dragoš (op.cit.: 304), je potrjeno, da so socialne mreže varovalni dejavnik, seveda pa ne za vse v enaki meri. Dragoš nadalje povzema Lennsrtsona (1999, v op. cit.: 307), ki se nagiba k prepričanju, da se bolj verjetno, da ljudje telesno in psihično zbolijo zaradi pomanjkanja socialnih stikov, kot pa da bi imeli manj kontaktov zato, ker bi jih omejevali bolezenski simptomi. Torej je treba resno upoštevati možnost, da lahko imajo mreže pomembne zdravilne učinke.

Neformalna mreža temelji na medosebnih odnosih in solidarnosti in je v večji meri recipročna kot formalna. Samostojnost v starosti se ne izpolnjuje zgolj s sprejemanjem pomoči ob upadanju življenjskih moči, ampak tudi z recipročnim procesom izkoriščanja preostalih življenjskih sposobnosti, kar zadovoljuje potrebo počutiti se potrebnega. To je za osebo, ki izgublja fizične in družbene zmožnosti, še posebej pomembno (Hojnik-Zupanc 1999: 113).

Neformalne podporne mreže so po navadi ekonomične, saj so hitro dosegljive, zaradi prostorske bližine njenih članov. So tudi dokaj varne zaradi osebnega odnosa in

domačnosti odnosov med člani ter moralnih obveznosti, saj imajo moralne vrednote prednost pred gmotnimi dobrinami. Po drugi strani pa je njihova šibka točka nizek prag varnosti, ker temeljijo na nekaj ključnih osebah in so zaradi tega ranljive in nestalne (Hojnik-Zupanc 1999: 133, 134).

Ko Dragoš (2000: 307) izhaja iz raziskav švedskih strokovnjakov (Lennartsson 1999), ki ugotavljajo logično pričakovanje, da socialni kontakti z otroki naraščajo sorazmerno s težavami starostnikov pri njihovih vsakodnevnih opravilih, se v raziskavi ni potrdilo; frekvenca stikov z lastnimi otroki je neodvisna od instrumentalne pomoči, ki jo starostniki potrebujejo.

Na področju raziskovanja socialne opore je najbolj pogosto proučevana emocionalna opora. Označena je kot ena najodločilnejših vrst opore, saj olajšuje spopadanje s stresnimi dejavniki in spodbuja dobro počutje v vseh življenjskih dobah (Ryan et al., v Hlebec 2009: 237). Emocionalna opora je usmerjena v zadovoljevanje emocionalnih potreb posameznika, zlasti v njegovih oz. njenih stresnih in kriznih življenjskih situacijah, za izboljšanje psihološkega počutja in ohranjanje odnosne harmonije. Zajema niz vedenj in ekspresivnih aktivnosti, ki izražajo skrb, sočutje in razumevanje ter konkretno pomoč pri reševanju osebnih stisk. Izrazi bližine, empatije in zaupnosti vzbujajo v prejemniku opore občutek lastne vrednosti in intimne povezanosti z drugimi. Bolj kot so posamezniki vključeni v odnos, odzivni na individualne psihološke probleme drug drugega, bolj kot razumejo drug drugega in si pomagajo v tem pogledu, močnejša je (emocionalna) solidarnost med njimi (op. cit.: 237).

Emocionalna opora je zelo pomembna tudi za stare ljudi. Čustvena pomoč, ki so jo deležni, se neločljivo povezuje z uspešnim staranjem in pozitivnim afektivnim profilom, v katerem so depresivni simptomi in negativni afekti minimalni, pozitivni afekti in zadovoljstvo z življenjem pa visoki (Hlebec 2009: 34). Tisti stari ljudje, ki imajo bolj razvita omrežja socialne opore, se učinkoviteje spopadajo s škodljivimi učinki stresnih situacij, kot njihovi vrstniki, ki ne gojijo tesnih vezi z drugimi. Občutek pripadnosti je npr. ena od ključnih značilnosti emocionalne opore. Družbene vloge so tudi pomemben vir samospoštovanja, ki se oblikuje tudi v interakcijah z drugimi ljudmi, ki nam dajejo vedeti, da nas pozitivno ocenjujejo in nam izkazujejo ljubezen, skrb in spoštovanje. Hkrati nam tudi dajejo vedeti, kakšne vrste ravnanj in vedenj od nas pričakujejo v različnih situacijah. Ko/če teh pričakovanj ne izpolnjujemo, lahko ti odnosi postanejo vir stresa in konfliktov, če najbližji tega ne sprejemajo (op. cit.: 155).

Bolj kot dana opora je pomembna »latentna opora«, ki omogoča intimnost in občutek pripadnosti – ne le med partnerjema ali med starši in otroki, ampak na ravni soseske, skupnosti in organizacij. Že sama informacija, da bi se opora v primeru potrebe aktivirala, močno vpliva na zdravje (Hlebec 2009: 156).

Ramovš (2003: 182) pravi, da je v tretjem življenjskem obdobju človek še posebej občutljiv za njemu primerno ravnotežje med tem, da je neodvisen in samostojen, ter tem, da je sprejet pri svojcih, drugih ljudeh in ustanovah. To ravnotežje se hitro zamaje, če star človek zboli, se poškoduje ali se mora preseliti iz svojega okolja.

### **1.3. KOMPETENTNO STARANJE IN OPORA S STRANI DRUŽINE**

Velika večina tretje generacije lahko še vedno samostojno skrbi zase, ob tem pa jim preostaja še dovolj moči, volje, znanja in vseh drugih sposobnosti, da lahko pomagajo mlajši generaciji pri varstvu vnukov, kuhi in gospodinjskih opravilih, obdelovanju vrta itd. Ramovš (2003: 17) pravi, da nekateri stari ljudje s svojimi pokojninami pripomorejo k preživljanju sinove ali hčérine družine, številni opravljajo nepogrešljiva dela v družbi, zlasti v organizacijah negospodarskega in nevladnega tretjega sektorja. Nekaj starih ljudi potrebuje delno pomoč drugih, da ohranjajo sorazmerno samostojnost v skrbi za svoje vsakdanje potrebe. Približno vsak deseti človek tretje generacije pa potrebuje pri opravljanju vsakdanjih življenjskih potreb veliko oskrbe in nege ali celo popolno oskrbo. Za dobro polovico od njih skrbijo družinski člani, slabi polovici pa nudijo oskrbo v javni mreži domov za stare ljudi (po WHO 5 % populacije nad 65 let), socialne pomoči na domu in dnevnega varstva. Vendar je treba poudariti, da so tudi povsem nesamostojni stari ljudje še marsičesa zmožni. Zato morajo programi, ki so namenjeni njihovi oskrbi, upoštevati, kaj ti stari ljudje zmorejo prispevati v skupnost, kajti lažje bodo sprejeli pomoč, če bodo tudi sami lahko kaj prispevali za dobrobit sebe ali drugih.

Hojnik-Zupanc (1997: 17) meni, da star človek zaradi bolezni ali starostne oslabelosti postane odvisen od drugih ljudi. Običajno se z odvisnostjo težko sooči tako prizadeta oseba kot njena okolica, predvsem družina. Pri tem gre za spreminjanje samopodobe, ki si jo človek oblikuje na osnovi svojih sposobnosti in počutja. Če



življenjske moči upadajo postopoma, se človek lažje prilagaja novim razmeram, kot če do sprememb pride nenadoma.

Čačinovič Vogrinčič (2006: 78), ko izhaja iz Lidzovega koncepta ohranitve generacijskih razlik (Lidz 1971), meni, da starajoči se starši ne smejo postati odvisni od otrok. Tudi tisti starši ne, ki so nemočni in potrebujejo pomoč. Posebna naloga družine je, da razloči odvisnost staršev od otrok od pomoči na način ravnanja s starši, kot da so otroci. Ohranitev generacijskih razlik pomeni, da zavestno ohranjamo spoštovanje in dostojanstvo staršev ter ju vedno znova ubesedimo sebi in njim.

Kompetentno staranje določata sposobnost in zmožnost ohranjanja samostojnega in smiselnega življenja, za katero smo odgovorni sami. Ne pogojujeta ga niti izobrazba niti materialno stanje posameznika, pač pa obvladovanje temeljnih funkcij vsakodnevnega življenja, kar je možno doseči tudi z ustrezno pomočjo (Muršec 2005: 26). Model kompetentnega staranja označujejo aktivnost, kompetence, avtonomija, produktivnost in angažiranost. Nasproti temu modelu pa tako v teorijah kot tudi v resničnem življenju stoji model starosti, ki je obdobje izgub. Ta model opisuje starost v terminih, kot so: mir, izgube, nesmisel, nekoristnost, pasivnost, letargija in umik. Tako nam starost stopa pred oči kot nekakšna dvodelna slika.

S starostjo se manjšajo možnosti za ustvarjalno uresničevanje vrednot, večajo pa se možnosti za zavzemanje smiselnega stališča do dosežkov v življenju in do starostnih tegob (Hojnik-Zupanc 1997: 17). Smiselno je, da človek na pragu starosti izstopi iz prve vrste odgovornosti za dogajanje in za materialno preskrbo, da sprostí svoje sile za doživljajsko bogatenje, boljše medčloveške odnose in posredovanje svojih življenjskih izkušenj drugim (op. cit.: 18). Stari ljudje so za mlado in srednjo generacijo temeljnega pomena zlasti za to, kar so. Če pametno preživljajo starost in se človeško zrelo poslavljajo od življenja, so srednji in mladi generaciji nujno potrebni zgled za preživljanje starostnega obdobja (op. cit.: 21).

Dinamika interakcije nesamostojnega človeka z okoljem je odvisna od kvalitete spodbud in možnosti preseganja individualne nesamostojnosti, ki jih ponuja okolje. Glede na spodbude, ki izhajajo iz okolja, lahko identificiramo dva vzorca interakcije

(Baltes 1996: 157, v Hojnik-Zupanc 1999: 58): podporno-odvisno interakcijo in podporno-samostojno interakcijo. Pri prvi gre za oblike pomoči, ki posameznika vodijo v odvisnost. Do takih razmer prihaja v družini, ki nudi prekomerno pomoč in v institucijah, ki pri zadovoljevanju potreb ne upošteva individualne različnosti. Drug vedenjski vzorec pa nudi pomoč v tej smeri, da spodbuja posameznika k čim bolj samostojnemu preživljanju starosti. Pri tej dinamiki je pomembna komponenta ozaveščanje in usmerjanje starega človeka, katere stvari lahko opravlja sam in pri katerih potrebuje pomoč. Baltes in Baltes (1990 v Hojnik-Zupanc 1999: 58) imenujeta ta model prilagajanja na starostne spremembe selektivna optimizacija – postopno opuščanje zahtevnejših opravil in preusmerjanje preostalih zmožnosti na tiste dejavnosti, ki so pomembnejše za individualno življenje in manj zahtevne za človekove zmožnosti. Spodbude iz okolja naj bi človeku pomagale ohraniti tiste dejavnosti, za katere sam nima več energije. Ta model najpogosteje srečujemo pri tistih posameznikih, ki živijo sami v svojem domu.

Danes sodobna integralna socialna gerontologija zahteva multifunkcionalno skrb za starejše, da se doseže želeni model kompetentnega staranja, ki starejšim priznava sposobnost in zmožnost ohranjanja samostojnega in smiselnega življenja z obvladovanjem temeljnih funkcij vsakdanjega življenja, tudi z ustrezno pomočjo, da se zagotovi kakovostno življenje starejših. Značilnosti tega modela so avtonomnost, dostojanstvo, pravica do izbire, angažiranost in produktivnost starejše osebe. V organizaciji skrbi za starostnike se Slovenija danes uvršča med Dansko in Italijo, saj je v značilnostih organizacije mogoče prepoznati tako elemente maksimalne (Danska) kot tudi minimalne (Italija) skrbi za starostnike.

Raziskave po svetu in v Sloveniji kažejo, da so svojci (partner in otroci) prvi pomočniki staremu človeku v stiski. Hojnik Zupanc (1997: 119, 120) pravi, da pomoč v družini temelji na solidarnosti in občutku odgovornosti. Otroci se čutijo moralno odgovorne, da pomagajo svojim staršem, ko so v stiski. Ne nazadnje so odgovorni tudi pred zakonom, da staršem preskrbijo ustrezno pomoč, če je sami ne morejo zagotoviti. Vzorec družinske povezanosti je odvisen od življenjskega stila, nastalega v prejšnjih letih življenja. Tisti, ki so vse življenje razvijali vzorec družinske povezanosti in medsebojne pomoči, ga ohranijo tudi v starosti.

Hlebec (Hlebec 2009: 249) ugotavlja, da opora ni le odsev normativnih pričakovanj (družinski člani/sorodniki so dolžni pomagati drug drugemu, zato občutijo, da morajo skrbeti za druge, opora je samoumevna, drugi na njo računajo), temveč je odvisna tudi od kakovosti odnosa: povezanosti in dejanskih čustev, ki jih gojijo drug do drugega. Družinski člani si pomagajo, ker se imajo radi, ker se čutijo povezane, so torej del skupnosti in si zaupajo, ne pa zaradi občutka dolga in razmišljanja o dobrem, ki je normativno opredeljen pojem.

Hlebec et al. (2007: 6) meni, da starostniki pri nas računajo predvsem na pomoč najožje družine. Za starejše je značilno, da imajo nekoliko manjša omrežja, saj se z leti začnejo krčiti. Z upokojitvijo na primer izginejo iz omrežja sodelavci, prav tako ljudje začno umirati. Za starejše je tako značilno, da je sestava omrežja pretežno družinska. In družina je tista, ki v večini primerov prevzame skrb za starega človeka (ibd.).

Flaker et al. (2008: 19) ugotavljajo, da smo poleg kvantitativnih demografskih sprememb priča tudi kvalitativnim spremembam v neformalnih omrežjih. Omrežja so se zmanjšala, potencialni pomočniki, vsaj v nekaterih deželah in družbenih slojih, pa so čedalje bolj obremenjeni s poklicnim delom in usmerjeni v kariero. Zaradi naraščajoče atomizacije, krepitve pomena zasebnosti, pomena uspešnosti in hkrati kulture hedonizma in zabave, od sorodnikov, prijateljev in sosedov ne moremo pričakovati uslug in podpore, ki bi jo nekoč lahko.

Dragoš (2000: 307), ko izhaja iz švedskih raziskav, pravi, da se je v raziskavah potrdila močna povezava med nizko (samo) ocenitvijo svojega splošnega psihičnega počutja in med redkostjo stikov z najožjimi in drugimi sorodniki; to kaže na suportivni pomen socialnih mrež, ki zelo verjetno delujejo tudi v tem smislu, da se tisti, ki sorodnike sicer imajo, a so z njimi v redkih stikih, obojega tudi zavedajo, kar pomeni, da lahko neizpolnjeno individualno pričakovanje do možnih potencialnih stikov, ki se ne aktivirajo, potegne za sabo nižjo samoevalvacijo počutja.

Čacinovič Vogrinčič (2007: 76) pravi, da se moramo na starega človeka v družini obrniti, da nam pove o svojem življenju, ljudeh, ki jih je poznal, svetu, v katerem je živel. Tako lahko prinese v družino pomembno dimenzijo, ko skupno sedanjost

poveže s preteklostjo, da bi jo lahko vzeli s seboj v prihodnost. Čačinovič Vogrinčič (op. cit.: 76) meni, da je pomembna družinska naloga, da povabimo starega človeka, naj ostane na ta poseben način udeležen v družini.

V starosti je, kot sem omenila že zgoraj, pomembna ohranitev generacijskih razlik, ki jo Čačinovič Vogrinčič (op.cit.: 78) povzema po Litz (1971). Osredotoči se na značilnosti, kot so zavezništvo med staršema, ohranitev generacijskih razlik in sprejemanje moške ali ženske spolne vloge, ki so pomembni v vseh obdobjih življenja družine. Zavezništvo pomeni, da roditelja drug drugega podpirata v svojih vlogah, da vzajemno povečujeta občutke varnosti in gotovosti, v svojem odnosu do otrok pa upoštevata drug drugega, tako da se vlogi zakoncev in vlogi staršev ne izključujeta. Srednja generacija, ki prevzema skrb za stare starše, mora graditi na zavezništvu, in si medsebojno porazdeliti skrb, kajti srednja generacija to potrebuje, da lahko ostane neodvisna. Posebna naloga družine je, da razloči odvisnost staršev od otrok od pomoči na način ravnanja s starši, kot da so otroci. Otroci ali ostali skrbniki morajo zavestno ohranjati spoštovanje in dostojanstvo starejših oseb ter takšen odnos sproti ubesediti na način, ki je starim osebam razumljiv.

#### **1.4. POMEN DRUŽINE PRI POMOČI STAREMU ČLOVEKU**

Flake et al. (2008) menijo, da skrb za svojca lahko postane ne le časovno in finančno, temveč tudi socialno in čustveno breme. Če člani iščejo pomoč v svoji socialni mreži, ne porabijo za to samo časa, temveč tudi nekaj svojega socialnega kapitala. Poleg tega čas in preokupiranost s skrbjo za svojce puščata malo možnosti za osebni in karierni razvoj. Oskrba in skrb za svojce pomenita veliko izgubljenih priložnosti.

Flaker et al. (2008) nadalje ugotavljajo, da bolj kot plačevanje oskrbe, svojce skrbi nenehna obremenjenost, zaskrbljenost, čustvena napetost, ki ima veliko hujše razsežnosti kot finančno breme, saj jih osebnostno čezmerno obremenjuje. Obremenjujoča je konstantnost naporov in stiske. Obremenjujoča je tudi teža odločitve o napotitvi v zavod in z njo povezani konflikti.

Svojci so najprej obremenjeni fizično, z delom, ki ga morajo opraviti, potem so obremenjeni s pozornostjo, ki jo zahtevajo ljudje v stiski; dolgotrajna oskrba zahteva veliko časa, včasih kot da bi imeli dve službi ali bi vodili dve gospodinjstvi.

Obremenjuje tudi dolgotrajnost in bodočnost, kjer olajšanje pomeni izgubo. Življenje je bolj stresno zaradi skrbi in strahu, kaj se utegne zgoditi, pa tudi zaradi možnih konfliktov. Poleg tega pa je lahko oskrba svojca samotno početje. Stres in prevelika obremenitev svojca, ki skrbi za staro osebo, dostikrat vodi tudi do nasilja – verbalnega in tudi fizičnega. Pogosto je nasilje izraz njihove nemoči. To dejstvo, kot pravi Kožuh-Novak (2005: 29), službam nalaga, da poskrbijo za razbremenitev in usposabljanje domačih negovalk/oskrbovalk (običajno gre za ženske člane družine) zato, da bodo lažje zmogle prevzeto breme, ki ni profesionalno, temveč je vezano na sorodstvene odnose.

Vsa ta preobremenjenost terja razbremenitev, kjer si svojci želijo, da bi prišel čas počitka. To svojci pogosto povezujejo z namestitvijo v ustanovo. Čeprav razmišljajo o drugih rešitvah, je zavodska oskrba močan orientir na obzorju (Flaker et al. 2008: 37).

Kot navajajo omenjeni avtorji, je problem v tem, da svojci, ki skrbijo za staro osebo, ne iščejo razbremenitve, ker ne poznajo možnosti ali ker je skrb za svojce za nekatere intimna, zasebna zadeva in je ob tem potrebno posebno zaupanje. Svojce je dostikrat tudi sram poiskati dodatno pomoč, saj bodo drugi mislili, da niso dovolj sposobni, da ne želijo poskrbeti za svojce.

Po drugi strani pa si obremenjeni svojci želijo razbremenitve, ki jo deloma vidijo v odhodu v dom, deloma v tem, da si pomagajo med seboj, nekateri vključijo v oskrbo druge ljudi ali si pomagajo s telekomunikacijskimi pripomočki. Vključevanje drugih pomeni vstop tujih ljudi v zelo ranljive odnose, pomeni tudi priznanje nemoči in zastavlja vprašanje, ali dovolj pomagamo bližnjemu (Flaker et al. 2008: 38). Tako se s slabšanjem zdravja stare osebe postopoma pojavlja čedalje večja potreba po institucionalizaciji. Razmere v posameznikovem okolju morajo biti tako dramatične, da lahko udeleženci začutijo »potrebo po institucionalizaciji« in ker ni na voljo nobenega drugega odgovora, je institucionalizacija nujna in na koncu si jo vsi (včasih z uporabnikom vred) želijo (op. cit.: 42).

Mnogo družin s starejšim članom se slej ko prej sreča s položajem, ko ta potrebuje ne le občasno, ampak stalno pomoč ali nego. Nekatere družine prevzamejo vse breme nase, v drugih si prizadevajo, da bi šel svojec v dom, a dokler ne dobi prostora, morajo vendarle skrbeti zanj oz. poiskati negovalko, ki je ni lahko dobiti in si je marsikje tudi ne morejo privoščiti (Mesec 1999: 32).

Četudi se družina in njena vloga v družbi spreminjata, še vedno velja, da prav družina prevzame glavni del skrbi za svoje starejše člane. Tudi stari ljudje se, ko začutijo, da potrebujejo pomoč, najprej obrnejo na družinskega člana: najpogosteje na hčerko, če te ni, na sina in nato na drugo sorodstvo (po navadi na osebe ženskega spola: nečakinje, snahe, vnukinje). Glavica, Hižman (2007: 90), obe zaposleni v Centru za pomoč na domu Maribor, sta raziskali to pomoč z različnih vidikov. Ugotovili sta, da se pomoč začne postopoma in po navadi neopazno, predvsem zaradi bolezni, nemoči, starostnih težav, sčasoma pa se stopnjuje in zavzema vedno večji obseg. To se je pokazalo pri vseh desetih primerih, ki sta jih vzeli pod drobnogled. Glavica, Hižman ugotavljata, da ljudje ne znajo točno opredeliti, kdaj se je pomoč začela. Ta se praviloma že dolgo izvaja, preden pride do konkretnega pogovora o tem; ta pogovor spodbudi kakšen izreden dogodek, na primer hujša bolezen, poškodba ali pa smrt enega od družinskih članov. Kmalu za tem preide pomoč pretežno na eno osebo (hčerko, snaho ali partnerico) in to praktično neodvisno od tega, koliko otrok ima starejši, ki je potreben takšne skrbi. Torej tudi če ima pet otrok, se v večini primerov zgodi, da je eden 'glavni' izvajalec pomoči. Neformalni primarni oskrbovalci, kot sta poimenovali družinske člane, ki prevzamejo glavno skrb za starega človeka, pa za izvajanje pomoči navajajo socialne razloge: osamljenost starega človeka, pričakovanje pomoči in tudi pritisk okolice. 'Glavna' oskrbovalka si ne more izbirati, kdaj in kako bo pomagala staremu človeku. Narediti mora vse, medtem ko drugi družinski člani lahko izbirajo posamezna opravila in tudi pogostost izvajanja le-teh, ugotavljata avtorici. Neformalna pomoč znotraj družine povprečno traja okoli pet let, preden družina vključi tudi formalne oblike pomoči, ki jo posredujejo različne ustanove v lokalnem okolju. Zanimiva se mi je zdela tudi ugotovitev, da niti star človek niti družinski člani ne pričakujejo redne oz. dolgotrajne pomoči sosedstva, širšega sorodstva in prijateljev, ti naj le kdaj pa kdaj vskočijo, od njih pa se pričakuje pretežno druženje.

Kot ugotavlja Muršec (2005: 27), če povežemo podatke o potrebah s kapacitetami javnih služb za pomoč na domu in jih dopolnimo z ocenami o obsegu pomoči, ki poteka v okviru nevladnih in prostovoljskih organizacij, servisov, ki izvajajo gospodarsko dejavnost, sosedskih, prijateljskih in širših sorodstvenih mrež, pa tudi na sivem trgu, ostane še vedno največ skrbi, pomoči, oskrbe in nege starejših članov znotraj njihovih družin. Po drugi strani, kot ugotavljata Glavica, Hižman (2007: 93), se pri starem človeku, ki pomoč prejema, pojavi občutek odvisnosti od osebe (hčerke, snahe ...) in s tem povezan strah npr. pred izgubo pomoči, zato si želi še vključitve nekoga izven družine.

Zato je zelo pomemben, kot svetuje Čačinovič Vogrinčič (2007: 78–79), prispevek socialnega dela, da vzpostavi z družino delavni odnos, ki omogoči varno in ustvarjalo raziskovanje kompleksnih problemov družine in skupno ustvarjanje rešitev.

Ko družina pride po pomoč, ker ne more več sama poskrbeti za starega človeka, potrebuje pomoč, vendar pomoč, v kateri je tudi sama udeležena in za katero se dogovorimo (ibid.) tako socialno delo z družino varuje razpoznavno identiteto starega človeka in temeljni občutek njegove vrednosti zanj samega in v njegovem socialnem okolju.

V Sloveniji nimamo dovolj razvitih dejavnosti, kot so pomoč na domu, varovana stanovanja, dnevno varstvo, začasni sprejemi, varovanje na daljavo, torej tiste oblike varstva starejših, ki so v Evropski uniji bistveno bolj razvite. Prav zato, ker te oblike niso dovolj razvite, ljudje pa so premalo obveščeni o obstoječih možnostih, se zdi, da je odhod v institucionalno varstvo najprimernejša možnost.

Svojci se odločijo, kot pravijo Flaker et al. (2008: 41), za namestitev v zavod ali bolnišnico, ko ne zmorejo več. Pred tem se trudijo. Življenje s svojcem, ki potrebuje veliko pozornosti in skrbi, terja veliko energije in svojci lahko pregorijo. Skrbniki oseb z demenco poročajo, da morajo biti vedno na razpolago in da zaradi tega nimajo svojega življenja. Skrb za svojca pomeni realno, časovno in tudi fizično breme, hkrati pa tudi čustveno obremenitev. Svojci pa so hkrati razpeti med dvome o ustreznosti namestitve v zavod in svojih zmožnostih.

Namestitev v institucionalno varstvo ni obremenjujoča samo za svojce, temveč v prvi vrsti za uporabnike. Za starega človeka je sprememba okolja, kot je odhod v dom, lahko precejšen šok. Starejši so manj pripravljeni menjati okolje, še posebej, če so bili v primarni socialni mreži, domačem okolju, dobro povezani z najbližjimi in prijatelji.

Pomembno je, kot pravi Rapoša-Tajnšek (1993: 14), obstoječe mreže neformalne pomoči previdno, hkrati pa zelo skrbno podpirati in ohranjati. Varovati in zagovarjati je potrebno interese posameznih članov mreže in pomagati pri razreševanju njihovih konfliktov. Človeško podporo in strokovno pomoč poleg uporabnikov potrebujejo tudi ljudje, ki podpirajo, negujejo in varujejo pomoči potrebne sorodnike, sosede in prijatelje. Brez take pomoči se lahko neformalni pomočniki počutijo preveč negotove, pogosto se prekmalu utrudijo ali pretirano izčrpajo (op. cit.: 15). Ob tem pravi, da se je pokazalo, da so te mreže, kadar delujejo, učinkovit vir pomoči starim ljudem in tudi zelo uspešna preventiva, ki varuje pred poslabšanjem situacije in nastajanjem novih težav.

Oskrba starega človeka v družini je v Sloveniji in tudi v svetovnem merilu slabo raziskana, kar je eden od glavnih razlogov, da ta pomembna socialnovarstvena mreža ni bila deležna niti strokovne niti javne socialnopolitične pozornosti in podpore. Zato je oskrba v ustanovah pogosto izhod v sili, saj bi se marsikdo zelo rad namesto odhoda v dom odločil za oskrbo v domačem okolju. Država in stroke so pred izzivom, da naglo razvijejo in razširijo nove modele pomoči družini s starim človekom, nove človeku prijazne programe oskrbe starih ljudi in druge podporne socialne mreže za kakovostno staranje in sožitje generacij v krajevni skupnosti. Pri oskrbi in negi starih ljudi je treba najti ravnotežje med družino, novimi socialnimi programi za stare ljudi ter nastanitvijo v ustanovi.

## **1.5. SMERNICE PRI SKRBI ZA STARE LJUDI V SLOVENIJI IN OSTALI EVROPI**

Osnovna raven materialne socialne varnosti v obdobju starosti in osnovni pogoji za medgeneracijsko sožitje so dani s pravno zagotovljenimi socialnimi dajatvami in



storitvami ter drugimi programi, ki jih nudijo državne in koncesijsko pooblašene ustanove javne socialne mreže. Zadnja leta je svetovna politika v okviru OZN in Evropske skupnosti začela intenzivno ukrepati, da bi preprečila socialni zlom ob naraščajočem nesorazmerju med generacijami: leto 1999 je razglasila za mednarodno leto starih ljudi in poskrbela, da je bilo zelo odmevno, aprila 2002 je bila madridska konferenca OZN o staranju, septembra 2002 berlinska ministrska konferenca evropskih vlad o isti vsebini. Leta 2005 je Svet EU izdal Zeleno knjigo »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami«.

Tudi naša država sledi evropskim načelom in zahtevam. Leta 1997 je bil sprejet Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005 (Ur. l. RS, št. 31/2000), ki je potem postal del Nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005 (Ur. l. RS, št. 31/2000), leta 2000 je po pokojninski reformi začel veljati tudi nov pokojninski zakon. Nadalje smo leta 2006 sprejeli Resolucijo o nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2010 (Ur. l. RS, št. 39/2006), temu pa je sledila tudi Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva (<http://zakonodaja.gov.si>). Za uresničevanje ciljev strategije in spremljanje izvajanja posameznih resornih akcijskih načrtov je Vlada RS ustanovila Svet za solidarno sožitje generacij in za kakovostno staranje prebivalstva v Sloveniji. Svet je skrbel tudi za kontinuirano in usklajeno sodelovanje države, stroke in civilne družbe pri načrtovanju in izvajanju politike na tem področju.

Dejstvo, da delež starejše generacije v Evropi in po svetu naglo narašča, saj naj bi bilo po napovedih WHO leta 2025 že 1,2 milijarde starih ljudi, terja tudi prestrukturiranje same družbe, predvsem na ekonomskem, socialnem, zdravstvenem in političnem področju. Žiberna, Kožuh-Novak (2007: 80–81) ob tem poudarjata, da reforme, kot oblike prestrukturiranja, katerih priča smo danes, premalo upoštevajo človeški faktor in faktor staranja populacije. Ob tem se omenjeni avtorici (ibid.) porodi lepa misel: »Starejši niso »ONI«, ampak jutrišnji »MI«! In sonce jutrišnjih dni ni odvisno samo od vremenskih napovedi!«

Zaradi omenjenih demografskih sprememb je vloga in naloga EU izpolniti tri prednostne naloge, ki izhajajo iz Zelene knjige, ki je bila leta 2005 sprejeta v okviru Komisije evropskih skupnosti:

- **spodbujati demografsko rast** – z izvajanjem Lizbonske agende, ki temelji na posodabljanju sistemov socialne zaščite, višanju stopnje zaposlenosti žensk in starajočih se delavcev. Z inovativnimi ukrepi za višanje natalitete in preudarnim pristopom k priseljevanju lahko Evropa ustvari nove možnosti za vlaganje, potrošnjo in blaginjo;
- **zagotoviti ravnovesje med generacijami** pri razporejanju časa skozi vse življenje, delitvi koristi od rasti ter pri financiranju starostnih pokojnin in zdravstvene oskrbe;
- **najti nove prehode med starostnimi obdobji** – še vedno se pojavljajo težave med mladimi pri iskanju zaposlitve, po drugi strani pa narašča število »mladih upokoјencev«, ki bi si želeli še vedno sodelovati na trgu delavne sile. Čas študija se daljša in delavno aktivni mladi si želijo, da bi lahko več časa preživeli z otroki. Ta razvoj spreminja meje in prehode med aktivnim in neaktivnim življenjem (Žiberna, Kožuh Novak 2007: 163).

Leta 2004 so se zbrali strokovnjaki iz devetih evropskih držav (Avstrija, Nemčija, Finska, Francija, Grčija, Italija, Nizozemska, Danska in Anglija) z namenom, da priskrbijo ustrezno pomoč in začnejo delati na izboljšavi sistemov celostne oskrbe za starejše osebe. Sama razmišljanja in manjše raziskave so potekale že nekaj let pred tem. Združili so se pod okriljem organizacije PROCARE (Providing Integrated Health and Social care for older people), da bi z združenimi močmi pomagali pri opredelitvi novega koncepta integriranega zdravstvenega in socialnega varstva za starejše osebe, ki potrebujejo oskrbo, s primerjavo in ocenjevanjem različnih načinov pomoči in varstva. Na podlagi dejstev, načrtovanja, zagotavljanja kakovosti in nadzorom nad storitvami ter preoblikovanjem politike, naj bi se sistem razvijal in predvsem temeljil na razgovorih z uporabniki, njihovimi negovalci, sorodniki, fokusnimi skupinami, institucijami in ostalimi zainteresiranimi. Razširjanje dobrih praks z vključevanjem različnih strokovnjakov in organizacij bo spodbujalo razvoj evropskega razumevanja integrirane oskrbe in skupnih stališč za izgradnjo novih in boljših pristopov.

PROCARE sofinancira Evropska komisija petega okvirnega programa (Quality of Life and Management of Living Resources, The aging Population and Disabilities).

Naraščajoča pričakovana življenjska doba je in bo v prihodnje ključno vprašanje po vsej Evropi. Tako so skupni cilji »uspešnega staranja« v okviru PROCARE:

- samostojnost,
- socialna vključenost,
- kakovost življenja,
- soočanje z invalidnostjo.

V zvezi s tem je ena od najbolj izrazitih pomanjkljivosti v Evropi, domnevno neodvisna od nacionalnih tradicij, prav struktura zdravstvenih in socialnih sistemov oskrbe, ki so med seboj nepovezani. V večini evropskih držav prvotna in sekundarna oskrba temelji na zdravstvenem zavarovanju (National Health Systems), veliko je tudi mešanih skrbstvenih struktur, ki so se razvile v privatni in pol privatni sektor – kratkotrajna oskrba, dnevna oskrba, s pretežno medicinskim pristopom in mešanim osebjem z uslužbenci medicinske stroke na eni strani in socialnimi službami na drugi. V večini držav glavni stolp socialno varstvenih storitev temelji na manj profesionalnem osebju z neomejenimi upravičenji, kar privede do lokalne neenakosti glede na razpoložljivost virov in dostop.

Glavni cilji PROCARE so:

- da pride do potrditve, da je novi skupnostni model zdravstvenega in socialnega varstva potreben za povečanje varstva starejših oseb;
- zagotoviti veljavne raziskovalne metode za ocenjevanje storitev dolgotrajne oskrbe za stare osebe, zlasti v povezavi med zdravstvenimi in socialnimi storitvami in med institucijami ter skupnostno skrbjo;
- identifikacija dejavnikov in akterjev, ki predstavljajo celosten sistem oskrbe, z okrepljenimi rezultati, za vse udeležence;
- razvoj kazalcev uspešnosti, z uporabo dokazov, ki pomembno vplivajo na oblikovanje politike, načrtovanje, zagotavljanje kakovosti in nadzora socialnih in zdravstvenih storitev;
- spodbujanje širjenja najboljše prakse, ki vključuje strokovnjake različnih strok in ravni;

- metodološki pristop k empiričnim raziskavam na modelu preskrbe integrirane oskrbe.

Ta projekt je zagotovil priložnost, da se proces evropskega kakovostnega raziskovalnega partnerstva razvija v smeri mednarodnega sodelovanja in sodelovanja znotraj države na mikro in makro ravni.

Komisija iz devetih evropskih držav, ki je delovala v okrilju organizacije PROCARE, je izoblikovala skupne smernice za integracijo na treh ravneh:

- **PROFESIONALNA INTEGRACIJA**

Organizacija profesionalcev, ki prispevajo svoj miselni in stvarni produkt.

Integracija zdravstvene in socialne oskrbe je v pristojnosti domačih pomočnikov, medicinskih sester, rehabilitacijskih in negovalnih pomočnikov na domu.

- **ORGANIZACIJSKA INTEGRACIJA**

Cilj integracijskega procesa je povezati različne stroke znotraj nekega področja – multiprofesionalni tim (horizontalna integracija) ali povezava strokovnjakov iz različnih področij – primarna, sekundarna in terciarna pomoč (vertikalna integracija).

Sklop metod in organizacijskih modelov, da se ustvari povezave, usklajevanje in sodelovanje znotraj in med skrbstvenimi in zdravstvenimi sektorji pri financiranju, upravi in ponudbi. Integrirane storitve: sklop servisov, ki so dostopni za neko populacijo preko organizacij in združenj, ki se povezujejo in skupaj sprejemajo najpomembnejše odločitve. Storitvene verige so opredeljene kot poslovni model, v katerem so storitve, ki jih prejme stranka znotraj socialnih in zdravstvenih servisov, ki se povezujejo v prožne subjekte, bodo zadovoljili potrebe uporabnikov, ki jih bodo sami opredelili in izbrali storitve, s strokovnim posvetovanjem.

- **FUNKCIONALNA INTEGRACIJA**

Integrirana oskrba je koncept izvajalskih skrbstvenih servisov, v katerih je enotni obračunski sistem, ki deluje na usklajen način in ki si prizadeva za zagotovitev stroškovne učinkovitosti. Na potrebe orientirana skrb (Demand-oriented care) istočasno pomeni integrirano skrb. Ko so želje, potrebe in zahteve uporabnikov zbrane, se oblikuje mreža strokovnjakov, ki odgovorijo na individualne potrebe. Združevanje dela na socialnem in zdravstvenem področju omogoča kvalitetnejše storitve in zagotavlja več samostojnosti (Cummings, Sherry, Galambos, Colleen 2004: 67).

Tudi v Sloveniji je pritisk po namestitvi starih ljudi v socialne in zdravstvene ustanove čedalje večji, deloma zaradi večanja deleža starih ljudi, deloma pa zaradi zmanjševanja vloge družine pri skrbi za stare družinske člane. V okviru EU se naglo uveljavljajo sodobni programi za oskrbo starih ljudi, ki so vezni člen med družino in institucionalnim varstvom; zlasti dnevno varstvo, oskrbovana stanovanja, socialna oskrba in nega na domu, začasno varstvo za oddih svojcev ter medgeneracijsko prostovoljstvo, za vzpostavljanje novega ravnotežja med odgovornostjo posameznika, njegove družine, države in civilne družbe. Pri nas se zadnja leta dobro razvija pomoč na domu, v svetovnem merilu pa prednjačimo s prostovoljskimi programi sodobnega skupinskega in individualnega medgeneracijskega družabništva, ki nadomešča del izpada osebnega odnosa s svojci (Žiberna, Kožuh-Novak 2007: 23). Razvijajo pa se tudi programi pomoči na daljavo, dejavnost dnevnih centrov in pomoč osebam, ki živijo v oskrbovanih stanovanjih. Pri tem država in lokalne skupnosti predvsem spodbujajo storitve, ki omogočajo, da starejši, ki zaradi starosti ali zdravstvenih težav ne morejo več shajati brez tuje pomoči, ostanejo doma oziroma čim bližje domu in se čim kasneje odločijo za odhod v institucionalno obliko bivanja. S takim pristopom se zagotavljata kakovost življenja in vključenost v socialno okolje ter preprečuje socialna izoliranost starejših.

Demografske spremembe, ki se kažejo v upadanju števila rojstev in podaljševanju življenjske dobe že sedaj pomembno vplivajo na življenje v Sloveniji, v prihodnje pa bo ta vpliv še izrazitejši. Za ustrezno spoprijemanje z izzivi je Republika Slovenija kot odgovor na staranje prebivalstva in na evropske zahteve po skrbi za novo solidarnost med generacijami pripravila celovito strategijo medgeneracijskega sožitja in kakovostnega staranja z naslovom Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva.

Pereča družbena dejstva, kot so rast deleža starega prebivalstva, razpadanje medgeneracijske povezanosti, nesmiselno doživljanje starosti in njenega vrednotenja ter zmanjševanje tradicionalne vloge družine in sosedstva pri skrbi za stare ljudi, zavezujejo Slovenijo, da z omenjeno strategijo usmerja ter zagotavlja pogoje za ohranitev solidarnosti in kakovostnega medčloveškega sožitja med tretjo, srednjo in mlado generacijo ter za kakovostno staranje in oskrbo naglo rastočega deleža tretje generacije (<http://zakonodaja.gov.si>).

Uradni podatki, ki jih navajajo v Strategiji varstva starejših do leta 2010 (<http://zakonodaja.gov.si>), nakazujejo, da v razvitem svetu potrebuje 25 % ljudi, ki so stari nad 60 let, pomoč pri vsakdanji oskrbi, od tega okrog 15 % sorazmerno malo pomoči, okrog 10 % pa veliko oskrbe in nege. V Sloveniji imamo 400.000 prebivalcev, starih nad 60 let, od tega jih okoli 100.000 potrebuje delno pomoč, okrog 40.000 pa jih potrebuje stalno relativno veliko oskrbe.

Strategija varstva starejših do leta 2010 predpostavlja, da je potrebno za tiste, ki želijo čim dlje ostati v lastnem domu, razviti čim učinkovitejšo pomoč in oskrbo na domu ter hkrati omogočiti vsakomur, ne glede na denarne zmožnosti, dostopnost do teh storitev. Projektiranje stanovanjskih objektov in sosesk je treba prilagoditi sodobnim arhitekturnim trendom, tako da bodo v največji možni meri upoštevane gibalne in druge potrebe starega prebivalstva, invalidov in vseh drugih kategorij, tako da bodo

prostorsko spodbujale druženje starejše in mlade generacije na vseh ravneh.

Cilji politike na področju zdravstvene skrbi za starejše obsegajo predvsem:

- zmanjševanje razlik v zdravju starejših,
- čim daljše samostojno življenje v domačem okolju, dokler to želijo in zmorejo ob pomoči zdravstvene nege in storitev, ki jih potrebujejo,
- kakovostno in enakopravno dostopno zdravstveno oskrbo,
- celostno integrirano multidisciplinarno in interdisciplinarno oskrbo na domu ali v instituciji, ko starejši človek ni več sposoben samostojnega življenja (<http://zakonodaja.gov.si>).

Zaradi sprememb v strukturi družin in v zmanjšanju vlog, ki jih je družina tradicionalno opravljala pri vzgoji za solidarno medgeneracijsko sožitje in pri oskrbovanju starih družinskih članov, so cilji, naloge ali strategije na področju družinske politike naslednji:

- izboljšati pogoje za enakomernejšo porazdelitev skrbi za starejše družinske člane med vse vitalne člane družine in okrepiti medgeneracijsko solidarnost v družini (z izobraževanjem, javno promocijo ...);
- družinam, ki oskrbujejo starega družinskega člana, priskrbeti primerno usposabljanje, razne oblike krajevne servisne pomoči ter dnevno in začasno oskrbo starega družinskega člana;
- vzpodbujati aktivno vključitev starejših ljudi v lokalne skupnosti oziroma v dejavnosti, kjer je njihov prispevek potreben in zaželen;
- podpirati sprejem ukrepov za fleksibilnejši delavnik in večji učinek iz naslova pravice do skrajšanega delovnega časa, ne da bi zaposlena oseba izgubila socialno varnost zaradi nujno potrebne skrbi za ožjega družinskega člana (<http://zakonodaja.gov.si>).

Potrebno je skrbeti tudi za razvoj mreže izvajalcev oskrbe v drugi družini in mreže oskrbnih domov, namenjenih starejšim, ki si želijo samostojnega bivanja v zanje posebej prilagojenih objektih (cilj: vključiti vsaj 5 % starejših od 65 let); dograjevanje mreže kapacitet dnevnega varstva z možnostjo vključitve najmanj 0,3 % starejših od 65 let; širjenje pomoči na domu, da je bo do leta 2010 deležno 3 % ljudi, ki so starejši od 65 let; širjenje sistema oskrbovanih stanovanj, tako da bo mogoča vključitev vsaj 0,5 % starejših od 65 let ter širjenje mreže izvajalcev sistema pomoči na daljavo s skupnimi vlaganji države in lokalnih skupnosti (<http://zakonodaja.gov.si>).

Nacionalni program socialnega varstva do leta 2010 (<http://zakonodaja.gov.si>) predvideva tudi mrežo približno 1300 medgeneracijskih in drugih skupin za samopomoč ter drugih programov, ki v bivalnem okolju skrbijo za zmanjševanje socialne izključenosti starih. Ti programi so namenjeni ozaveščanju celotnega prebivalstva o nalogah in možnostih za kakovostno življenje v starosti in sožitje med generacijami ter povezovanje vseh treh generacij v družbi. Sem sodijo tudi programi za razvoj zagovorništva za stare ljudi in programi varstva proti nasilju in zlorabi starih ljudi; predupokojitveni program za zaposlene pred upokojitvijo ob sodelovanju z delodajalcem; programi za usposabljanje mlade generacije za poznavanje starosti in za medgeneracijsko sožitje s starimi ljudmi; programi za samoorganizirane oblike samopomoči v pripravi na življenje v starosti ter razvoj ponudbe izobraževalnih programov za starejše v Sloveniji.

Najbolj pomemben cilj, ki ga zasleduje zakon, pa je zaradi obravnavane teme, povezati izvajalce dolgotrajne oskrbe, ki sedaj delujejo v različnih področjih in zavodih ali kot zasebniki oziroma nepoklicni izvajalci, v enoten in celovit sistem, s čimer bi dosegli večjo učinkovitost in kakovost storitev ter zadovoljstvo upravičencev. To povezanost je potrebno doseči organizacijsko in strokovno ter preko sistema financiranja. S tem bi odpravili določene sedanje težave, ko se v posameznih primerih ne ve, kdo naj bi skrbel ali bil odgovoren za osebo, ki potrebuje pomoč druge osebe ali je npr. to zdravstvo, predvsem patronažno varstvo, center za socialno delo in podobno (<http://zakonodaja.gov.si>).

## **1.6. DOLGOTRAJNA OSKRBA IN PREDLOG ZAKONA O DOLGOTRAJNI OSKRBI IN ZAVAROVANJU ZA DOLGOTRAJNO OSKRBO**

Dolgotrajna oskrba je eno izmed področij, ki v deželah Evropske unije in v drugih gospodarsko razvitejših državah v zadnjih letih zavzema vse vidnejše mesto v okviru socialne politike posamezne države. Pri zagotavljanju posebne pomoči osebam, ki potrebujejo tujo pomoč pri vzdrževanju in opravljanju temeljnih življenjskih aktivnosti, se pojavlja problem neskladja in neurejenosti, ki je pri nas enako prisoten kot v večini drugih evropskih držav. Število oseb, ki bi tako pomoč potrebovale, pa se znatno povečuje. Starejše prebivalstvo ima specifične in drugačne potrebe na področju svoje socialne varnosti, vzdrževanju stikov s socialnim okoljem in ohranjanjem oziroma vzdrževanjem ustrezne kakovosti življenja, kot mlajše generacije. Velik delež tega prebivalstva je zaradi posledic kroničnih obolenj in degenerativnih sprememb, invalidnosti ter poškodb in starostne oslabelosti potreben pomoči druge osebe pri opravljanju temeljnih življenjskih aktivnosti. V preteklih letih so se reševanja problema lotevali predvsem z ustanavljanjem in širitvijo zmogljivosti domov za starejše občane in posebnih socialnih zavodov, v manjšem delu pa tudi z ustanavljanjem negovalnih oddelkov v bolnišnicah. Osebam, ki so odvisne od tuje pomoči, je zagotovljena tudi finančna pomoč, po predpisih s področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja oz. s področij, ki urejajo pravice vojnih veteranov, vojnih invalidov in invalidnih oseb. V zadnjih letih so se postopoma začele razvijati tudi določene oblike pomoči na domu, ki jih nudijo centri za socialno delo, domovi za starejše in specializirani zavodi.



V določenem obsegu se izvaja tudi zdravljenje in zdravstvene nege na domu, ki jo v pretežni meri opravlja patronažna služba. Od avgusta 2004 si lahko najtežje prizadete odrasle invalidne osebe, ki potrebujejo stalno pomoč pri zagotavljanju temeljnih življenjskih aktivnosti, zagotovijo tudi družinskega pomočnika ([www.mddsz.gov.si](http://www.mddsz.gov.si)).

Analizo situacij dolgotrajne oskrbe so začeli že pred več kot 15 leti na takrat še višji šoli za socialno delo. Indeks potreb z naslovom Katalog potreb so zasnovali že leta 1995 in ga nato dvakrat dopolnili. Naredili so osnovno kvalitativno analizo, na način, kot se je uveljavil po Glaserju in Straussu, z analizo intervjujev in osebnih načrtov ter tako oblikovali indeks potreb, ki zajema osem glavnih kategorij.

Na podlagi teh raziskav so Flaker, Mali, Kodele, Grebenc, Škrerjanc in Urek napisali knjigo z naslovom Dolgotrajna oskrba – očrt potreb in odgovorov nanje. Po eni strani zajema opis situacij, v katerih se znajdejo ljudje z dolgotrajnimi stiskami, po drugi strani pa poskus na tej podlagi ugotoviti, kaj potrebujejo, je zemljevid in hkrati vodič po potrebah, je zbirka zgodbic in anekdot ter spisek različnih načinov in ravni odgovorov na opisane potrebe. Namenjena je uporabnikom, svojcem in predvsem ljudem, ki delajo na področju dolgotrajne oskrbe.

Kot pravijo v omenjeni knjigi Flaker et al. (2008: 22), je pri tem bistveni premik na epistemološki ravni pa tudi na ravni ugotavljanja upravičenosti do dajatev in storitev, tako da upravičenost, v nasprotju z ustaljenimi obrazci, ni več utemeljena na posameznikovem statusu (ali je bil zaposlen) in diagnozi (bolezen, invalidnost), temveč na njegovih objektivnih, pa tudi subjektivnih potrebah po pomoči ali podpori oziroma storitvah. Dolgotrajna oskrba kot sistem v večini izvedb uvaja možnost neposrednega plačila storitev uporabnikom. Uporabnik na neposreden način prejme finančna sredstva za zagotavljanje lastne blaginje in z njimi razpolaga glede na potrebe in želje. To bistveno spremeni razmerja uporabnikov do pomočnikov in strokovnjakov, kar oboje privede v partnerski položaj. Ta nov način neposrednega financiranja storitev temelji na pogodbeni moči uporabnika, ki je viden kot produktivni potrošnik, ki aktivno sodeluje v skupnosti, saj z uporabo storitev prispeva k angažiranju ponudnikov storitev, kot svojih pomočnikov. Nova paradigma temelji na storitvah po meri, na storitvah, ki si jih uporabnik izbere in želi in ki neposredno odgovarjajo njegovim potrebam.

Kot osnovno načelo dolgotrajne oskrbe avtorji (op. cit. 23) navajajo načelo samoodločanja o svojem življenju. Pomembno je pravočasno vključevanje civilne družbe in strokovnjakov, ki upoštevajo mnenja in težave, s katerimi se ljudje srečujejo v praksi, kar lahko bistveno pripomore k oblikovanju ustrezne zakonske podlage za uvedbo dolgotrajne oskrbe v Sloveniji. Ta sistem naj bo univerzalen, transparenten, zagotavlja naj kontinuiteto izvajanja, predvsem pa mora vsebovati dober sistem kontrole in ocenjevanja. Nujno bi bilo povečati vlogo in vključenost lokalnih skupnosti v uveljavljanje določb novega zakona o dolgotrajni oskrbi in informiranje prebivalcev. Uvedba sistema neposrednega financiranja storitev predstavlja cenejšo ter posameznikom in njihovim potrebam bolje prilagojeno izvajanje storitev. Pri tem je potrebno zagotoviti osnovo za razvoj mešane ponudbe storitev s strani javnih in privatnih ponudnikov na področju nege in oskrbe, ki je geografsko celostno pokrita (tudi odročnejši kraji). Pri vsem tem pa zagotoviti učinkovite postopke ugotavljanja specifičnih potreb po oskrbi na osnovi natančno definiranih kriterijev za oceno potrebnega časa in obsega potrebnih storitev. Da pa bi se vse to lahko na najboljši način uresničilo, je zelo pomembna ustrezna povezava sistema zdravstvenega in socialnega varstva, ker morata v sistemu neposrednega financiranja za doseganje največje kvalitete in pravočasnosti izvajanja storitev delovati usklajeno – sodelovanje med zdravstveno in socialno službo, bo pomembno tudi pri ocenjevanju in določanju pravice do dodatka za oskrbo.

Kot pojasnjujejo v predlogu Zakona o dolgotrajni oskrbi ([www.mddsz.gov.si](http://www.mddsz.gov.si), marec 2010), trenutno prisotne oblike pomoči ne zadoščajo, saj potrebe naraščajo hitreje kot možnosti njihovega zadovoljevanja. V praksi se srečujejo s slabo povezanostjo izvajalcev dolgotrajne oskrbe, kar posledično privede do zagotavljanja slabših storitev. Dejstvo je, da obstoječe storitve in prejemki niso povezani v enovit sistem in da v praksi tudi ni najboljše koordinacije med službami, ki jih zagotavljajo. Kriteriji za odločanje o pravicah so različni, enako velja za postopke vključevanja v posamezne oblike pomoči. Prihaja do očitnih razlik v pravicah med osebami, ki so vključene v institucionalno oskrbo (dostopnost do storitev fizioterapije, delovne terapije, drugih strokovnih pomoči), in osebami, ki potrebujejo oskrbo na domu. Slednji morajo za opravljene storitve prispevati iz lastnih sredstev, kar varovanci v posebnih zavodih in domovih dobijo v okviru vsakodnevnih storitev. Kljub velikim vlaganjem in naporom

države pri skrbi za starejše in druge osebe, potrebne pomoči druge osebe, je pomanjkljivost sedanjega sistema prav v tem, da storitve niso individualizirane, dostopnost do storitev in njihova kakovost pa se v posameznih območjih države močno razlikujejo. Dostikrat, predvsem v urbanih središčih, potrebe oziroma povpraševanje presegata ponudbo storitev. Storitve v domačem okolju so še vedno nerazvite, zato sistem socialnega varstva preveč temelji na institucionalnih oblikah pomoči in varstva oseb, ki potrebujejo tujo pomoč. Takšna oblika dolgotrajne oskrbe je draga in za nekatere ljudi tudi težko sprejemljiva, saj pomeni za njih izločitev iz domačega bivalnega in socialnega okolja, kar jim lahko predstavlja tudi psihološko travmo. Ob vseh prizadevanjih v skrbi za ljudi, ki potrebujejo pomoč druge osebe pri opravljanju dnevnih življenjskih aktivnosti in drugih aktivnosti, ni ustrezno rešeno njeno financiranje. Različni sistemi socialnega varstva, ki vključujejo določene naloge, ki bi sodile v dolgotrajno oskrbo, kot npr. obvezno zdravstveno zavarovanje, invalidsko in pokojninsko ter socialnovarstveno področje, predpisi, ki urejajo pravice vojnih veteranov in vojnih invalidov in duševno ter telesno prizadetih oseb, so med seboj slabo usklajeni in delujejo vsak po svojih načelih, a noben ne obvladuje celotnega področja dolgotrajne oskrbe. Še najbolj moteča je neenakomerna dostopnost vseh oblik pomoči in oskrbe med posameznimi območji Slovenije ter med mesti in podeželjem. Razlike so tudi v pravicah ljudi, ki so deležni institucionalne oskrbe, in tistimi, ki bi jo želeli na domu.

Organizirana družbena skrb za ljudi, ki so delno ali popolnoma odvisni od tuje pomoči, ni le oblika pomoči tej osebi, ampak predvsem njenim ženskim članom, ki zanjo/zanj skrbijo. Splošno je namreč znano, da so izvajalci dolgotrajne oskrbe v skoraj 90 odstotkih ženske, ki zaradi oskrbe in pomoči svojcu neredko opravljajo dvo- ali večizmensko delo, ki vpliva na njihovo kakovost življenja. Tako je največ dilem na področju vloge družine pri skrbi za osebe, ki ne morejo živeti brez tuje pomoči. Kdo in v kakšni meri je odgovoren ter dolžan zagotavljati omenjeno oskrbo. Ali je to le družina ali tudi država?

Komisija za socialno varnost Evropske unije je v aprilu 2004 tako v zvezi z zdravstvenim varstvom in dolgotrajno oskrbo zastavila tri cilje, ki naj bi jih uveljavile članice v svoji zakonodaji in strategiji razvoja, in sicer:

- zagotoviti dostopnost do visoko kakovostne dolgotrajne oskrbe, ki mora temeljiti na vsesplošni dostopnosti, pravičnosti in solidarnosti. Pri tem ne smejo biti izključeni iz dostopnosti do dolgotrajne oskrbe osebe, ki so bolne, poškodovane, invalidne, ali onemogle zaradi starosti, kar velja za njih in za njihove družine;
- uveljaviti visoko kakovostno dolgotrajno oskrbo z namenom izboljšati sposobnost samooskrbe in kakovost življenja;
- zagotoviti dolgoročno finančno vzdržnost oziroma stabilnost visoko kakovostne dolgotrajne oskrbe, dosegljive vsemu prebivalstvu ([www.mddsz.gov.si](http://www.mddsz.gov.si), marec 2010).

Navedene cilje naj bi države dosegle postopoma, pri čemer naj jih vgradili v svoje nacionalne programe in predpise.

V predlogu Zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo ([www.mddsz.gov.si](http://www.mddsz.gov.si), marec 2010), prevladujejo sodobni pogledi na dolgotrajno oskrbo, ki temeljijo na usmeritvah, po katerih naj bi bilo zagotovljeno osebam, odvisnim od tuje pomoči, da ostanejo čim dalj časa na svojem domu. Takšna orientacija ima svoje humane, moralne in ekonomske prednosti. Bivanje v domačem okolju močno vpliva na kakovost življenja in uspešnost dolgotrajne oskrbe. Izvajanje dolgotrajne oskrbe, še zlasti, če pri tem sodelujejo svojci, je ceneje kot institucionalna dolgotrajna oskrba. Izvajanje in organizacija dolgotrajne oskrbe na domu pomeni prihranek pri investicijah za izgradnjo posebnih zmogljivosti, poleg tega so stroški dolgotrajne oskrbe manjši, če del opravi v njenem okviru prevzamejo svojci, bližnji ali nevladne organizacije in to brez plačila ali z bistveno nižjim denarnim nadomestilom, kot če bi ga izvajali poklicni izvajalci. Takšna naravnost pomeni, da je potrebno dolgotrajno oskrbo razumeti kot zagotavljanje oskrbe na domu, v obliki institucionalne oskrbe pa le v primerih, ko je njeno izvajanje tako zahtevno, da je ni mogoče več izvajati na domu ali bi to bilo ekonomsko nesprejemljivo.

Flaker et al. (2008: 23) ob tem izpostavljajo, da je nuja novega sistema, da podpre neformalne pomočnike, ki so zdaj ali preobremenjeni ali izključeni iz organizirane pomoči (npr. v institucijah). Ob uvajanju novega področja socialne varnosti se pojavlja tudi vprašanje izvajalcev. Pri tem je osrednje vprašanje njihove usposobljenosti in zadostnega števila, da bi pokrili vse potrebe prebivalstva. V Evropi

prevladuje spoznanje, da ni mogoče zagotoviti tolikšnega števila poklicnih izvajalcev, da bi z njimi zmogli zagotoviti uresničevanje vseh potreb ljudi, ki potrebujejo tujo pomoč. Zato je potrebno vključevati v izvajanje dolgotrajne oskrbe svojce, bližnje in razne nevladne in humanitarne organizacije in jim hkrati zagotoviti ustrezno strokovno pomoč. Država in nosilci zavarovanja morajo vključevanje svojcev v dolgotrajno oskrbo spodbujati z raznimi ukrepi, tako da bodo potrebe po poklicnih izvajalcih čim manjše ali skršene le na tiste, ki zahtevajo posebna strokovna znanja in veščine.

Zakon poudarja potrebo po zagotovitvi odgovornosti in aktivne vloge potencialnih upravičencev oz. prejemnikov pomoči.

Z uvedbo novega obveznega zavarovanja in spremembami obstoječe zakonodaje, ki ureja področje dolgotrajne oskrbe, želijo v Republiki Sloveniji na področju dolgotrajne oskrbe doseči naslednje cilje:

- uvesti solidarnostno financiranje področja dolgotrajne oskrbe na načelih socialnih zavarovanj in na ta način zagotoviti dolgoročno finančno vzdržen sistem dolgotrajne oskrbe;
- omogočiti dostopnost do kakovostnih individualiziranih storitev oziroma pravic dolgotrajne oskrbe vsemu prebivalstvu, ki jih potrebuje, pri čemer naj bi imela prednost tiste oblike pomoči in podpore, ki upravičencem zagotavljajo, da čim dalj časa ostanejo v domačem okolju;
- spodbujati odgovornost posameznika in njegove družine za zagotavljanje primerne ravni oskrbe in pomoči oziroma socialne varnosti v času, ko so odvisni od pomoči druge osebe, tudi z možnostjo prostovoljnega zavarovanja za dolgotrajno oskrbo;
- doseči izenačenost pravic med vsemi upravičenci ne glede na kraj bivanja ali na vrsto pomoči (institucionalna oskrba ali storitve na domu);
- doseči večjo učinkovitost in transparentnost sredstev, ki se vlagajo v dolgotrajno oskrbo;
- povezati izvajalce dolgotrajne oskrbe v funkcionalno celovit, racionalen in učinkovit sistem;
- z uvedbo posebnega zavarovanja za dolgotrajno oskrbo povečali socialno varnost in kakovost življenja ljudi, ki imajo zmanjšano sposobnost samooskrbe in potrebujejo pomoč pri opravljanju dnevnih življenjskih aktivnosti;

- načrtno razvijati preventivno delovanje na tem področju in spodbujati rehabilitacijo v dolgotrajni oskrbi ter spodbujati uporabo sodobnih tehnologij na področju dolgotrajne oskrbe ([www.mddsz.gov.si](http://www.mddsz.gov.si), marec 2010).

Vaupotič (2004: 24), kot promotorji telecare rešitev (podrobneje opisane v naslednjem poglavju), ugotavljajo, da bi prava spodbuda razvoju pomoči na daljavo, preko nacionalnega programa izvajanja dolgotrajne nege in zdravljenja na domu, kot del obveznega zdravstvenega zavarovanja, pripomogla k zmanjšanju stroškov nege in zdravljenja kronično bolnih s prenosom dela izvajanja teh storitev v domače okolje. Telecare rešitve lahko močno podprejo izvajanje tega programa, ga naredijo prej uresničljivega ter učinkovitejšega. Z vključitvijo Lifeline programa bi se povečala vloga bolnika v programu, njegov dom bi postal bolj urejen in primeren za zdravljenje, povečala pa bi se učinkovitost dela izvajalcev zdravljenja in nege.

Za storitve oziroma pravice, ki vsebinsko sodijo v področje dolgotrajne oskrbe, so na voljo sredstva, ki so zagotovljena iz javnih virov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije in proračuna RS ter občin. Poleg tega se za (do)plačevanje socialno varstvenih storitev zagotavljajo tudi zasebna sredstva oseb, ki so uporabljale določene storitve in sredstva njihovih svojcev. Glavni nosilec obveznega zavarovanja za dolgotrajno oskrbo bo Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, prostovoljno zavarovanje pa bodo lahko izvajale vse zavarovalnice, ki izvajajo tudi prostovoljno zdravstveno zavarovanje ([www.mddsz.gov.si](http://www.mddsz.gov.si), marec 2010).

Vsak posameznik, ki je vključen v sistem zavarovanja, je dolžan skrbeti za svoje zdravje z zdravim načinom življenja, vključevanjem v preventivne zdravstvene programe, programe zgodnjega odkrivanja bolezni in z aktivnim sodelovanjem v prizadevanjih po krepitevi zdravja ter skrbeti za zmanjševanje potrebe po dolgotrajni oskrbi. Prav tako so posamezniki sami v okviru svojih možnosti in zmožnosti dolžni skrbeti, da bodo čim dalj časa sposobni poskrbeti zase in da ne bodo odvisni od pomoči drugih oseb.

## 1.7. FORMALNE OBLIKE POMOČI STARIM LJUDEM

Kot pravi Novak (2004: 9), je za socialno vključenost posameznika pomembna tudi formalna (politično-administrativna) pomoč in krepitev opornih omrežij, zlasti ožje družine.

Organizirane storitve v bivalnem okolju v okviru formalne mreže so sistemsko regulirane in se odvijajo na domu uporabnika ali v lokalni skupnosti v bližini njegovega doma (Hojnik-Zupanc 1999: 110).

Formalne oblike pomoči za stare ljudi Mali (2009) razdeli v tri sektorje: (1) v javnem sektorju izvajajo pomoč centri za socialno delo, domovi starejših občanov, centri za pomoč na domu, nosilci drugih javnih storitev v bivalnem okolju – stanovanjske oblike, denimo oskrbovana stanovanja, (2) v zasebnem sektorju in (3) v nevladnih organizacijah, denimo v društvih upokojencev ter skupinah starih ljudi za samopomoč.

Dragoš (2000: 310) preko švedskih raziskav prihaja do sklepov, če starostnike oskrbujejo ne sorodstveni in formalizirani ponudniki (npr. javni), je verjetno, da bodo tudi zaradi tega ohranili pogoste in prijetnejše odnose s svojimi otroki. Vsekakor pa velja, da bodo tisti starostniki, ki so deležni pomoči svojih otrok in sorodnikov, še vedno potrebovali formalizirane storitve na ne sorodstveni podlagi. Nekatere raziskave celo dokazujejo, da »tam kjer je več družinskih članov vpletenih v izvajanje pomoči starostniku, ravno tam pride tudi do pogostejše uporabe formalnih storitev« (Barrett 1999: 696, v Dragoš 2000: 310).

### JAVNI SEKTOR

- **Centri za socialno delo** ljudem nudijo socialnovarstvene storitve, kot so: socialna preventiva, prva socialna pomoč, osebna pomoč, pomoč družini za dom, pomoč družini na domu ter organizacija skupnostnih akcij za socialno ogrožene skupine prebivalstva. Programi na področju socialne preventive delujejo z namenom krepitev vloge starega človeka v družbi. Kot pravi Mali (2009), ti programi pripomorejo k preseganju ene največjih tegob sodobnega človeštva,

marginalizacije starih ljudi in odrivanja starosti iz vsakdanjega življenja. V sklop socialne preventive na področju skrbi za stare ljudi spadajo programi priprave na upokožitev, skupine starih ljudi za samopomoč in Univerza za tretje življenjsko obdobje.

- o **Prva socialna pomoč**, ki jo stari ljudje lahko dobijo na centrih za socialno delo, staremu človeku pomaga pri prepoznavanju lastne stiske, posreduje jim potrebne informacije za odpravljanje stisk, informacije o obstoječih možnostih pomoči in vrstah storitev. Osebna pomoč je sestavljena iz svetovanja, vodenja in socialne oskrbe.
- o **Pomoč družini za dom** je temeljna storitev za spodbujanje ali ustvarjanje medgeneracijskega sožitja, saj je primarna naloga na tem področju ustvarjanje vzajemnih medgeneracijskih odnosov in kreiranje medgeneracijske pomoči. Pomoč na domu, kljub zmanjšanim zmožnostim za samostojno življenje, starim ljudem omogoča, da čim dlje ostanejo v svojem domačem okolju in jim zagotavlja kvalitetno življenje.

## **VLOGA CENTRA ZA SOCIALNO DELO**

Gajič (2004: 19) omenja, da se običajno na centru srečajo s primeri v fazi, ko želi okolje spremembo za starostnika. Redko se zgodi, da starejša oseba sama poišče pomoč. Okolje predstavljajo najprej najbližji sorodniki, znanci, sosedi, prijatelji, potem zdravstvene ustanove, organizacije iz civilne sfere, gasilsko društvo, krajevne skupnosti, nevladne organizacije ... Pobudo za obravnavo dajo običajno tisti, ki imajo nek interes, bodisi svojo osebno korist ali željo, da bi starostniku pomagali, ker se njihova predstava o normalnem življenju ne sklada s tem, kako starostnik dejansko živi. Center se vključi tam, kjer gre za sum zlorabe starega človeka v njegovem okolju, ali pa ko gre za posameznika, ki s svojim načinom življenja moti sosede (smrdi, kriči, je neprijazen, blodnjav, paranoičen, obsoja vse povprek ..., skratka, se obnaša moteče). Torej gre za dvojni vstop v polje obravnave starega človeka. Prvi vstop je z razlogom, da bi osebi pomagali na pobudo njegovih bližnjih. Drugi vstop je z razlogom, da bi pomagali okolju, da živi v miru. Tretji vstop je na pobudo osebe same. Splošna naloga socialnega dela je zavzemanje za pravice tistih, ki v danem trenutku nimajo možnosti in moči, da bi se zagovarjali sami. Center za socialno delo svoje poslanstvo uresničuje skozi socialnovarstvene storitve. Temelj za socialnovarstveno dejavnost so javna pooblastila oziroma tisti sklopi nalog, ki izhajajo



neposredno iz zakonodaje. Kot navaja Gajič (v Muršec 2005: 20), so socialnovarstvene storitve neposredna ponudba ljudem, da z njihovo pomočjo rešijo svoj problem.

**Cilji programa pomoči družini na domu so naslednji:**

- doseganje večje kakovosti življenja starih ljudi in invalidov v njihovem bivalnem okolju;
- razvoj in širitev mreže pomoči za stare in invalidne ljudi, ki ne zmorejo same ali ob pomoči svoje družine skrbeti za svojo vsakodnevno oskrbo in nego;
- celosten pristop pri obravnavi starih in invalidnih ljudi;
- ustvarjanje pogojev, da bi stari ljudje in invalidi čim dalj časa živeli doma, ostali aktivni in integrirani v svojem domačem okolju;
- vzpostavljanje dobrega sodelovanja z uporabniki in njihovo socialno mrežo;
- stalno analitično spremljanje potreb po storitvi in evalvacija programa;
- zavzemanje za zmanjševanje socialne izključenosti starih in invalidnih ljudi ter kronično bolnih oseb;
- zasledovanje ciljev iz Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010; posebej tistih ciljev, ki se nanašajo na področje varstva starih ljudi.

Socialno varstveno storitev Pomoč družini na domu v obliki socialne oskrbe lahko upravičenci uporabijo v primerih invalidnosti in starosti ter tudi v drugih primerih, ko oskrba na domu lahko nadomesti domsko oz. institucionalno varstvo.

Uporabniki socialnovarstvene storitve so osebe, ki jim preostale psihofizične sposobnosti omogočajo, da z občasno organizirano pomočjo drugega ohranijo zadovoljivo telesno in duševno zdravje in počutje in lahko funkcionirajo v znanem domačem bivalnem okolju, tako da jim vsaj za določen čas ni potrebno institucionalno varstvo v zavodu, drugi družini ali drugi organizirani obliki. Ob nekaj urni pomoči oskrbovalk (največ 20 ur tedensko) pa se uporabnikom omogoča, da lahko ostanejo doma.

- **Domovi starejših občanov** izvajajo institucionalno varstvo, ki obsega osnovno oskrbo in socialno oskrbo, v skladu s predpisi s področja socialnega ter zdravstvenega varstva. Osnovne storitve obsegajo: bivanje oziroma namestitve v

eno-, dvo- ali večposteljnih sobah; vzdrževanje postelj in perila; organizirano in zdravstvenemu stanju primerno prehrano in tehnično oskrbo; osebno pomoč, socialno oskrbo ter varstvo; zdravstveno nego ter zdravstveno rehabilitacijo, ki jo v domovih izvajajo zdravstveni domovi ali zasebni zdravniki.

Bivalni standardi v slovenskih domovih so dokaj različni, pojavljajo se tudi različno kakovostni bivalni standardi znotraj enega doma. Enoposteljne sobe so tudi v najnovejših domovih prej izjema kot pravilo, ponekod v večposteljne sobe, zaradi pomanjkanja prostora nameščajo še dodatne postelje, premalo je toaletnih in kopalnih prostorov ipd. Kot ugotavlja Milošević Arnold (2005: 55 v Muršec 2005), omejitve fizičnega prostora po eni strani in velikost naših domov po drugi postavljata pred njihova vodstva zahtevo, da življenje in delo v njih organizirajo po manjših bivalnih enotah, da bi tako omogočili prepoznavnost novega »doma« vsakemu stanovalcu. Tisto, kar je pri tem najpomembnejše, in kar je v danih razmerah nedvomno zelo težko zagotoviti, pa je to, da bi stanovalec domsko okolje zares doživljal kot dom. To pomeni, da naj bi dom kot institucija uporabnikom zagotavljal vse tisto, kar človeku običajno pomeni dom: varno zatočišče, kraj, kjer je lahko takšen, kot v resnici je, občutek pripadnosti, dobro počutje, stalnost, zasebnost in prostor, ki mu pripada. Gre torej za zadovoljitev potrebe po zasebnosti, neodvisnosti, avtonomnosti in individualnosti (op. cit.: 57). Naštete značilnosti doma institucija težko zagotavlja, so pa prav gotovo tesno povezane s kakovostjo bivanja stanovalca in z njegovim občutkom (ne)zadovoljstva s trenutnimi življenjskimi okoliščinami.

Dom za starejše, kot pravijo Fink, Mohar in Sečnik (2004: 172), naj ne bi bil le prostor, kjer se človek počuti kot predmet, za katerega skrbijo, da niso osamljeni in da ne životarijo čakajoč na svoj konec. V domovih si prizadevajo, da bi bili dnevi lepi in zapolnjeni. Organizirajo razne prireditve, izlete, piknike, ročna dela, obiskovanje knjižnice, bralne in dramske krožke, pevski zbor, medgeneracijska srečanja in podobno. Kako se posameznik počuti v domu, je predvsem odvisno od njega samega. Nekateri ljudje ob prihodu v dom obnemijo in obsedijo, drugi pa lahko zaživijo in se po svojih močeh vključijo v dejavnosti, ki jim jih dom ponuja.

Dodatne dejavnosti domov so dnevno in začasno varstvo, zagotavljanje ustrezne prehrane in zdravstvene nege in drugih oblik pomoči posamezniku ter družini na domu, socialni servis.

- **Center za dnevno oskrbo starejših**, kot alternativna oblika institucionalnega varstva, je namenjen varovanju starejših oseb, ki jim z vključitvijo v program omogočajo druženje v skupini, varnost, nadzor in pomoč. Veliko je starejših, pri katerih se ob pešanju telesnih moči pojavi tudi starostna demenca, vedno manjša sposobnost sledenja vsakodnevni dogodkom, dolžnostim, obveznostim, ne nazadnje tudi skrbi zase. Ljudje z omenjenimi težavami so dostikrat osamljeni, izključeni iz zunanjega dogajanja, prepuščeni svojim spominom iz zgodnejšega življenjskega obdobja, po katerih se ravna tudi njihovo siceršnje razpoloženje. Ker so družinski člani čez dan zaposleni in od doma, star človek pa ostaja sam in osamljen doma, je vključitev v dnevni center dobra rešitev za kakovostnejšo obliko bivanja. S svojimi raznovrstnimi dejavnostmi želijo v dnevnih centrih humano prispevati k dobremu počutju starih ljudi, ki koristijo njihove storitve. Dnevni center za stare ljudi, poleg osnovnih dejavnosti dnevnega varstva, ponuja množico dodatnih storitev, saj verjamejo, da lahko s čim aktivnejšim vključevanjem v socialno okolje in vzdrževanjem psiho-fizične kondicije zagotovijo bolj polno, zadovoljno in zdravo jesen življenja starih oseb. Socialno, intelektualno in rekreativno dejavno življenje po upokojitvi zagotavlja še dolga leta samostojno, neodvisno od tuje nege in pomoči kvalitetno življenje in ne nazadnje preprečuje tudi upad spominskih sposobnosti.
- **Center za pomoč na domu** izvaja socialno oskrbo za stare ljudi na njihovem domu oz. bivalnem okolju, če se zaradi starosti ali hude invalidnosti ne morejo oskrbovati in negovati sami. Te osebe morda nimajo svojcev, ki bi jim lahko nudili pomoč ali pa njihovi svojci take oskrbe ne zmorejo zagotoviti oz. zanje nimajo možnosti. Gre za organiziranje praktičnih oblik pomoči in uslug, s katerimi se upravičencem vsaj za določen čas nadomesti potrebo po institucionalnem varstvu v zavodu, drugi družini ali drugi organizirani obliki.
- Storitve, ki se izvaja v funkcionalno prilagojenih **oskrbovanih stanovanjih**, predstavlja obliko institucionalnega varstva, namenjeno starejšim ljudem, ki v

določenih primerih potrebujejo pomoč drugih oseb, vendar lahko še vedno živijo razmeroma samostojno življenje z večjo ali manjšo pomočjo strokovnega osebja. Institucionalno varstvo v oskrbovanih stanovanjih obsega osnovno in socialno oskrbo ter zdravstveno varstvo in zdravstveno nego po predpisih o zdravstvenem varstvu. Gradijo se sodobni stanovanjski kompleksi z manjšimi hišicami ali stanovanji, prilagojenimi za stare ljudi. Le-ti jih lahko kupijo ali najamejo.

- **Pomoč na daljavo** je storitev socialnega varstva, ki se izvaja preko posebne naprave, ki ima obliko telefona z rdečim gumbom, s katerim lahko uporabnik pokliče na pomoč tudi takrat, ko ne more doseči telefona. Storitev je dosegljiva 24 ur dnevno vse dni v letu. Ena prvih telecare aplikacij v Sloveniji, kot navaja Rudel (Vaupotič et al. 2004: 23), je program Lifeline, med uporabniki znan kot rdeči gumb. To je dejansko daljinsko sprožilo posebnega telefona Lifeline, s katerim uporabnik vzpostavi stik s skrbnikom. Vzpostavljena telefonska zveza in poseben telefon omogočita, da se oseba, potrebna pomoči, in njen skrbnik pogovorita. Skrbnik je lahko kdo od svojcev ali pa dežurni operater v centru za pomoč na domu, ki klic sprejme s posebno sprejemno napravo. Ta razpozna klic in na zaslonu računalnika pokaže kartoteko s podatki posameznika, ki kliče. Če je mogoče, nudi pomoč kar na daljavo v obliki nasveta, informacije ali pogovora. V kolikor to ni dovolj, pošlje na dom osebo, ki nudi ustrezno pomoč. Tovrstna tehnologija naglo napreduje. V telecare se vse pogostejše vključujejo namenske naprave, s katerimi je možno spremljati funkcionalno zdravje osebe v domačem okolju in opozoriti skrbnika na morebitno poslabšanje zdravstvenega stanja varovanje osebe. Takšno spremljanje je mogoče izvajati s tipali, kot so blazina pred posteljo, stikalo na hladilniku, senzor gibanja v stranišču itd. ali pa z inteligentno ročno uro, ki meri srčni utrip, vlažnost kože, gibanje ipd.

## **ZASEBNI SEKTOR**

- **Domovi za stare** imajo možnost izvajanja institucionalnega varstva tudi v zasebni sferi, vendar za opravljanje tovrstne dejavnosti potrebujejo koncesijo Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.
- **Socialni servis** obsega pomoč pri hišnih in drugih opravilih, kot so prinašanje pripravljenih obrokov hrane, nakup in prinašanje živil in drugih potrebščin,

pripravo kurjave, nabavo ozimnice, pranje in likanje perila, vzdrževanje okolice stanovanja, temeljito čiščenje in popravila v stanovanju, opremljanje, organiziranje in izvajanje različnih oblik družabništva, pedikerske storitve, storitve za nego telesa in vzdrževanje videza, nega hišnih živali ...

## PROSTOVOLJNI SEKTOR

- **Skupine starih ljudi za samopomoč** imajo namen zadovoljevanje poslušanja, prijateljsko klimo. Stari ljudje tako dobijo možnost izraziti se in biti slišani.
- **Prostovoljne humanitarne organizacije**, kot sta denimo Rdeči križ in Karitas, zagotavljajo materialno pomoč, pomoč pri delu, družabništvo ter sodelovanje z nosilci formalne mreže skrbi za stare ljudi.
- **Društva upokojencev** skrbijo za življenjske razmere njihovih članov, tako materialno kot tudi za psihično in duhovno stanje starih ljudi
- **Univerza za tretje življenjsko obdobje** je namenjena izobraževanju in razvoju znanja starejših na različnih področjih. Ob tem ima velik pomen tudi izobraževanje starejših za njihovo duhovno rast, razumevanje lastnega položaja v družbi ter za dejavno sodelovanje v družbi.
- **Prostovoljno delo starejših**

V moderni družbi, kot navajaj Vrbica (v Vaupotič 2004: 32), je vloga starejših kot »učiteljev« izgubila svoj pomen in vlogo, nadomestilo naj bi jo institucionalno izobraževanje. Izpad segmenta, ki pomeni »življenjske izkušnje starejših«, pa se v družbi odraža negativno. Ker družini slabi njena vloga, je izredno pomembno medgeneracijsko druženje in neinstitucionalizirano sodelovanje, v katerega se aktivno vključujejo starejši. Prostovoljno delo je tako idealna oblika, skozi katero starejši lahko sodelujejo v družbeni strukturi in v individualnih kontaktih tvorijo vezivo družbe in jo tako krepijo v pozitivnih vrednotah.

## 1.8. VLOGE IN NALOGE SOCIALNIH DELAVCEV PRI DELU S STARIMI LJUDMI

Ko družina ne more več sama poskrbeti za starega človeka, potrebuje pomoč, vendar pomoč, v kateri je tudi sama udeležena in za katero se dogovorimo skupaj. V

jeziku naše stroke ponujamo sodelovanje in tudi učenje za sodelovanje. Pomembna vprašanja so, kakšna pomoč je potrebna, kako jo umestiti in kakšen naj bo delež družine v novih nalogah in oblikah povezanosti (Čačinovič Vogrinčič 2007: 79). Naloga stroke je, da z družino soustvari izvirni delovni projekt pomoči, pa če gre za načrt za življenje starega človeka v družini, kadar je to dober in uresničljiv izid, za raziskovanje pogojev za pomoč na domu ali za pripravo na selitev v dom (ibid.).

Vilfan (1994: 120–121) pravi, da je prositi za pomoč težko, še težje pa je prositi za pomoč na stara leta, ko je človek poprej zmoget vse sam. In koliko lažje je za pomoč prositi tujca kot družinskega člana?! Pomoč staremu človeku in njegovi družini je predvsem potrebno usmeriti k pomoči za samopomoč, istočasno pa jih usmeriti k tistim oblikam pomoči, ki jih je sistem že dobro razvil. Temeljno vodilo pri socialnem delu s starimi ljudmi je usmerjeno v spoštovanje njihove pravice do svobodne izbire med možnostmi, ki so na voljo, ter ohranjanje socialne mreže, ki posamezniku predstavlja varnost in vključenost.

Kot pravi Mali (2007: 67), področje socialnega dela s starimi ljudmi postaja vedno bolj raznovrstno. Prav tako socialni delavci čedalje bolj razumejo raznovrstnost in heterogenost vsakdanjega življenja starih ljudi ter njihove specifične probleme, ki nastajajo zaradi posebnosti starejšega obdobja življenja, kot družbene konstrukcije staranja. Pomembno je, da si socialni delavci prizadevajo poiskati in mobilizirati moči in vire starih ljudi in niso zgolj usmerjeni na njihovo šibkost.

Milošević Arnold (2003: 12) pravi, da velikokrat pozabljamo, da je star človek tisti, ki mu bo pomoč namenjena, zato mora biti z njo dobro seznanjen že pred samo odločitvijo zanj. Vse prevečkrat so sorodniki ali strokovnjaki tisti, ki vedo, kaj naj bi bilo za starega človeka najbolje, pozabljajo pa na njegove želje in potrebe. Star človek pa v takih situacijah težko zastopa svoje interese, saj je po navadi v šibkejšem položaju, zato pasivno sprejme ponujeno pomoč, ki je ob tem manj učinkovita.

Dragoš (2000: 300) pravi, da je eden od osrednjih vidikov socialnega dela kot specializirane profesije tudi oskrbovanje. To pomeni, da moramo razvijati veščine in metode, skrbeti za uspešnost in hkrati za učinkovitost ponujenih storitev.

Da bi bila pomoč staremu človeku kar se da učinkovita in sprejeta tudi z njegove strani, Mali (2007: 68) navaja, da socialni delavci potrebujejo za delo s starimi ljudmi znanja o procesu staranja, socialni politiki do starih ljudi, o različnih praktičnih pristopih in metodah. Potrebujejo tudi različne strokovne spretnosti, kot denimo sposobnost komuniciranja, presojanja, sodelovanja v multidisciplinarnih timih, povezovanja različnih generacij. Socialni delavec mora znati dobro oceniti psihične, emocionalne, kognitivne in socialne zmožnosti starega človeka. Socialni delavec išče različne vire moči v starem človeku in njegovem okolju, ob tem preverja možnosti samooskrbe in možne ovire v suportivnem okolju.

Po Koskinenu (1997, v Mali 2007: 69) pomaga socialni delavec starim ljudem tako, da skupaj z njimi poveča njihove zmožnosti in sposobnosti za soočanje s težavami in reševanje problemov. Pri tem se socialni delavci soočajo z različnimi situacijami: ranljivostjo starih ljudi, demenco, zelo starimi ljudmi, osamljenostjo, družinami v stiski, medgeneracijskimi odnosi, različno narodnostjo starih oseb, starimi osebami s posebnimi potrebami, slepimi starimi ljudmi, alkoholizmom pri starih ljudeh, starimi ljudmi, ki živijo sami, stresom v starosti, samomorilnostjo med starimi ljudmi, nasiljem, homoseksualnostjo, posledicami holokavsta in drugo problematiko (ibid.).

Mali (2007: 69) v primeru, ko pride do kakršnih koli težav, govori o tem, da socialni delavec pomaga staremu človeku in njegovi družini pridobiti pomoč različnih služb, ki obstajajo v danem okolju. Socialni delavec je pri tem v vlogi koordinatorja storitev (case manager). Na osnovi poznavanja potreb starih ljudi socialni delavec prispeva k razvijanju različnih služb in storitev ter k njihovemu medsebojnemu povezovanju (ibid.).

Burack-Weiss in Brennan (1991: 5–14, v Mali 2007: 70) navajata principe in odpirata nekatere vidike specifičnosti socialnega dela s starimi ljudmi. Ugotavljata, da je pri socialnem delu s starimi ljudmi potrebno upoštevati naslednja načela: mobilizacija moči in sposobnosti starih ljudi, maksimalno funkcioniranje, zagotavljanje okolja, ki človeka ne bo omejevalo, etičnost, spoštovanje etničnih razlik, sistemska perspektiva, postavljanje ustreznih ciljev.

#### **a) mobilizacija moči in sposobnosti starih ljudi**

Socialni delavci morajo za identificiranje različnih problemov, ki se pojavljajo v starosti, dobro poznati družbeno konstrukcijo starejšega obdobja. Ravnanje socialnih delavcev je več kot le diagnoza problemov. Socialni delavec je tisti, ki staremu človeku nudi pomoč in omogoči prosto pot, da iz svojih bogatih življenjskih izkušenj črpa moč za premagovanje težav v sedanjosti. V ospredju je star človek, njegove zmožnosti in sposobnosti in ne le njegov problem.

#### **b) maksimalno funkcioniranje**

V obdobju starosti se morajo stari ljudje soočiti z raznimi izgubami na ravni individualnega funkcioniranja posameznika ter na ravni njegove družbene vloge. Tako se socialni delavec skuša osredotočiti na celoten življenjski kontekst, kjer se izgube pojavljajo, ob tem pa oceni vpliv bioloških, psiholoških, socioloških, kulturnih, organizacijskih in drugih dejavnikov na življenje starih ljudi. Ob analizi vseh zgoraj naštetih segmentov skuša socialni delavec mobilizirati razpoložljive vire moči v posamezniku in njegovi socialni mreži.

#### **c) zagotavljanje okolja, ki človeka ne bo omejevalo**

Vsak posameznik ima pravico, da biva v zelenem okolju in živi na njemu sprejemljiv način, da ob tem ne ogroža svojega življenja in življenja drugih. Ob tem pa se lahko pojavi tveganje, ki je pri vsakem posamezniku drugačno. V situaciji prehoda iz funkcionalno neprimerne okolja v primernejše, je potrebno postopno privajanje na novosti in maksimalno upoštevati želje, potrebe in zahteve starega človeka.

#### **č) etičnost pri delu**

Pri delu s starimi ljudmi ne smemo mimo dveh etičnih načel – spoštovanja in ohranjanja dostojanstva starega človeka. Le tako bomo z njim vzpostavili dober delavni odnos, ki je temelj socialnega dela. Ob tem ne smemo spregledati pravic starih ljudi in jim omogočiti avtonomno sprejemanje lastnih odločitev. Ob sprejemanju človeka v institucionalno varstvo, mora biti socialni delavec pozoren na to, da je odločitev res nastala s strani starega človeka in ne zgolj na strani svojcev.

#### **d) etničnost**

V populaciji starejše generacije se pojavlja raznolikost na področju etičnosti, kulture, nacionalne pripadnosti ... Tako mora socialni delavec biti pozoren na te razlike, jih



prepoznati, se o njih podučiti in se s tem čim bolj približati posamezniku, kar pripomore k večji zaupnosti in lažjemu vzpostavljanju delavnega odnosa.

#### **e) sistemska perspektiva**

Socialno delo se pretežno dogaja med posameznikom in njegovim okoljem, iz katerega izhaja. Stari ljudje so pogosto odvisni od pomoči, ki jo prejemajo iz svojega okolja, v katerem živijo, tako na neformalni ravni (družina, prijatelji, sosednje, znanci), kot tudi na formalni ravni (pomoč s strani različnih institucij in strokovnjakov). Pri socialnem delu s starimi skušamo upoštevati želje posameznika in jih vključiti ter uskladiti z različnimi sistemi, s katerimi je star človek povezan.

#### **f) postavljanje ustreznih ciljev**

Socialni delavec in star človek skušata skupaj postaviti takšne življenjske cilje, ki so skladni z željami in življenjskimi okoliščinami starega človeka. Ti cilji naj izhajajo iz dejanske življenjske situacije oz. stanja na tak način, da motivirajo uporabnika, da se maksimalno aktivira pri doseganju svojih ciljev.

Gerontološko socialno delo ima tudi nalogo, da prispeva k transformaciji odnosa politike do starih ljudi na lokalni in nacionalni ravni. Socialni delavci se prizadevajo tudi za odpravo diskriminatornega odnosa do starih ljudi in stare ljudi okrepijo za pridobivanje sebi lastnih ekonomskih, socialnih in političnih pravic.

Starega človeka moramo razumevati holistično iz različnih perspektiv, zato Milošević-Arnold (2004: 12) navaja praktične koncepte, ki se uporabljajo pri delu s starejšo populacijo. Omenila bi le dva, ki se mi zdita zelo pomembna pri kvalitetnem delu s starimi ljudmi.

#### **• PERSPEKTIVA MOČI**

Perspektiva moči predstavlja paradigmatški premik na področju socialnega dela, saj se ne osredotočamo več na problem, temveč na posameznika, v katerem iščemo vire moči za čim bolj samostojno delovanje. V slovenskem okolju je na tem področju, perspektivo moči kot del delavnega odnosa razvila Čačinovič-Vogrinčičeva, ki se ob tem opira na Saleebya. Omenjeni avtor pravi, da praksa, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da je vse, kar delaš kot socialni delavec, utemeljeno s tem, da

pomagaš odkriti, urediti, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije okove ovir in nesreč (Saleeby 1997, v Čačinovič-Vogrinič 2007: 20). Čačinovič-Vogriničeva pravi, da iz perspektive moči sprašujemo po: zelenih razpletih, dobrih izidih, sanjah in upanju, virih, opori v skupnosti, dobrih izkušnjah v preteklosti itd. Perspektiva moči deluje po preprosti formuli: ko mobiliziramo uporabnikovo moč, njegove talente, znanja in sposobnosti, s ciljem, da ob tem podpremo njegova/njena prizadevanja za doseg ciljev in vizij. Tako bodo uporabniki živeli bolje in njihovo življenje bo v skladu z njihovimi koncepti kakovosti.

### • ZAGOVORNIŠTVO

Zagovornišтво predstavlja splošno usmeritev, ki se zavzema za zaščito temeljnih pravic in dostojanstva različnih skupin ljudi. Zagovorniška vloga temelji na tradiciji borbe za družbeno emancipacijo obrobni družbenih skupin (delavcev, žensk, etničnih in rasnih manjšin, starih ...). Glavni namen zagovornišťva je, da poveča občutek moči posameznika, pomaga mu, da postane asertivnejši, pridobi več samozaupanja in zaupanja v druge, dobi več izbire v življenju, izboljša kvaliteto svojega življenja in zmanjša izgube, izključenosti in prikrajšanosti.

V konkretnih primerih je obseg delovanja zagovornika širši od zastopanja; osredotoča se na splošne teme človekovih pravic in človekovega dostojanstva v posamičnem primeru do nesporazumov in krepitev glasu uporabnika v dnevnih stikih in vsakdanjem življenju.

Vloge zagovornika, kot jih navaja Urek (2009), je temeljna funkcija zagovornišťva krepitev uporabnikove moči v vseh vidikih. Pomemben teren zagovornišťva so vse izključujoče, poniževalne in diskreditirajoče situacije v vsakdanjem življenju, ne glede na to, kje se odvijajo. Zagovornik je tako pomemben tudi v svoji vlogi posrednika pri nesporazumih v interakcijah, dedramatizatorja in blažilca v kritičnih situacijah, pomaga jasneje artikulirati pričakovanja in s tem večja pogodbeno moč človeka v duševni stiski.

Mali (2007: 77) poudari, da je pri socialnem delu s starimi ljudmi, še posebej pri obravnavi oseb z demenco, zagovornišťvo nepogrešljiv delavni koncept.

Načela in smernice niso dovolj, kot pravi Milošević Arnold (2000: 255), če nimamo tudi stvarnih možnosti, da bi lahko predlagali ljudem različne rešitve in ponudili več možnih storitev, ki jih potrebujejo in v tolikšni meri, kolikor jih želijo. Paket storitev, ki jih danes ponujajo, denimo naši domovi za stare ljudi, je še kako potreben v primeru, če človek ob vseh razpoložljivih oblikah pomoči na domu ni več sposoben živeti sam. Za tiste stare ljudi pa, ki so vsaj deloma sposobni skrbeti sami zase, je njihova ponudba po navadi preveč enostranska. Zagotavljanje (skoraj) vseh potreb ljudi pasivizira in jim v bistvu jemlje samostojnost in možnost odločanja o drobnih vsakodnevnih, a življenjsko pomembnih stvareh (denimo čas vstajanja, ure dnevnih obrokov ipd.) (ibid.).

Kot je omenjeno zgoraj, stari ljudje v primeru nezmožnosti bivanja v domačem okolju pridejo v institucionalno varstvo. Tam se morda prvič srečajo s socialnim delavcem. Značilnosti socialnega dela v domovih Mali (2007: 86) deli na dve ravni. Najočitnejša in prepoznavna je vloga socialnega dela v različnih časovnih terminih, v katerih se star človek sooča z institucijo. To so naloge socialnega delavca v različnih fazah bivanja stanovalca v domu.

- **Naloge socialnega delavca pred prihodom stanovalca v dom**

Naloge so vezane na urejanje formalnosti povezanih s prihodom v dom. Že v začetni fazi, ko socialni delavec vzpostavlja odnos s starim človekom, se pojavlja v protislovnost vlog. Po eni strani je socialni delavec v vlogi nadzornika, po drugi strani pa v vlogi pomočnika. Kot pravi Mali (2007: 88), natančno predpisan postopek sprejema v dom močno posega v kreativnost socialnega delavca, ga omejuje pri izražanju specifičnega socialno delovnega znanja, s tem pa ga oropa strokovnosti. Pomembno je, da socialni delavec preveri razloge za odločitev starega človeka za odhod v dom, predvsem, če je to res njegova odločitev. Zelo pomembno je vzpostavljanje stika z bodočim stanovalcem in njegovimi svojci, saj je prav prvi stik temelj poznejšega delavnega odnosa (ibid.). Skupaj s starim človekom, njegovimi svojci, prijatelji in znanci lahko socialni delavec išče ustreznejše rešitve. Zelo pomembno je tudi, da socialni delavec starega človeka pred prihodom v dom dobro informira o delovanju doma, pravili in ugodnostmi, za čim lažjo prilagoditev starega človeka na nov sistem bivanja.

- **Naloge socialnega delavca v času bivanja stanovalca v domu**

V tej fazi socialni delavec intenzivno sodeluje s starim človekom. Najpomembnejše je, da zagotavlja optimalne pogoje, da se vsak stanovalec čim bolje vživi v novo okolje ter da ohranja stike s primarnim okoljem. Socialni delavec skuša angažirati tudi svojce za sodelovanje pri dejavnostih doma. Dobro sodelovanje s stanovalcem in njegovimi svojci, vzpostavitev delavnega odnosa in zaupanja, kot pravi Mali (2007: 91), je učinkovitost socialnega delavca odvisna od predhodne faze priprave stanovalca na odhod v dom.

- **Naloge socialnega delavca ob odhodu stanovalca iz doma**

Stanovalec lahko zapusti dom zaradi različnih razlogov. Lahko odide nazaj v domače okolje, lahko zamenja institucijo ali preneha bivati v domu zaradi smrti. V omenjenih situacijah mora socialni delavec prav tako kot v prvi fazi pred sprejemom v dom, stanovalca dobro pripraviti, na vrnitev ali na odhod v novo institucijo. Glede na poznavanje stanovalca in okoliščin, ki so privedle do predloga za odpust, se lahko socialni delavec odloči, da prevzame vlogo stanovalčevega zagovornika pri dogovarjanju z drugimi institucijami ali njegovimi sorodniki (op. cit.: 91).

Pomembno področje socialnega dela v domu, namenjeno zagotavljanju dobrih odnosov med vsemi sistemi, ki se v domovih prepletajo, medsebojno srečujejo in povezujejo. To so stanovalci, svojci in delavci v domu. Pri tem je pomembno, da se ustvarijo pogoji za takšen dialog, ki bo vsakomur omogočil izraziti svoja pričakovanja, želje, potrebe in morebitno nezadovoljstvo (op.cit.: 92).

## **1.9. POMOČ STARIM LJUDEM V OBČINI DOMŽALE**

Z zavestjo, da se prebivalstvo stara tudi v Občini Domžale in glede na delež starejših v strukturi prebivalstva, v Občini veliko pozornost namenjajo tudi starim ljudem.

Statistični podatki kažejo (PODATKI O ŠTEVILU STAREJŠIH V PRIMERJAVI S CELOTNO POPULACIJO PO LETIH ZA OBČINO DOMŽALE IN SLOVENIJO – Priloga 1) že dlje časa znano dejstvo, da se prebivalstvo stara, kar pomeni tudi povečevanje

potreb, povezanih s problematiko starejših (institucionalno varstvo, pomoč na domu ipd.). V primerjavi z državnim povprečjem (16,2 % v letu 2008) je delež starejših v Občini Domžale (14 %), vsekakor pa je ugotoviti, da ta delež narašča in s tem staranje prebivalstva. Če se je v državi število prebivalstva povečalo v obdobju od leta 1999 do 2008 za 3 %, se je v Domžalah povečalo za 12 %, število prebivalstva, starega nad 65 let pa se je v državi povečalo za 20 %, v Domžalah pa za 42 % (stat. urad RS/30. 6. 09).

Institucije in društva, ki se v Občini Domžale ukvarjajo s problematiko starejših, so: Center za socialno delo Domžale, ki deluje na območju upravne enote Domžale, ki ima 47.000 prebivalcev in obsega tudi občine Trzin, Mengeš, Lukovica in Moravče. Comett, Zavod za pomoč in nego na domu, ki je pretežno samoplačniški. Dom upokojencev Domžale, ki si prizadeva za izgradnjo svoje podružnice, saj so kapacitete zapolnjene in ponekod ne ustrezajo več novejšim standardom. Dom počitka Mengeš, Zdravstveni dom Domžale, ki sodeluje z domovi, Društvo upokojencev Domžale, Medgeneracijsko društvo Jesenski cvet, Društvo Lipa – Univerza za tretje življenjsko obdobje, Rdeči križ Domžale in Župnijska Karitas Domžale.

Iz proračuna Občine Domžale se na podlagi 99. člena Zakona o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 3/2007) financirajo pravice družinskega pomočnika, pomoč družini na domu, najmanj v višini 50 % subvencije k ceni storitve in v višini, za katero je upravičenec oziroma drug zavezanec delno ali v celoti oproščen plačila ter stroški storitev v zavodih za odrasle, kadar je upravičenec oziroma drug zavezanec delno ali v celoti oproščen plačila.

Občina Domžale na podlagi podatkov za mesec februar 2009 ([www.google.si/Poročilo o problematiki starejših v Občini Domžale](http://www.google.si/Poročilo%20o%20problematiki%20starejših%20v%20Občini%20Domžale)) financira 7 družinskih pomočnikov in 74 upravičencem zagotavlja izvajanje pomoči družini na domu, ki jo izvaja koncesionar, Comett, Zavod za pomoč in nego na domu. Področje ureja Odlok o organiziranju pomoči na domu in merilih za določanje plačil storitev. Odlok omogoča dodatne oprostitve plačil, nad mejo socialne varnosti, ki jo je določila država z Uredbo. Za družinskega pomočnika in pomoč na domu Občina Domžale zagotavlja 414.900,00 EUR za leto 2009.

Občina Domžale na podlagi Zakona o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 3/2007) tudi doplačuje ali pa v celoti plačuje oskrbne stroške v domovih za starejše in v drugih domovih za prebivalce Občine Domžale. Materialno stisko starejših v Občini Domžale pa skušajo ublažiti tudi z občinskimi denarnimi pomočmi. To področje ureja Pravilnik o kriterijih za ugotavljanje upravičenosti do občinske socialne pomoči.

Občina Domžale zagotavlja tudi sredstva za skupine za samopomoč, družbeno socialna in socialno humanitarna in druga društva, katerih aktivnosti so deležni tudi starejši. Prav tako občina zagotavlja pomoč starejšim v obliki občinskih denarnih pomoči. Seveda pa ne gre za oblike pomoči, ki bi je bili deležni le starejši, zato tega dela pomoči ni mogoče ovrednotiti oz. se v ta namen ne vodijo javne evidence.

V letu 2009 je bil ustanovljen Odbor za obravnavo starejših občanov v Občini Domžale, ki je povezal aktivne organizacije, združenja in društva na področju dela s starimi ljudmi. V zaključni fazi so tudi dogovori o izgradnji Medgeneracijskega centra Bistrica, kamor naj bi se širila dejavnost Doma upokoјencev Domžale. V novem centru bodo zagotovljena oskrbovana stanovanja; potrebna dodatna mesta za institucionalizirano varstvo. Namen širitve pa je predvsem v tem, da bodo občani lahko starost preživljali v domači občini, kar bo omogočilo pogostejše obiske s strani sorodnikov. Poskrbeli bodo tudi za prostore dnevnega centra za dnevno varstvo starejših. Dobro vpeljan sistem pomoči starejšim na domu bi z našeto ponudbo omogočil izvajanje t. i. modela »Od oskrbe starostnikov na domu do odhoda v institucionalno oskrbo v domu.

V Domžalah je tudi veliko starih ljudi, ki so še zelo aktivni. Združujejo se v Lipi – Univerzi za tretje življenjsko obdobje, ki jo Občina podpira z javnimi sredstvi. V veliki meri starejše združujejo različne oblike izobraževanja, pa tudi skupine za samopomoč oziroma druženje. Njihov program obsega jezikovno izobraževanje v 6 skupinah (od angleščine, nemščine, španščine ...), 5 skupin s področja zgodovine in kulture, obravnavajo pa tudi religije sveta. Na kulturnem področju je zelo aktiven literarni krožek, ki organizira številne literarne in študijske večere, srečanja z literarnimi ustvarjalci, enkrat letno pa vse literarne prispevke združijo v zborniku, ki ga opremijo z likovnimi izdelki, ustvarjenimi v sklopu likovnega krožka. V keramičnem krožku izdelujejo razne izdelke iz gline, tako za začetnike kot za poznavalce. Univerza Lipa je prepoznavna, pa ne samo v Domžalah in širši okolici, temveč po

celotni Sloveniji, po izdelavi punčk iz cunj – Domžalskih Špelcah. Z vsako prodano Špelco prostovoljke Lipe preko Unicefa zagotovijo, da en otrok v nerazvitih državah prejme cepivo proti nalezljivim boleznim. Seveda pa je na voljo tudi druženje v sklopu krožka ročnih spretnosti, npr. klekljanje, šivanje, pletenje ... V zadnjem obdobju so starejši pokazali tudi zanimanje za delo z računalniki, tako za delo z dokumenti kot z elektronsko pošto. Veliko zanimanja je tudi za tečaje masaž, obnavljanje znanja cestno prometnih predpisov in varnega gibanja v prometu. Velik del aktivnosti Lipe je namenjen druženju, zato organizirajo športne aktivnosti, kot so pohodništvo, kolesarjenje, razne telovadbe ter seveda plesne večere, zimsko in letno šolo v naravi ter enkrat mesečno strokovno ekskurzijo po Sloveniji ali tujini.

Druga prav tako aktivna skupina v Občini Domžale je Medgeneracijsko društvo Jesenski cvet, ki je povezano v Zvezo društev za socialno gerontologijo Slovenije. V medgeneracijsko društvo Jesenski cvet se vključujejo občani občin v okviru Upravne enote Domžale in Občine Kamnik. V društvu Jesenski cvet po posameznih občinah deluje 21 skupin starih ljudi za samopomoč, in sicer 12 skupin v Občini Domžale, 2 skupini v Občini Trzin, 1 skupina v Občini Lukovica, 1 skupina v Občini Moravče, 1 skupina v Občini Mengeš ter 4 skupine v Domu počitka Mengeš. Njihovo delo poteka po vnaprej pripravljenem programu, ki temelji na medsebojnem povezovanju naključno zbranih posameznikov, druženju, medgeneracijskem povezovanju kot tudi strokovnem izobraževanju. Delo v skupini temelji na principih samopomoči in poteka na podlagi Pravilnika o izvajanju programa Skupine starih ljudi za samopomoč. Temelj skupin za samopomoč je pogovor, kjer posameznik sodeluje in posreduje svojo lastno življenjsko izkušnjo, izrazi svoje občutke, stališča in mnenja. Med člani tovrstnih skupin pa velja, da kar je bilo v skupini izrečeno, se varuje in ne govori naokoli.

V skupini poteka tudi proces zadovoljevanja nematerialnih potreb, kot so potreba po temeljnem medčloveškem odnosu, doživljanju smisla starosti in povezanosti vseh treh generacij. Njihova srečanja pa imajo na ljudi tudi mnoge učinke, kot so reševanje problema osamljenosti, zmanjševanje socialne stiske, utrjevanje in širjenje socialne mreže, razvijanje samopomoči, solidarnosti in medsebojne pomoči. Spodbuja prostovoljno delo, medgeneracijsko povezovanje in solidarnost, spodbuja prostovoljno delo, povezuje strokovne službe javnega sektorja z nevladnim

sektorjem, omogoča prepletanje profesionalnega in prostovoljnega dela ter preprečuje poklicno izgorelost voditeljev skupin, strokovnih delavcev, ki morda delajo na drugih področjih. Iz tega je razvidno, da imajo skupine za samopomoč res velik prispevek k dobremu počutju in družbeni vključenosti starih ljudi.



## 2. OPREDELITEV PROBLEMA

V teoretičnem delu diplomske naloge sem preko branja in analize člankov različnih avtorjev prišla do ugotovitev, da se neformalne socialne mreže starih ljudi zožijo pretežno na družinske člane, ki v večini primerov prevzame skrb za starega človeka. Ti sorodniki čutijo odgovornost v skrbi za svojega starejšega družinskega člana. Ker živimo v času hitrih družbenih sprememb, kjer vlada individualnost, prezaposlenost, hiter ritem življenja in razkroj tradicionalnih tipov družin, pomoč in opora stari osebi v njeni družini nista več samoumevni, temveč odvisni predvsem od kakovosti odnosa, povezanosti in dejanskih čustev, ki jih gojijo drug do drugega. Tisti stari ljudje, ki imajo slabše odnose znotraj družine, so nekako primorani, oziroma to zanje storijo sorodniki, poiskati tudi druge rešitve, ki so formalno organizirane. V današnjih časih pa niso samo tisti, ki imajo konflikte s svojimi družinskimi člani, potencialni uporabniki formalnih storitev, temveč je čedalje več povpraševanja po domovih za stare in tudi po alternativnih storitvah, ravno zaradi drugačnega načina življenja mlajše generacije. Sama ob tem predpostavljam, da stari ljudje niso dovolj seznanjeni z vsemi možnostmi pomoči, ki obstajajo v njihovi občini, predvsem zaradi tega, ker nimajo osebnih izkušenj s samo storitvijo. Premalo je možnosti konkretne informiranosti o izvajanju storitve, da bi jo star človek preko neposredne izkušnje spoznal in se nato morda zanj tudi sam odločil. Kot vidim pri svojih starejših sorodnikih, o pomoči in prihodnosti nočejo razmišljati in te teme prepuščajo času, ko se jim poslabša zdravstveno stanje in njihovi sorodniki morda ne bodo zmožni sami skrbeti za njihovo dobrobit. V takšnih situacijah odločitve o pomoči prepuščajo sorodnikom, sami pa so vdani v usodo. Sama želim preko kvalitativne raziskave ugotoviti, če so moje predpostavke pravilne in nato nadalje razmisliti, kaj bi bilo potrebno storiti na tem področju, da se formalna pomoč približa staremu človeku.

Cilj diplomske naloge je bil raziskati stanje informiranosti, želja in potreb, ki se navezujejo na neformalno in formalno pomoč starim ljudem v Občini Domžale, ter ugotoviti morebitni vpliv neformalne socialne mreže na vključevanje starih ljudi v formalne oblike pomoči. Z raziskavo želim raziskati tudi:

1. razvejanost neformalne socialne mreže starih oseb v Občini Domžale,

2. odnose znotraj neformalne socialne mreže starih oseb v Občini Domžale,
3. bližino bivanja neformalne socialne mreže starih oseb v Občini Domžale,
4. kaj vse vpliva na dobro počutje starih oseb,
5. akterje in načine neformalne pomoči,
6. želje in potrebe glede neformalne pomoči,
7. poznavanje in informiranost starih oseb glede formalne pomoči,
8. želje in potrebe glede formalne pomoči,
9. vpliv na razmišljanje o formalni pomoči,
10. mnenja starih ljudi o kvaliteti formalne pomoči.

### **3. METODOLOGIJA**

#### **3.1. VRSTA RAZISKAVE**

Osnovni pristop je empirična, aplikativna raziskava, ki temelji na kvalitativnem zbiranju in analizi podatkov. Z aplikativno raziskavo sem skušala raziskati, katere storitve na področju dela s starimi ljudmi so prisotne v Občini Domžale, ali ta ponudba storitev dejansko odgovori na uporabnikove želje in potrebe ter predlagati možne nove rešitve na tem področju. Osnovno izkustveno gradivo sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, ki so obdelane in analizirane po metodi kvalitativne analize, na beseden način, brez uporabe matematičnih operacij.

Raziskava je glede na stopnjo v procesu spoznavanja eksplorativna, saj je bil moj namen odkriti probleme, ki se pojavljajo pri starih osebah v interakciji med neformalnimi in formalnimi socialnimi mrežami in oblikami pomoči.

#### **3.2. MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV**

Kvalitativno raziskavo sem osnovala na podlagi polstrukturiranih vprašalnikov oz. polstandardiziranih intervjujev, preko katerih sem prišla do podatkov, ki sem jih želela pridobiti od ciljne skupine. Vprašalnik zajema 25 vprašanj, ki se nanašajo na razvejanost neformalne socialne mreže starega človeka, njegove vrednostne sodbe, želje in potrebe glede neformalne pomoči, ki jo prejema znotraj neformalne socialne mreže in glede formalne pomoči, ki jo izvajajo organizacije ali institucije. Vsem vprašanim sem zastavila enaka vprašanja, vrstni red in vsebino pa sem malo spreminjala glede na sam potek pogovora. Prilagajala sem se vprašani/emu, pustila sem, da svobodno izrazi svoje misli in pove tudi tisto, kar ni bilo vsebovano v mojih vprašanjih, tiste manj zgovorne pa sem spodbujala s podvprašanji in kratkimi razlagami.

#### **3.3. POPULACIJA IN VZOREC**

V populacijo v raziskavi sem zajela osebe, stare od 75 do 85 let, ki živijo na območju Občine Domžale. Omejila sem se na to starostno obdobje, ker sem predpostavljala,

da se v teh letih že začnejo pojavljati resnejši naravno pogojeni zdravstveni problemi in ljudje zaradi tega začnejo razmišljati o pomoči, tako s strani najbližjih oseb kot tudi s strani formalnih organizacij in institucij. Osredotočila sem se na tiste stare ljudi v tem starostnem obdobju, ki niso vključeni v institucionalno varstvo, lahko pa prejemajo katero drugo vrsto (formalne, neformalne) pomoči, ravno zaradi tega, ker sem želela vedeti, kakšna mnenja, želje in informacije imajo ti stari ljudje o ponudbi, kvaliteti in dostopnosti do formalnih oblik pomoči, kot so varovana stanovanja, pomoč na domu, dostava kosila na dom, varovanje na daljavo, dnevni centri, domovi za stare.

V kvalitativni raziskavi sem intervjuvala 6 oseb, ki predstavljajo priročni neslučajnostni vzorec iz zgoraj omenjene populacije. V vzorec sem zajela 5 žensk in enega moškega, vsi živijo v urbanem naselju. 5 oseb živi v stanovanjski hiši, ena oseba živi v stanovanjskem bloku. Osebe v vzorcu so v povprečju stare 80 let in vse še dokaj zdrave in samostojne, saj same vodijo svoje gospodinjstvo. 5 oseb je vdov/cev, ena oseba še živi s partnerjem.

### **3.4. ZBIRANJE PODATKOV**

Podatke sem zbiral s pomočjo intervjujev od 12. 11. 2009 do 24. 11. 2009. Vse intervjuje sem izvedla osebno na domu stare osebe, ki je bila zajeta v vzorec. Ker je bil vzorec priročni, sem poiskala tiste osebe, ki jih poznam oz. sem jih spoznala preko tistih starih ljudi, ki sem jih že intervjuvala. Tako je vzorčenje delno potekalo po metodi snežne kepe, saj sem dve gospe spoznala preko drugih gospa, ki sta že bili vključeni v pogovor z mano. Prva kandidatka je bila moja babica, ki živi v neposredni bližini mojega doma, in preko nje že nekaj časa spoznavam vidike, mnenja in želje glede pomoči. Babici že nekaj let peša zdravje in opazujem, kako se ob vsem tem aktiviramo vsi sorodniki, kako na njeno razmišljanje o starosti in pomoči v starosti vplivajo vrednostne sodbe, ki jih je gojila njena mama (moja prababica), kako se včasih razhajajo njene želje in želje njene hčere, ki ji največ pomaga. Pri sestavljanju vprašalnika sem veliko razmišljala o razmerah v domačem okolju in želela poizvedeti, če je pri drugih starih ljudeh podobno na področju odnosov, stikov, vrednotenja, želja in potreb na področju pomoči.

Za pomoč sem prosila tudi dve sosedi in nekega sorodnika po pokojnem dedku. S kandidati sem se dogovorila, da jih obiščem na njihovem domu, kjer smo najprej malo pokramljali in nato počasi pričeli z intervjujem, ki je pri vseh potekal dokaj

sproščeno. Na pogovor sem prinesla vprašalnik, ki mi je bil kot opora pri pogovoru. Čeprav sem imela vsa vprašanja vnaprej pripravljena, sem jih sproti prilagajala vsebini pogovora, ker je nekaj morda že bilo povedano ter nisem ponavljala vprašanj. Če je bilo potrebno, sem kakšno vprašanje tudi izpustila, ker morda ni bilo relevantno. Spraševala tudi nisem po vrstnem redu, ampak sem se prilagajala, tako da je pogovor čim lepše stekel. S seboj sem prinesla tudi snemalno napravo, ki jo prvotno uporabljam kot MP3 predvajalnik in ima tudi funkcijo snemanja. Sogovorniku sem najprej razložila, čemu ta naprava služi in ga prosila, če jo lahko uporabim, da mi bo kasneje lažje pri obdelavi podatkov. Nekateri so zgolj prikimali, druge je bolj podrobno zanimalo, kako ta reč deluje, kaj potem naredim s posnetim, kako dam na računalnik itd. Po končanem intervjuju sem snemalno napravo ugasnila, kar je pomenilo, da je konec strukturiranega spraševanja in pri vseh se je kasneje, ko smo se pogovarjali izven konteksta intervjuja, poznalo da so bolj zgovorni in sproščeni, tako da sem veliko o njih izvedela tudi preko sproščenega kramljanja ob čaju in piškotih. Pogovori so potekali od ene ure do ene ure in pol, potem sem se jim lepo zahvalila, jim zaželela čim več zdravja ter se poslovila. Doma sem zbrano gradivo iz snemalne naprave sproti dajala v mape na računalniku, da je bilo vse pripravljeno za kasnejše odprto kodiranje.

### 3.5. OBDELAVA PODATKOV

Obdelava podatkov je potekala po metodi kvalitativne analize. Iz gradiva, ki sem ga empirično zbrala s pomočjo snemalne naprave, sem najprej od vseh šestih oseb napisala kratko zgodbo o tem, kar mi je oseba pripovedovala. Pogovori so zapisani brez olepšav, delčki so v pogovornem jeziku ali narečju, kakor so mi intervjuvanci odgovarjali. Pri obdelavi posnetkov sem skušala pisati stavke, čim bolj podobne temu, kar so ljudje dejansko želeli izraziti. Na podlagi zapisanih zgodb sem izpisala tiste stavke ali besede, ki se nanašajo na neformalne socialne mreže (družinski člani, sosedje, prijatelji, daljni sorodniki), odnose znotraj neformalne socialne mreže, vpliv na dobro počutje, neformalno in formalno pomoč (informiranost, želje/potrebe, kritike, vpliv na razmišljanje o pomoči). Stavke, ki niso bili relevantni za obdelavo, sem izpustila. Tako zapisane relevantne stavke ali sklope besed sem nato odprto kodirala, glede na posamezno vprašanje.

**Tabela 8.1: Primer kodiranja glede na posamezno vprašanje (celoten sklop tabel odprtega kodiranja v Prilogi št. 2).**

Ali vam je neprijetno obremenjevati svoje najbližje, bi radiš koristili organizirano pomoč?

| Oseba     | Izjava                                                                                                                             | Koda                                                                                        |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os. A 5–1 | »Dokler bom lahko sama postorila osnovne stvari, bom doma, potem grem pa v dom.«                                                   | Pomoč le ob fizični nesposobnosti<br>Želja čim dlje ostati doma<br>Želje za prihodnost      |
| Os. A 5–2 | Hči ne bo skrbela zame – nanjo se ne more zanesti, zato je oddala prošnjo v dom.                                                   | Nezanesljivost hčere<br>Primoranost v formalno pomoč<br>Želja po gotovosti – prošnja za dom |
| Os. A 5–3 | Rada ima čisto, zato vsak dan sproti pospravlja, večja opravila pa si porazdeli skozi več dni ali čez dan po malo, da vmes počiva. | Prilagoditev del glede na zmožnosti<br>Samostojnost                                         |

| Oseba     | Izjava                                                                                                                      | Koda                                                                                                                                 |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os. B 5–1 | Najraje ima samo domače, na katere je navezana.                                                                             | Velika navezanost na domače                                                                                                          |
| Os. B 5–2 | Ne bi si želela koga tujega v hiši.                                                                                         | Noče pomoči na domu                                                                                                                  |
| Os. B 5–3 | Če bi bilo res potrebno, da bi kdo pomagal in če hči ne bi zmogla več sama, bi bila pripravljena sprejeti tudi druge ljudi. | Pomoč le ob fizični nesposobnosti<br>Pomoč le ob nemoči sorodnikov<br>Razmišljanje o prihodnosti<br>Zavedanje obremenitve sorodnikov |

Kode si sledijo v zaporedju od najnižje, srednje in osnovne kode, ki pogostokrat hkrati predstavlja tudi določeno temo (spremenljivko), o kateri sem želela pridobiti podatke. Pod skupne pojme sem zbrala skupne in najbolj tipične kode, ki se pojavljajo v kodiranem besedilu.

## **Primer ureditve pojmov (celoten sklop ureditve pojmov v Prilogi št. 3)**

### FORMALNA POMOČ

#### ❖ Pogovor/informiranost o pomoči

Pogovor o pomoči – hči (Os. B 18–1)

Pogovor o pomoči – sin (Os. B 18–1)

Pogovor o pomoči s prijatelji (Os. A 18–1; Os. E 18–2)

Pogovor o pomoči z župnikom (Os. E 18–2)

Pogovor o pomoči – tabu tema (Os. C 18–2; Os. C 18–3; Os. C 14–3; Os. C 14–4; Os. B 18–2)

Pogovor o pomoči – ne s sorodniki (Os. A 18–1; Os. Č 18–1; Os. C 18–1; Os. E 18–1)

Informacije po radiu (Os. B 17–3; Os. C 17–3)

Informacije preko televizije (Os. Č 17–4)

Mnenja in izkušnje drugih (Os. A 19–5; Os. D 19–2; Os. B 19–1; Os. A 22–2; Os. E 22–5; Os. E 17–1;

Os. D 17–2; Os. C 22–2; Os. B 23–4; Os. Č 5–6; Os. D 24–2; Os. E 24–1)

Informacije preko uporabnikov storitev (Os. Č 20–3; Os. E 20–2; Os. Č 23–2)

Majhna informiranost o možnostih pomoči (Os. B 17–3; Os. B 22–5; Os. Č 22–5; Os. D 22–2;

Os. E 22–3; Os. A 24–1; Os. A 22–3; Os. B 24–3; Os. E 24–2)

ni časa za pogovor s strani sorodnikov (Os. A 17–5)

Informiranje sorodnikov o odločitvah glede pomoči (Os. A 18–2; Os. C 20–3)

Nato sem glavne pojme definirala, da je v polju kod in podatkov nastala večja jasnost in razumljivost.

## **Primer definiranja pojmov (celoten sklop definiranja pojmov v Prilogi št. 4)**

### ODNOSI ZNOTRAJ NEFORMALNE SOCIALNE MREŽE

Odnos je splošen pojem, ki označuje obstoj in součinkovanje skupnih elementov med posamezniki. Odnos označuje druženje kakor tudi stike. V moji raziskavi ugotavljam odnose med:

- ❖ Odnosi z družinskimi člani (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki jih je predhodno opredelila kot družinske člane):
  - spoštovanje in upoštevanje (pojem opredeljuje pozitiven odnos do stare osebe, zaradi njegove moralno utemeljene veljave znotraj družine);
  - razhajanje želja z družinskimi člani (pojem opredeljuje aktivnost, kjer pride do razlik v pogledih ali nazorih glede želja, ki se porajajo med starimi ljudmi in njihovimi družinskimi člani);
  - vpliv na odnose z družinskimi člani (pojem opredeljuje sposobnost delovanja nečesa ali nekoga na tak način, da se to posledično kaže na kvaliteti odnosa med starimi osebami in njihovimi družinskimi člani).
- ❖ Odnosi s sosedi (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki živijo v neposredni bližini in se jih imenuje sosedje. V nalogi sem raziskovala način, kvaliteto in jakost odnosov s sosedi).
- ❖ Odnosi s prijatelji (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki jih stare osebe opredeljujejo kot svoje prijatelje. V nalogi sem raziskovala način in jakost odnosov s prijatelji).
- ❖ Odnosi z daljnimi sorodniki (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki jih stare osebe opredeljujejo kot svoje daljne sorodnike. Raziskovala sem jakost odnosov z daljnimi sorodniki).

S pomočjo kod in spremenljivk sem nato napisala poskusno teorijo. Celotna kvalitativna analiza podatkov je predstavljena v prilogah.



## 4. REZULTATI

### 4.1. POSKUSNA TEORIJA

Med obdelovanjem empiričnega gradiva so se mi skozi postopek kodiranja jasno oblikovali nekateri pojmi, ki so pripomogli k predstavitvi podatkov, pridobljenih v kvalitativni analizi.

Pojmi so naslednji: neformalne socialne mreže, odnosi znotraj neformalne socialne mreže, bližina bivanja, vpliv na dobro počutje, neformalna in formalna pomoč.

#### **a) Neformalne socialne mreže**

Neformalna socialna mreža je posameznikov sklop vezi, medsebojnega povezovanja in vzpostavljanja odnosov z drugimi ljudmi v njegovem okolju. To povezovanje poteka v okviru družine, sosedov, sorodstva in prijateljev na neformalni ravni, kar pomeni, da so stiki in odnosi spontani, niso vnaprej dogovorjeni ter potekajo na enakovredni ravni med vsemi udeleženci. Kot družinske člane intervjuvanci navajajo pretežno svoje otroke in njihove družine (»Skupaj živimo sin, snaha, vnuki in pravnuki.«). Tisti, ki nimajo svojih otrok, kot družino navajajo svoje brate in sestre z družinami. V okviru neformalne socialne mreže starim ljudem dosti pomenijo tudi sosedje, ki dajejo neko varnost s svojo prisotnostjo. Druženje s sosedi pomeni pretežno srečevanje na ulici, kjer si izmenjajo nekaj besed, malo pokramljajo o vsakodnevnih dogodivščinah (»Po navadi se pogovorimo na cesti.«). Večina starih oseb predvideva, da bi jim sosedje pomagali, če bi za pomoč prosili. Pomembni so tudi prijatelji, ki so nekaterim celo bližje kot družinski člani, saj imajo boljše medsebojne odnose (»... to prijateljico imam strašno rada.«). Nekateri nimajo prijateljev in so jim edini prijatelji kar družinski člani, večina pa jih ima od 2 do 4 dobre prijatelje (»S prijateljicami se obiskujemo in si medsebojno pomagamo.«). Mnogokrat so to bivši sodelavci, s katerimi ohranijo stike in dobre medsebojne odnose. Nekaterim veliko pomenijo tudi daljni sorodniki, ki jih občasno obiskujejo ali oni obiščejo njih.

## **b) Odnosi znotraj neformalne socialne mreže**

Odnosi so zelo pomemben dejavnik pri dobrem počutju starega človeka. Večina zelo veliko pomeni, da imajo redne in predvsem dobre medsebojne odnose z družinskimi člani. Velik pomen dajejo druženju, da jih sorodniki obiskujejo in v tem času ne mislijo na skrbi (»Obiski sorodnikov so mi v veliko veselje.«). Tisti, ki imajo slabše odnose znotraj družine, kar pomeni ignoranco, neupoštevanje prošenj in želja ter molk (»... potem nekaj časa ne govorimo.«), večji pomen pripisujejo prijateljem, ki so bolj odzivni in jih lažje razumejo. Pomembna je samostojnost, da niso vezani na druge družinske člane, katerih tudi kasneje, ko se jim bo zdravstveno stanje poslabšalo, ne želijo obremenjevati (»Nočem obremenjevati snahe, ker ima sama dosti dela s svojo mamo in vnuki.«). Tudi občutek spoštovanja in nek status znotraj družine jim veliko pomeni. Stare ljudi njihovi sorodniki spoštujejo, vendar na samosvoj poseben način, kar stare osebe včasih tudi prizadene (»Hči me spoštuje na svoj način. Spoštuje me, kukr me.«) Zaradi te različnosti med generacijami, dostikrat med starimi ljudmi in njihovimi družinskimi člani prihaja do nesoglasij in razhajanja želja. Mladi jih včasih ne slišijo ali njihovih želja ne jemljejo resno, zato s strani starih prihaja do strahu pred neuslišanostjo ali zavrnitvijo in svoje želje raje zamolčijo (»... bojim se, da moje želje ne bodo uslišane, ker predvidevam, da bom naletela na gluha ušesa.«). V mnogih družinah otroci čutijo dolžnost, da pomagajo svojim staršem, vendar med njimi ne pride do nobenega konkretnega dogovora o količini in vrsti pomoči (»Hči mi nos hrano, ki jo sploh ne rabim.«), zato je včasih s strani sorodnikov preveč pomoči, ki jo stari sploh ne potrebujejo, kar jim krha občutek samostojnosti.

Nekatere stare osebe navajajo, da na odnos z njihovimi družinskimi člani v veliki meri vpliva hiter ritem življenja in prezaposlenost družinskih članov. V današnji družbi je zelo poudarjen pomen individualnosti, da vsak skrbi pretežno zgolj zase in za svoje potrebe (»Vsak ima svojo družino in more delat zase.«) ter nimajo časa misliti na starejše sorodnike (»So vsi tko zaposlen, sej nimajo cajta.«) in tega se stari zavedajo ter jim puščajo svoj prostor (»Prav je, da ima vsak svoje življenje, da se ne vtikamo drug v drugega.«). Odnose s sosedi imajo večinoma dobre, vendar so med njimi šibke vezi. Pri odnosu s sosedi gre pretežno za zunanje druženje v okolici hiše, krajše pogovore, morda občasne obiske za praznike ali rojstne dneve. Nihče ni zelo navezan na sosede in po navadi tudi ne iščejo pomoči s strani sosedov. Nekateri pa menijo, da bi jim bili sosedje pripravljeni pomagati, če bi prosili za pomoč.

Tisti, ki so v prejšnjem poglavju omenili, da imajo prijatelje, imajo z njimi zelo dobre odnose in tesne vezi (»Ena me večkrat obišče in skupaj zajtrkujeva.«). Veliko jim pomeni njihova pomoč, ki je seveda vzajemna. Največji pomen pa ima druženje, da prežene težke misli in popestri čas. Večina jih ima občasne stike z daljnimi sorodniki, vendar so njihove odnosne vezi zelo šibke (»Nečakinje me obiščejo 2-krat na leto.«) in nanje se po navadi ne obračajo po pomoč.

### **c) Bližina bivanja oseb iz neformalne socialne mreže**

Velik pomen ima tudi bližina bivanja oseb iz neformalne socialne mreže. Večina intervjuvancev živi v neposredni bližini s svojimi sorodniki, kar pomeni, da živijo v isti hiši, vendar z ločenim gospodinjstvom. Ostali družinski člani, ki ne živijo v isti hiši, pa večinoma živijo v bližini oz. v isti občini. Nihče od starih se ne pritožuje, da bi bili njegovi sorodniki preveč oddaljeni in da bi to vplivalo na njihov odnos (»Ne bi si želela več stikov, pa sej tut nimajo časa, če hodjo v službo.«). Ni pa nujno, če živijo blizu, da imajo tudi lepe odnose (»Najini odnosi so že neki let bolj slabi, ignorantski.«). Bližina bivanja vpliva tudi na to, koliko se ljudje počutijo varne. Vse stare osebe, ki so bile v vlogi intervjuvancev, se v svojem domu počutijo varno. Ni jih strah, da bi jih kdo oropal, ker nimajo veliko imetja. Nekateri pravijo, da niti ni priložnosti za nevarnost, ker nimajo slabih izkušenj in zaupajo ljudem okrog sebe (»Če grejo zgornji na dopust, me ni strah.«). Nekateri se počutijo varneje, če je doma še kdo od domačih, večinoma pa še posebej pazijo, da zunaj ne hodijo ob mraku ali ponoči in takrat tudi ne odpirajo vrat neznancem.

### **č) Vpliv na dobro počutje**

Dobro počutje in dobra volja zelo pozitivno vplivata na zdravje, kar je v starejših letih še kako pomembno. Stare ljudi zelo osrečuje, če jih obiščejo ali vsaj pokličejo sorodniki, da jim povejo kaj o svojem življenju (»Najbolj me razveseli, če me pokliče ali pride na obisk kdo od bratov ali sester.«). Zelo veseli so, če so zdravi in lahko še sami postorijo osnovna hišna opravila ali delajo na vrtu (osrečevalo jo je, da je bilo sonce in dovolj toplo, da je lahko posedela zunaj in še kaj malega postorila na vrtu). Vrt ima velik pomen, saj tam ljudje vidijo sosede, opazujejo dogajanje v svojem kraju, pokramljujejo in ob tem pozabijo na skrbi (»Vedno kdo mimo pride in kej spregovoriva, pa pozabim na skrbi.«). Da se zamotijo in kvalitetno izkoristijo svoj dan, se udeležujejo v društvih in organizacijah, kot so Župnijska Karitas, pevski zbor,

Društvo upokojencev, Zveza borcev, Rdeči križ. Nekateri so zgolj včlanjeni, ker zaradi zdravstvenega stanja ne zmorejo več priti do same lokacije, kjer aktivnosti potekajo (»Zdaj ko me bolijo noge, ne grem več, ker je prenevarno.«), nimajo več volje in interesa družiti se z ljudmi in so raje doma. Nekateri pa hodijo na izlete, kjer se medsebojno družijo, poveselijo in to jih navdaja z radostjo. Stari ljudje imajo tudi hobije, kot so gledanje televizije, branje, pletenje, branje časopisa, kuhanje kosila, obiski cerkve (»Dvakrat na teden grem k maši.«). Ti hobiji in članstvo v društvih imajo velik pomen, saj tam srečajo druge ljudi, s katerimi se lahko pogovarjajo, ob tem pozabijo na skrbi ali vsakodnevne tegobe, ni jim dolgčas in tako je njihov čas kvalitetnejše zapolnjen.

Čeprav so še vedno dokaj aktivni, se čedalje pogosteje počutijo osamljene (»Odkar nimam več moža, se velikrat počutim osamljeno.«). Vzroki njihove osamljenosti so različni. Zaradi slabšanja zdravstvenega stanja manj hodijo ven (»Težje hodim in grem mankrat vn.«), manjkrat gredo kam na obisk, zaradi smrti izgubljajo svoje partnerje in prijatelje, spominjajo se preteklosti in slabih trenutkov v življenju, kar pripomore k potrtosti in posledično k občutku osamljenosti. Da bi se rešili občutka osamljenosti, gredo ven na sprehod, kjer srečajo ljudi, ali gredo na obisk, da so v družbi, kjer ima pogovor veliko moč. Ob pogovoru jim hitreje mine čas (»Grem vn na sprehod, da koga srečam, pa se pogovarjamo in mine slaba volja.«), nehajo razmišljati o težavah in bolečinah ter se počutijo bolje. Nekateri se ne počutijo osamljene, ker hodijo na izlete z društvom in jim takratno druženje zapolni potrebo po soljudeh, spet drugi uteho najdejo ob obisku groba (»Takrat grem na grob k svojemu očetu, ki je pokopan v bližini.«), kjer imajo pokopano njim drago osebo ali ob obisku cerkve, kjer se lahko pogovorijo z Bogom in ostalimi ljudmi, ki so prišli k maši (»Grem v cerkev in se potožim bogu, pol se bolje počutim.«). Kot preventivo pred osamljenostjo stari ljudje navajajo, da gredo na sprehod, kjer srečajo sosede ali ostale sprehajalce, s katerimi tudi malo poklepetajo, na podoben način se lahko družijo tudi na srečanjih in izletih, ki jih organizira Društvo upokojencev ali Zveza borcev (»Hodim na srečanja in izlete z zvezo borcev – tam imam veliko znancev.«). Zelo veliko jim pomeni tudi delo na vrtu, ki, kot sem že zgoraj omenila, pripomore k večji družabnosti, saj delati ne zmorejo več veliko, je pa primeren prostor za opazovanje okolice in srečevanje ljudi, samo delo in ukvarjanje z zelenjavo pa tudi sprošča in daje občutek koristnosti.

#### **d) Neformalna pomoč**

Neformalna pomoč je pomoč, ki jo izvajajo akterji iz neformalne socialne mreže. V večini primerov so otroci tisti, ki nudijo največ pomoči (»Največ mi pomaga hči, drugač pa vsi po mal.«). Pri tem gre za postopno sprva manjšo pomoč pri gospodinjskih opravilih, kot je kuhanje kosila, ker se njim, če so sami, ne splača kuhati za enega ali niti nimajo več motivacije (»Po moževi smrti se mi ni več ljubilo kuhat sam zase, zato mi je hči začela nosit kosilo.«). Včasih sorodnike prosijo, da jih peljejo k zdravniku, v trgovino ali na banko (»Ne potrebujem večje pomoči, razen kakšnega prevoza al da mi prinesejo kaj iz trgovine.«). Sinovi, hčere ali njihovi partnerji postorijo tudi težja opravila na vrtu, kot je jesensko in spomladansko lopatanje vrta, pomivanje oken, obrezovanje drevja. (»Sin mi preštiha vrt, pelje k zdravniku ali na banko.«). Če nimajo svojih otrok za pomoč, prosijo ostale sorodnike (»Pomagajo mi otroci od dveh bratov in njihovi otroci.«). Če pa so z otroki in vnuki, čeprav živijo v isti hiši, v slabih medsebojnih odnosih, za pomoč poprosijo prijatelje (»Največ mi pomagata ti dve prijateljici. V veliko pomoč je, da ima ena avto, da me peče do trgovine.«). Če so še toliko pri močeh, so zelo zadovoljni, če lahko oni pomagajo drugim. Ena izmed gospa pomaga v župniji in vsak ponedeljek kuha kosilo za župnika. Nekateri navajajo, da nimajo potrebe po pomoči, da raje delajo počasi in si delo razporedijo po več dneh ali skozi cel dan, da vmes lahko tudi počivajo, ker jim samostojnost in neodvisnost veliko pomeni. Včasih se pritožujejo, da jih sorodniki sploh ne poslušajo, kaj potrebujejo in jim kar prinesejo, čeprav oni tega ne želijo (Jezila se je na sina, ki ji je pripeljal premog in je ni nič vprašal, če ga sploh potrebuje). Kot sem prej omenila, je starim zelo pomembna neodvisnost in včasih se bojijo, da bodo postali fizično ali psihično nesposobni in zaradi tega odvisni od domačih. Zavedajo se, da bi njihova odvisnost zelo obremenila sorodnike (»Če si položen v pojestlo, ne moreš prčakvat, da te bojo doma rihtal.«), zato si večinoma v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja želijo v dom za stare. Dokler so samostojni in še lahko sami skrbijo zase in za gospodinjstvo, si večinoma želijo bivati doma, v dom bi šli le v primeru nezmožnosti, ker ne želijo obremenjevati domačih (»Dokler bom lahko sama postorila osnovne stvari, bom doma, potem grem pa v dom.«). Ena izmed gospa se zaveda, da se na hčer ne more zanesti, saj ji je sama dala vedeti, da zanjo ne misli skrbeti. Vendar gospa predvideva, če bi prišlo do takšne situacije, če bi jo npr. zadela kap, bi se tudi hči omehčala in ji pomagala,

dokler ne bi dobila mesta v domu za stare (»Hči ne bo skrbela zame, nanjo se ne morem zanest, zato sem dala prošnjo za v dom.«).

Želje, ki se porajajo na področju neformalne pomoči, so vezane na domači prostor, kjer želijo stare osebe ostati čim dlje. Svojega stanovanja so navajeni, obkroženi so s sorodniki, sosedi in prijatelji. Nekateri si zaradi izgube partnerja in osamljenosti želijo več stika z domačimi in s sosedi. Seveda si želijo čim dlje ostati zdravi in sposobni skrbeti zase, da jim ne bi bilo treba nalagati bremena sorodnikom (»Neprijetno bi mi blo obremenjevat sorodnike.«), nekateri pa si ob slabšanju zdravstvenega stanja vseeno želijo, da bi čim dlje za njih skrbeli družinski člani (»Mislim, da mi bo hči pomagala, ko bom rabla.«), da jim ne bi bilo treba koristiti formalne pomoči ali oditi v institucionalno varstvo (»Hoče vse sama narediti, dokler lahko hodim, ker potem je adijo.«). Nekateri sploh nočejo razmišljati o pomoči in če bo že prišlo do takšnega stanja, da bodo odvisni od drugih, bi vse odločitve prepustili sorodnikom (»Sprejela bi tut, da bi nekdo prišel na dom in počistil, če sama ne bi mogla in če bi se sorodniki za to odločil.«). Stari ljudje se ob tem zavedajo, da njihovi sorodniki ob vsem tem doživljajo veliko obremenitev in stisko, kajti zavedajo se, da so razdvojeni med tem, ali jim brezpogojno pomagati ali vse odgovornosti prepustiti drugim, ki so za to usposobljeni.

#### **e) Formalna pomoč**

Dejavnost formalne pomoči, ki jo izvajajo osebe, ki so praktično usposobljene za nudenje pomoči starim ljudem, ni blizu. Sprva sem želela izvedeti, katere oblike formalne pomoči v Občini Domžale intervjuvane osebe sploh poznajo. Vsi dobro poznajo dom za stare, saj ima že večletno tradicijo. Vsi so že imeli stik s tovrstno institucijo, saj so v domu bivali njihovi sorodniki ali kdo od bližnjih znancev. Ko so jih obiskali, so tam videli razmere v domu, delo osebja in mnenja o negi ter življenju v domu od samih uporabnikov. Vsi intervjuvanci poznajo storitev prevoza kosila na dom in pomoč na domu, ker so to videli pri sosedih ali slišali preko govoric, da nekdo v njihovi bližini koristi tovrstno pomoč. (»Zdi se mi, da je še kar dobro poskrbljeno, kar slišim od drugih.«). Nekateri vedo, da jim lahko pomagajo tudi socialni delavci, ki lahko uredijo, da dobijo pomoč na domu. Dve osebi sta slišali tudi za varovanje na daljavo ali za telefon z rdečim gumbom. Za vse vrste pomoči, razen domov za stare, ljudje ne vedo, kako se jih pridobi, kam se je potrebno obrniti po informacije, kakšne

so cene in kvaliteta storitev. Posredno iz izjav in neposredno preko priznanja ljudi sem dobila vpogled v stanje, da stari o ponudbi pomoči nimajo dovolj informacij (»Ne vem, kaj obstaja. Premal poznam vse te možnosti.«), nimajo neposrednih izkušenj in to posledično privede do tega, da si ne želijo pomoči, ki bi jim olajšala bivanje v domačem domu. Nekateri navajajo, da se o formalni pomoči občasno pogovarjajo s svojimi otroki ali prijatelji, ena izmed gospa se je o tem pogovarjala z župnikom. Večinoma pa nočejo razmišljati o tem, da bodo morda nekoč manj sposobni skrbeti sami zase in da bo pomoč morda potrebna. O tovrstni temi se nočejo pogovarjati s svojimi sorodniki in to v družini postane tabu tema (»S sorodniki se o tem ne pogovarjamo, ker nečjo slišat.«). Nekaj informacij stari ljudje dobijo preko medijev, ko poslušajo oddaje na radiu (»Po radiju sm slišala o varovanju na daljavo – rdeči telefon – ne vem pa, kako deluje.«) ali preko televizije, morda so kdaj o tem prebrali članek v časopisu. Seveda pa je zanje najboljši vir informacij preko uporabnikov, ki formalno pomoč že koristijo (»In se pohval, da je lepo, da je v redu.«) ali preko mnenj drugih, ki nekoga, ki koristi formalno pomoč, poznajo ali so slišali od sosedov ali znancev. Stari ljudje kot vzrok manjše informiranosti navajajo, da zaradi zdravstvenega stanja manj hodijo ven, manjkrat gredo v mesto (»Ne grem več toliko v Domžale, pa bolj doma, imam tut man informacij o tem, kaj se dogaja naokoli.«). Informacij o možnostih pomoči nimajo, ker se nihče ne potruzi, da bi jim pomoč morda predstavil na domu ali da bi imeli možnost katero izmed pomoči sami preizkusiti za kakšen dan, brez obveznosti, da se zanjo tudi odločijo. Gospa, ki je imela možnost, da bi ji na dom prišli predstaviti eno izmed oblik pomoči, je ponudbo zavrnila, ker se je ustrašila, da bodo preveč vsiljivi in jim bo težko razložila, da še vse zmore sama (»Raj delam težko, sam da je po mojmu okusu.«). Nekateri so izrazili željo po informiranosti o možnostih pomoči (»Mogoče bi šla kdaj pogledat, kako je v domu ali dnevnem centru, da bi bolje spoznala razmere tam.«). Večinoma so vsi stari ljudje, ki sem jih intervjuvala, še samostojni, čeprav se jim že pojavljajo zdravstvene težave, ki jih včasih tudi prisilijo, da razmišljajo o prihodnosti in seveda tudi o pomoči. Vsi bi radi čim dlje živeli samostojno v svojem domu, formalno pomoč pa bi koristili le v primeru, ko ne bodo več zmožni sami kuhati in pospravljati. Želeli bi pomoč drugih ljudi le v primeru, ko se bo pojavila potreba po formalni pomoči (»... razen če bi imela težje zdravstvene težave.«). Ta potreba bo nastala tako na strani starih, da jim nekdo pomaga pri vsakodnevni opravi, oblačenju in hranjenju in prav tako potreba s strani sorodnikov, da ne bodo cel dan odgovorni za svoje starejše sorodnike ter da

ne pride do preobremenjenosti. Tako si stari formalno pomoč želijo le ob svoji fizični ali psihični nesposobnosti ali nezmožnosti sorodnikov, da bi skrbeli zanje («... če nihče od domačih ne bi mogel pomagat.»). Nekateri so glede pomoči vdani v usodo (To se ne sekira, kam jo bodo dali, ko bo potrebno. »Ko si vn, je konc.«) in izbiro pomoči prepuščajo sorodnikom. Večina jih trenutno, ko se večje potrebe po pomoči še ne pojavljajo, o tem ne želi razmišljati in tudi ne razmišljajo o tem, kaj bi si želeli za prihodnost («O pomoči sebi sploh ne razmišljam.»). Predvsem pa si želijo, da se potreba po pomoči sploh ne bi pojavila («Upam, da mi ne bo treba koristiti kaj od tega.»), menijo, da bodo prej umrli, preden bo treba sprejeti katero izmed pomoči.

Glede formalne pomoči navajajo, da si nikakor ne bi želeli pomoči na domu, ker v tem primeru po tvoji hiši hodi nek tujec, brska po tvojih osebnih stvareh in menijo, da bi tem ljudem težko zaupali. Gospa, ki bi morda bila pripravljena sprejeti pomoč na domu, bi si želela, da bi z osebo, ki bi ji hodila pomagat na dom, vzpostavili dober in zaupen odnos («Imela bi nekoga za stalno, ki mu lahko zaupaš tudi svoje osebne stvari.»). Na njihovo razmišljanje o formalni pomoči močno vpliva njihovo zdravstveno stanje. Zdravje slabi in pojavlja se čedalje več problemov in nezmožnosti za določena dela, ki so jih prej opravljali brez problema. Problemi, ki jih osebe navajajo, so bolečine v nogah, vrtoglavica, bolečine v prsih in problemi s srcem. Na razmišljanje o prihodnosti in posledično tudi o pomoči, vplivajo tudi odnosi s člani družine. Če so njihovi odnosi slabi, stari ljudje že zdaj vedo, da se na družino ne morejo zanesti («Najbolj vpliva to, da s hčerjo nimava ravno najlepšga odnosa.»), zato se jim zdi, da bodo v formalno pomoč nekako primorani in zato po navadi dosti prej oddajo prošnjo za sprejem v dom za stare, ker ob tem vedo, da bo vsaj kdo poskrbel za njih. O primoranosti v formalno pomoč je govorila tudi gospa, ki nima več moža in tudi otrok ne, da bi ji lahko pomagali. Nekateri navajajo, da na njihovo razmišljanje o formalnih oblikah pomoči vpliva preobremenjenost sorodnikov («Nimajo časa zame, ker imajo svoje obveznosti.»), ki nimajo časa misliti na stare, kajti današnja družba je čedalje bolj usmerjena k individualnosti («Vpliva tut to, da ima vsak svoje življenje, otroke, vnuke, službo.»). Spet drugi vedo, da bi jim otroci radi pomagali, vendar imajo tudi sami zdravstvene probleme («Sin je slabega zdravja.»). V nekaterih družinah pa se družinski člani ne strinjajo, da bi njihov starejši sorodnik koristil katero izmed pomoči, kajti menijo, da bi se naokoli govorilo, da nočejo poskrbeti za svoje starejše sorodnike, kar bi blatilo njihovo dobro ime. V



družbi se nekako še vedno pričakuje, da bodo otroci tisti, ki bodo skrbeli za svoje starše, vendar hiter ritem življenja in razpad razširjenih družin narekuje, da je pomoč izven neformalne skupnosti potrebna. Kajti ženske, ki so običajno prve v vrsti, da pridobijo vlogo skrbnice, ne zmorejo tolikšnega pritiska, da bi same zmogle skrbeti za staro osebo, še posebej če je nepremična ali dementna. Nekateri pravijo, da nobena stvar ne vpliva na njihovo razmišljanje o pomoči, kajti to prepuščajo prihodnosti, o kateri pa trenutno še ne razmišljajo. Velik vpliv na razmišljanje o formalni pomoči pa imajo predhodne izkušnje. Kot sem že prej omenila, imajo vsi intervjuvanci nekaj izkušenj z domovi za stare ter z osebjem v njih, kar ljudem preko neposrednih izkušenj omogoča ustvariti o tem svoje mnenje. V teh letih imajo tudi čedalje več izkušenj z bolnišnico. Ker razmere osebno poznajo, sem jih tudi vprašala, kaj menijo o institucijah, kot sta dom za stare in bolnišnica. Ob tem je prišlo do kar nekaj kritik. Storitve v njihovem kraju se trem ljudem zdijo dobre, dvema osebama delno dobre in ena ima zaradi predhodnih dobrih izkušenj dobro mnenje o domu za stare (»Po izkušnjah je v domu v redu.«). Menijo, da pri izvajanju formalne pomoči prihaja do neupoštevanja individualnih želja (»V domu je prekmal večerja, jes pa rada jem večkrat po mal.«), ne prilagajajo se različnim potrebam, da je pomoč različna glede na spol (»Je poskrbljeno, vendar za ženske bolje, kot za moške.«). Menijo, da je kvaliteta storitev odvisna od sposobnosti posameznika (»Dokler sam lahko skrbiš zase, je dobro, ko si pa enkrat nepokreten, je pa v bolnic hudo in v domu tut.«) in je hudo, če si nepremičen. Fizične in psihične nesposobnosti se vsi zelo bojijo, kajti potem postane večja potreba po institucionalnih in izven institucionalnih formalnih storitvah. Kot sem že prej omenila, imajo stari ljudje izkušnje predvsem z bolnišnico in domom za stare, ki jih primerjajo med seboj. Za domove menijo, da jih je premalo, znotraj domov pa premalo strežnikov, ki se premalo posvetijo osebi, imajo premalo osebni odnos ter so posledično tudi storitve manj kvalitetne (zato tudi ne skrbijo dobro za ljudi). Po njihovih izkušnjah je tudi v bolnišnicah premalo osebja in prav tako kot v domovih je to osebje preobremenjeno, brezosebno in ima slab odnos do uporabnikov (»Osebje je prijazno, vendar jih je premalo in naredijo le tisto, kar je za narediti, potem te pa pustijo in si lahko veliko časa sam.«). Kritike, čeprav vprašani nimajo izkušenj, se porajajo tudi o pomoči na domu. Preko drugih ljudi so slišali, da je na tem področju prav tako premalo osebja, ki zaradi tega svoje storitve opravlja neprofesionalno in neosebno (»Mislim, da se premalo posvetijo človeku.«). Ob vsem

tem, kar so intervjuvanci navedli kot kritike, posledično v formalno pomoč ne zaupajo (»Če bi mi hodil kdo čistit, bi se težko navadla na to osebo, ker je ne poznam.«).

Dom za stare je tista oblika formalne pomoči, ki je starim ljudem najbolj poznana, saj vsakdo vsaj nekoga pozna, ki je v domu ali je bil tam. Vsi so v domu že bili na obisku in tako so lahko preko obiskov prišli do neposrednih izkušenj in informacij. Vendar, ko ljudi vprašaš, ali bi si želeli kdaj oditi v dom, je njihov odgovor nikalen. V dom za stare si ne želijo (»V dom bi šla samo potem, ko bo res potrebno.«), se pa zavedajo, da lahko kaj kmalu pride do tega, da bodo primorani zapustiti svoj dom in morda oditi v institucijo. Ko se bo za odhod v domsko varstvo pojavila potreba, bodo to sprejeli kot nespremenljivo dejstvo in zaradi želje po neobremenjevanju drugih bi tam preživeli zadnje dni življenja. O tem, kaj bi si želeli, da jim v dom za stare ne bi bilo treba, ni veliko besed, prav dobro pa vedo, zakaj v dom ne želijo. Po eni strani so zelo navezani na svoj dom, hišo in vrt, po predhodnih izkušnjah pa menijo, da jim v domu ne bo všeč (»Eni radi grejo in se tam tut izživijo, jest pa sem rada sama.«). Ob misli na odhod v dom za stare se pojavlja strah pred prisilo (»Dokler sem še tolk pri moči, za noben dnar ne bi šla v dom.«), utesnjenostjo ter strah pred izgubo svobode in samostojnosti (»Ne morš delati po svoje, kot tebi paše.«). Ena oseba pa je omenila, da je že zelo dolgo vdova in je zelo navajena na samoto. V domu za stare pa je seveda večja skupina ljudi, na katero se je potrebno navaditi, ravno to tej osebi ne bi odgovarjalo (»Men to ne gre, zato ker sem že tolkla let sama.«).

Stari ljudje si kljub temu, da v dom za stare ne želijo, želijo zagotoviti, da v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja dobijo prosto mesto v bolnici podobni instituciji, kjer poskrbijo za nego, higieno in družabne aktivnosti. Zato so nekatere izmed intervjuvanih oseb že oddale prošnjo za sprejem v dom za stare. Pri nekaterih je bila to samostojna odločitev in so jim pri izpolnjevanju formularjev pomagali domači, nekateri se aktivirajo tudi sami (sama se vpisala pred dvema letoma ... šla v dom in tam prosila, da ji pomagajo izpolnit prošnjo) ali po priporočilu zdravnika. Tisti, ki prošnje v dom še niso oddali, menijo, da ni potrebe po oddaji prošnje, niti ne želijo razmišljati o prihodnosti, ker so prepričani, da potrebe za odhod v dom ne bo (nadvse upa, da ji v dom ne bo treba), predvsem zaradi tega, ker menijo, da bodo prej umrli.

Intervjuvane osebe sem vprašala, kaj bi si pa le izbrali v bližnji prihodnosti, da bi jim olajšalo njihovo bivanje doma in jih skušala spodbuditi, da se sami zazrejo v svojo

prihodnost in pomislijo, katero obliko pomoči, o katerih smo se pogovarjali, bi si morda izbrala v bližnji prihodnosti. Tri osebe bi si izbrale ponudbo kosila na domu, saj so že nekaj let same in se jim včasih res ne da kuhati za samo eno osebo. Gospe, ki težko hodi, hči in vnukinji pa nikoli nimajo časa zanjo, bi zelo prav prišel osebni prevoz. Saj gre zelo težko sama na avtobus in nato še peš do zelene točke. Dve osebi bi si morda le želeli pomoč na domu (»Prosila bi za socialno – pomoč na domu.«), če bi le bila bolj prilagojena posamezniku. Ena gospa pa bi rada videla, da bi frizerka prišla na dom ali da bi ji prinesli izdelke iz trgovine na dom (»Všeč mi je, ker vozijo krompir in jabolka na dom, da mi ni treba tega iskat v trgovino.«). Vse te storitve obstajajo, vendar stari ljudje ne vedo, kje bi dobili informacije, kako priti do njih ali pa niti ne razmišljajo, da bi te želje dejansko udejanjili, ker se jim zdijo omenjene storitve predrage in nepotrebne, dokler se lahko sami potrudijo in jih postorijo kar sami.

## 5. RAZPRAVA

Staranje je proces, ki doleti vsa živa bitja. Vsakdo pa se stara na svoj edinstven način. Kakovostno starost omogočajo zdravstveni, socialni, psihološki in vedenjski dejavniki, ki se prepletajo in vplivajo drug na drugega. Pomembno je, da ostanemo čim dlje telesno in družbeno aktivni, samostojni in neodvisni, vendar čim bolj povezani z okolico. Če smo v svojem delavnem obdobju znali zdravo, mirno in aktivno živeti, je velika verjetnost, da bo takšna tudi starost v letih, ki prihajajo. Telesno in duševno zdravje starih oseb pa je zelo odvisno od kvalitete odnosov znotraj njihove družine in širše neformalne socialne mreže. Zato sem v svoji diplomski nalogi želela raziskati, kakšne so neformalne socialne mreže starih ljudi. Kdo so tisti akterji, ki nastopajo znotraj te mreže in kakšne imajo odnose s starim človekom. Kdo so tisti ljudje, ki znotraj neformalne mreže nudijo največ pomoči, kakšni so načini nujenja pomoči in kakšen vpliv imajo ti člani neformalne socialne mreže na odločitve starih oseb za formalno pomoč. V tem obdobju se pojavljajo drugačne potrebe, kot v mlajših obdobjih življenja. Preko potreb pa se na individualni ravni kreirajo želje. Zato je bil eden od mojih ciljev raziskave usmerjen tudi na identifikacijo želja, ki se porajajo med starejšimi osebami. Osredotočila sem se predvsem na želje, ki izhajajo iz potrebe po neformalni in formalni pomoči. Za doživljanje kakovostne starosti ima velik pomen, da se star človek dobro počuti v okolju, v katerem biva. Zato sem želela izvedeti, kaj vse vpliva na dobro počutje starega človeka. V starejših letih se pojavi veliko dejavnikov, ki sprožijo različne procese, ki vplivajo na pešanje psihičnega in fizičnega zdravja. Zaradi zdravstvenih težav, krčenja socialne mreže in vse večje odvisnosti od pomoči drugih se pojavi potreba po formalni pomoči. Ob tem me je zanimalo, kateri akterji in načini formalne pomoči obstajajo ter koliko so stari ljudje informirani o različnih možnostih formalne pomoči znotraj Občine Domžale. Zanimalo me je, ali stare osebe razmišljajo o svoji prihodnosti in kaj si želijo za prihodnost ob dejstvu, da se nahajajo v zadnjem obdobju življenja. Zanimalo me je tudi, kakšno mnenje imajo stari ljudje o formalni pomoči ter kaj vse vpliva na staro osebo, da razmišlja o tej pomoči.

Neformalna socialna mreža temelji na medosebnih odnosih in solidarnosti. Pri socialnem omrežju starega človeka in njegovi opori moramo upoštevati predvsem velikost in gostoto omrežja, moč vezi in geografsko razpršenost članov omrežja. Velik pomen ima sama sestava omrežja in posledično tudi kakovost odnosov ter pomoči, ki jo lahko nudijo njeni člani. Pomembna je tudi vrsta in pomen, ki ga osebe pripisujejo tem socialnim odnosom. Vse vezi, ki jih gojijo stare osebe znotraj neformalne socialne mreže, niso avtomatično kvalitetne in morda ne doprinesejo k dobremu počutju in posledično k boljšemu zdravju, ampak so lahko tudi konfliktne in zato vir stresa. Preko intervjujev šestih oseb in kvalitativne analize podatkov sem prišla do ugotovitve, da stare osebe znotraj neformalne socialne mreže kot svoje družinske člane večinoma štejejo svoje otroke in njihove družine. Pomembni akterji znotraj neformalnih mrež so tudi prijatelji, sosedge in širše sorodstvo. Tisti stari ljudje, ki nimajo svojih otrok, jim družino predstavljajo bratje in sestre ter njihove družine. V domačem okolju imajo stari ljudje vsakodnevne stike pretežno s tistimi ljudmi, ki živijo v njihovi neposredni bližini. Večinoma so ti ljudje družinski člani, če živijo v isti hiši ali v neposredni bližini. Pogoste stike imajo tudi s sosedi, ki jih srečajo na ulici, na sprehodu, ko sedijo na bližnji klopci ali v trgovini. Sosedge imajo velik pomen s tem, da s starim človekom komunicirajo, prinašajo nove informacije in za čas druženja pripomorejo k temu, da se stara oseba sprosti in razvedri, kajti v času druženja z ljudmi pozabi na svoje probleme, o katerih razmišlja, ko je sama. Znotraj neformalne mreže so zelo pomembni tudi prijatelji. Večji pomen imajo tam, kjer imajo stare osebe slabe odnose znotraj družine, saj so prijatelji tisti, ki prevzamejo katero izmed vlog družinskih članov. Gospa, ki živi v naši ulici, ima že dolgo precej slabe odnose s svojo hčerjo. Čeprav živijo v isti hiši z ločenim gospodinjstvom, se s hčerjo zelo malo pogovarjata, če pa že pride do verbalne komunikacije, se dostikrat konča konfliktno in s slabo voljo. V takšnih primerih, ko družina ne nudi neke trdnosti in zagotovila, da bo ob izraženi potrebi po pomoči le-to tudi zagotovila, se stare osebe obrnejo na druge posameznike, ki so jim blizu. Običajno so to prijatelji, ki jih lahko prosijo za manjše usluge, kot so prevoz do trgovine, banke, zdravnika, pomoč pri hiši ali zgolj toplo besedo in bodrenje. Osebe, ki sem jih intervjuvala, imajo v povprečju 3 dobre prijatelje, s katerimi se redno obiskujejo, si vzajemno pomagajo in poskrbijo za dobro počutje. Nekatere intervjuvane osebe so navajale, da nimajo prijateljev ter da so njihovi edini prijatelji kar družinski člani. Kot sem ugotovila, star človek niti ne pričakuje redne oz. dolgotrajne pomoči sosedstva, širšega sorodstva in prijateljev. Ti

naj le kdaj pa kdaj vskočijo, od njih pa se pričakuje predvsem druženje. Ugotavljam tudi, da bi stari ljudje iskali večjo količino pomoči izven družine le v primeru, ko njihova ožja družina odpove.

Besedo odnosi bi v širšem smislu opredelila kot čustva, misli, obnašanje in ravnanje do drugih ljudi oz. ljudi med seboj. Starim ljudem veliko pomenijo osebe znotraj neformalne socialne mreže, zato ima velik pomen tudi odnosna raven znotraj teh mrež. Ti odnosi se izražajo preko interakcij med staro osebo in osebami, ki jih je predhodno opredelila kot družinske člane, med njimi in sosedi, prijatelji, znanci in daljnimi sorodniki. Največji pomen imajo seveda odnosi znotraj družine. Ni važno, kako je družina sestavljena, važno je, kako znotraj družine dojemajo starega človeka, kakšen pomen mu pripisujejo in kakšne medsebojne odnose gradijo generacije, ki sobivajo znotraj družine. V svoji raziskavi sem ugotovila, da vsem starim ljudem veliko pomeni, da imajo dobre medsebojne odnose znotraj družine. Veliko jim pomenijo obiski družinskih članov, da jim prinesejo sveže novice o svojem življenju. Nekateri pravijo, da se ob vnukih počutijo mlajše, prevzame jih veselje in to zapolni praznino. Ob tem pozabijo na težave, kar ima blagodejen vpliv na počutje. Kot sem že v prejšnjem poglavju omenila, pa tisti stari ljudje, ki imajo znotraj družine slabe odnose, kar pomeni, da jih otroci ali vnuki ignorirajo, nočejo slišati njihovih želja, se medsebojno izogibajo in ne govorijo, večji pomen pripisujejo svojim prijateljem. Prijateljstvo poteka na različnih ravneh človeškega življenja. Začne se v zgodnjem otroštvu in traja vse do starosti. Prijateljstva so dostikrat prostorsko in interesno pogojena. Tako tudi stari ljudje, ki so bili moji intervjuvanci, navajajo, da imajo prijatelje pretežno iz sodelavskih vrst. Ti ljudje pa večinoma živijo v istem kraju kot stara oseba, zato imajo lahko pogoste stike. Stari ljudje se na prijatelje obračajo pretežno po psiho-verbalno oporo in pomoč. Oni se z njimi družijo v dopoldanskem času, ko so sorodniki po službah in šolah. Zelo velik pomen ima pogovor, preko katerega se ljudje informirajo, podajajo mnenja in izkušnje ter se odmaknejo od vsakodnevnih misli, ki jih občasno bremenijo. Prijatelje po navadi prosijo za manjše usluge, kot je prevoz ali dostava izdelkov iz trgovine.

Večina starih ljudi zelo velik pomen pripisuje samostojnosti in neodvisnosti. Vsi vprašani so mi odgovorili, da so trenutno še zelo samostojni, jih je pa strah prihajajočega obdobja, ker se zavedajo morebitnega upada umskih in fizičnih

sposobnosti. Samostojnost se ne navezuje zgolj na sprejemanje pomoči ob upadanju življenjskih moči, ampak na odnos z drugimi, ki temelji na tem, da se star človek znotraj družine še vedno čuti potrebnega. Stare osebe, vključene v mojo raziskavo, so omenjale, da jim je zelo pomembno, da še vedno lahko sami postorijo osnovne stvari, ter jim ni potrebno obremenjevati svojih sorodnikov. Čeprav že potrebujejo in tudi prosijo za manjšo pomoč pri hišnih opravilih, ne želijo biti vezani na pomoč svojih domačih ter jih tudi kasneje, če morda pride do hujših bolezni in morda sami ne bodo več sposobni skrbeti zase, ne želijo obremenjevati, zaradi tega bi se raje odločili za formalno pomoč. Veliko jim pomeni, da jih družinski člani upoštevajo in spoštujejo ter da še imajo nekaj besede in veljave znotraj družinske skupnosti. Nekateri omenjajo občutek, da jih družinski člani spoštujejo, vendar na svoj poseben način, ki starim ljudem včasih ni všeč in jih prizadene. Zaradi razlik med generacijami včasih v medsebojnih odnosih med starimi in njihovimi družinskimi člani prihaja do nesoglasij in razhajanja želja. Družinski člani živijo v drugačnem svetu, kot so ga vajeni stari ljudje. Hiter tempo življenja, razne tehnične pridobitve in spremembe na družbeni ravni stari ljudje težje sprejemajo in vključijo v svoje življenje. Mlajša generacija pa ne razume starejših, njihovih vrednot in drugačnih vzorcev delovanja. Tako, kot so mi omenjale intervjuvane osebe, dostikrat prihaja do manjših konfliktov med njimi in ostalimi člani družine. Star človek bi si želel nekaj, pa ne ve, kako naj to izrazi in ali naj sploh spregovori. Njihove želje so dostikrat preslišane, sorodniki jih ne jemljejo resno ali jih ignorirajo, zato je stare ljudi dostikrat strah prositi za pomoč, ker se bojijo zopet naleteti na gluha ušesa.

V družini otroci čutijo dolžnost, da poskrbijo za svoje starše, vendar skoraj nikjer ne pride do nekega skupnega dogovora o količini in načinu pomoči. Včasih bi si star človek želel pomoči, pa ne ve, kako naj zanjo prosi, ker ne želi obremenjevati sorodnikov in biti v breme, po drugi strani pa včasih dobiva s strani domačih preveč pomoči, za katero ni prosil in si je tudi ne bi želel. S tem, ko staremu človeku njegovi družinski člani nudijo preveč pomoči, mu okrnijo občutek samostojnosti. Odvisnost od tuje pomoči je posledica tako telesnih bolezni kot tudi duševnih motenj. Možnost morebitne odvisnosti je za večino starostnikov moreča, vendar če jo ubesedijo in se o tem na stvaren način pogovorijo s svojimi domačimi, jo lahko sprejmejo kot del življenja. Mnogi stari ljudje zelo neradi prejemajo pomoč, ker so bili vse življenje vajeni trdega dela in pomoči drugim: »Raje umrem, kakor da bi bil otrokom v nadlogo.« Nemočni so mnogokrat tudi njihovi otroci, ki čutijo, da starši ne marajo

njihove pomoči, čeprav bi jo potrebovali. Svojim staršem hočejo pomagati, kljub temu da nimajo časa, vendar pogosto ne vedo, na kakšen način naj se pomoči lotijo.

Na zagotavljanje pomoči in po drugi strani na sprejemanje pomoči s strani starih oseb, kot same navajajo, v veliki meri vpliva hiter ritem življenja ter prezahtevnost njihovih družinskih članov. Živimo v času, ko sta sodobna tehnologija in odtujenost ljudi v družinah, prijateljskih okoljih in delavnih skupinah dosegli najvišjo raven. Ta način življenja nam postavlja nova vprašanja in iskanja, kako vzpostaviti med ljudmi harmonijo ter kako urejati in negovati medsebojne odnose. V današnjem času je velik poudarek na individualnosti, kjer je vsak posameznik odgovoren zase, da si prisrbi blagostanje. Stari ljudje se zavedajo tega družbenega trenda in vedo, da mladi zaradi hitrega tempa življenja dostikrat nimajo časa zanje. Mlajši generaciji prepuščajo svoj prostor, sami pa se umikajo v osamo, kjer premlevajo preteklost. Čeprav je mlajša generacija v hitrem toku življenja, kjer je malo prostora za stare, pa družina v naših razmerah še vedno deluje kot model generacijske solidarnosti, ki ga je nujno ohraniti in podpreti že danes kot investicijo v razmere, s katerimi se bomo soočili, ko bo generacija starejših najštevilčnejša.

Če pogledamo na stike in odnose s strani ostalih akterjev neformalne socialne mreže, sem ugotovila, da imajo stari ljudje dosti stikov s svojimi sosedi, vendar njihov odnos ne temelji na tesnih medsebojnih vezeh. Sosedje so tisti, s katerimi se vsakodnevno srečujejo, ko so izven svoje hiše. Pri tem gre za krajše pogovore o vremenu ali aktualnih temah, ki nimajo nikakršne globine. Samo bistvo druženja s sosedi je v tem, da so stari ljudje med ljudmi, da pridobijo informacije iz svoje okolice, da se ne počutijo tako osamljene ter da krepijo občutek pripadnosti družbenim shemam. Ob vprašanju, če bi se obrnili po pomoč na sosede, stari ljudje odgovarjajo, da le v primeru, če sorodniki ne bi zmogli ali imeli časa. Nekateri so skeptični glede pomoči s strani sosedov, večinoma pa vedo, da so sosedje dobri ljudje in bi jim priskočili na pomoč, če bi zanje prosili ali če bi v dani situaciji sami zaznali, da stara oseba pomoč potrebuje. Tisti ljudje, ki so v prejšnjem poglavju omenili, da imajo prijatelje, imajo z njimi tesne vezi, čeprav se ne srečujejo ravno vsak dan. Vedo, da prijateljem lahko zaupajo svoje težave, ki jih sorodnikom morda ne morejo. Oni so tisti, ki jih lahko najboljše razumejo, saj so po navadi podobne starosti in izhajajo iz podobnih družbenih kontekstov. Veliko jim pomeni druženje s prijatelji, pogovor in zaupnost. Če imajo prijatelji več moči in možnosti, kot oni sami, jih včasih prosijo tudi



za kakšno uslugo, kot je prevoz ali nakup potrebščin v trgovini. Če pa pogledamo odnose starih ljudi z ostalimi sorodniki, ki jih ne štejejo kot svojo družino, pravijo, da so odnosi dobri, vendar se srečujejo bolj po redko, zato so njihove medsebojne vezi šibke in nanje se po navadi ne obračajo po pomoč.

Starim ljudem veliko pomeni, da so v krogu domačih in da njihovi družinski člani živijo v neposredni bližini. Večina intervjuvanih oseb mi je zatrdila, da živi skupaj s svojimi sorodniki v isti stanovanjski hiši z ločenim gospodinjstvom. Kot opazujem pri sebi doma in pri drugih ljudeh, je v Sloveniji trend, da gradimo velike večgeneracijske hiše, da starši zagotovijo stanovanje svojim potomcem, po navadi v zgornjem nadstropju večstanovanjske hiše. Vezi, ki jih gradimo znotraj družine, vsebujejo hvaležnost, ljubezen, občutek krivde in sramu, krivice in odpuščanja, zaveze in zavrnitve. Ko se starši postarajo, jim je še dosti bolj pomembno, da imajo svoje družinske člane v bližini, saj se zavedajo slabšanja svojega zdravstvenega stanja in ob prisotnosti domačih se počutijo varnejše. Če se slučajno zgodi, da na primer stara oseba pade, ker se ji zvrtila v glavi, ali se kakor koli poškoduje, ve, da je nekdo v bližini, na katerega se lahko obrne po pomoč. Nobena stara oseba, ki je bila intervjuvana, se ni pritožila, da so njeni sorodniki preveč oddaljeni in da bi to kakor koli vplivalo na njihov odnos in posledično na razmišljanje o formalni pomoči. Kot sem ugotovila iz razgovorov, pa neposredna bližina bivanja družinskih članov še ni pogoj za zagotovilo, da bo stara oseba dobila njihovo pomoč, ko jo bo potrebovala ali ko bo zanjo prosila. Gospa, ki ima že nekaj let slabe odnose s svojo hčerjo, s katero sicer živijo v isti hiši, se zaveda, da si mora kakršno koli pomoč zagotoviti sama. Hči ji je že vnaprej dala vedeti, da zanjo ne bo skrbela, zato ji je zdravnica svetovala, da čim prej odda prošnjo za sprejem v dom za stare. Stopnja zaupanja in pričakovanja pomoči, ko se bo za to pojavila potreba, je odvisna od predhodnih dobrih medsebojnih odnosov znotraj družine. Opora ni le odsev normativnih pričakovanj, da so družinski člani dolžni pomagati drug drugemu, ker naj bi bila opora samoumevna in starejši člani družine na njo računajo, temveč je odvisna tudi od kakovosti odnosa. Pomembno je, kako močno so družinski člani medsebojno povezani in kakšna čustva gojijo drug do drugega. Kot ugotavljam v svoji raziskavi, tisti stari ljudje, ki imajo dobre medsebojne odnose s svojimi družinskimi člani, jim je nekako samoumevno, da jim bodo ti pomagali, četudi za pomoč ne bodo prosili. Nekateri stari pravijo, da so njihovi otroci sami videli, da pomoč potrebujejo in so jim začeli pomagati pri

pospravljanju hiše, delu na vrtu ali kuhi obrokov. Pri tem nastane zgolj en problem, ker se nikjer o tej neformalni pomoči ne pogovorijo in jo nekako okvirno določijo. Ponekod starim ljudem njihovi družinski člani prinašajo stvari, za katere pravijo, da jih ne potrebujejo in zanje sploh niso prosili. Takrat se jezijo na sorodnike in se počutijo manj svobodne in manj samostojne. Seveda si želijo nekateri otroci, ker imajo dobre službe in dosti denarja, priskrbeti staršem materialne dobrine, morda tehnične novosti, za katere stari ljudje sploh niso zainteresirani. Njim je dosti bolj pomembno to, da jih sorodniki obišejo, se z njimi pogovarjajo in jim popestrijo dolge ure, še posebej v zimskem času, ko so primorani več časa preživeti v stanovanju.

Bližina bivanja družinskih članov vpliva tudi na občutek varnosti. Nekateri stari ljudje se počutijo bolj varne, če vedo, da je v hiši še nekdo od domačih. Ni jih toliko strah tega, da bi prišel kak tujec in jim hotel storiti kaj žalega, ampak da bi se jim pripetila kakšna nesreča, kot je padec po stopnicah. Če je v hiši prisoten še kdo od sorodnikov, vedo, da v takem primeru lahko pokličejo in dobijo takojšnjo pomoč. Starih ljudi ni strah, da bi jim kdo vlomil v hišo ali bi jih kdo oropal na cesti, ker se pretežno zadržujejo v svojem domu. Pravijo, da zaupajo ljudem okoli sebe in da niti ni priložnosti, da bi se jim zgodilo kaj nevarnega. Stari ljudje pa so predvsem previdni ponoči, saj takrat ne odpirajo vrat tujcem in vedno prej vprašajo, kdo je pred vrati, preden jih odprejo. Sploh pa ne zapuščajo doma v večernih ali nočnih urah.

Če se star človek dobro počuti in je dobre volje, to zelo pozitivno vpliva na njegovo zdravje. Seveda po drugi strani tudi zdravje, predvsem pa zdravstveni problemi vplivajo na počutje starih ljudi. Zelo so veseli, če so zdravi in pri močeh, da lahko sami postorijo stvari, ki so si jih zadali, sami skuhamo kosilo, delajo na vrtu in so samostojni. Več je veselja in dobre volje v spomladanskih in poletnih mesecih, ko so več časa lahko zunaj na soncu, posedijo na klopci, gredo na krajši sprehod ali kaj posadijo na vrtu. Kot sem že omenila, je to idealna priložnost, da srečajo kakšnega soseda ali znanca in poklepetajo, ob tem pa odmislijo skrbi in hitreje mine dan. Ta srečanja se dogajajo pretežno v dopoldanskem času, ko je mlajša generacija sorodnikov po šolah in službah in je starim ljudem dolgčas. Predvsem pa jih spravi v zelo dobro voljo to, da si ostali družinski člani vzamejo čas za njih in jih obišejo. Ena izmed gospa pravi, da je ob teh obiskih tako srečna, da se kar pootroči, ko se igra z vnuki in pravnuki. Veseli so tudi, da jih obišejo daljni sorodniki, kot so bratje, sestre,

bratranci, sestrične, nečaki ..., vendar se to po navadi dogaja bolj redko. Dovolj jim je, da jih vsaj pokličejo na vsake toliko časa in povedo, kaj se jim dogaja v življenju. Večina se ali so se udeleževali v različnih društvih, kot so Društvo upokojencev, Zveza borcev, Pevski zbor, Župnijska Karitas, Rdeči križ. Nekateri pravijo, da so še vedno člani omenjenih organizacij, vendar se zaradi zdravja težko udeležujejo delavnic, srečanj ali izletov. Gospod pravi, da bi že še šel kam, če ga ne bi bolele noge in če se mu ne bi poslabšal vid, zaradi katerega ne zmore več sam voziti avta. Tisti, ki so še aktivni v katerem izmed društev in organizacij, pravijo, da jih veseli to, da tam srečajo svoje prijatelje in znance, kjer skupaj preživijo prijetne urice. Zelo pomembno jim je tudi, da so koristni in pomagajo drugim preko Župnijske Karitas ali Rdečega križa. Gospa, ki je zelo aktivna v cerkvenih krogih, vsak ponedeljek skuha kosilo tudi za župnika, ki pride k njej in skupaj kosita. To, da jih nekdo potrebuje in da za druge lahko še vedno storijo kaj dobrega in koristnega, jim zelo veliko pomeni. Da včasih skuhajo kosilo za celo družino, popazijo vnuke ali pravnuke ali dajo kakšen nasvet. Če ne sodelujejo v organiziranih oblikah druženja, potem si čas zapolnijo tudi z branjem knjig, gledanjem televizije, poslušanjem radia, voženjem, pletenjem ali obiskom cerkve. Večina vprašanih je odgovorila, da vsaj enkrat na teden obiše cerkev, pa ne da bi bili tako zelo verni, vendar je to tudi nek prostor, kjer srečajo druge ljudi, s katerimi se družijo in pogovarjajo pred ali po maši. Tako imajo hobiji in članstvo v društvih velik pomen, saj kot sem že prej omenila, je to vir novih znanstev in poznanstev, saj ima pogovor in druženje veliko moč in zelo pozitivno vpliva na počutje starih ljudi. Ob analizi podatkov sem zaznala, da stari ljudje v tem življenjskem obdobju doživljajo veliko izgub, kot so slabšanje zdravstvenega stanja, zaradi katerega manj hodijo ven, manj se udeležujejo srečanj in prireditev, ki jih organizirajo društva in organizacije, manjkrat koga obišejo ali pa zaradi smrti izgubljajo svoje partnerje, prijatelje in ostale sorodnike. Ker se tako krči njihova neformalna socialna mreža, je manj ljudi, ki jih obiše, manj pogovora in več časa za razmišljanje o preteklosti, ker jih dostikrat potre in posledično privede k občutku osamljenosti. Je pa razlika med samoto in osamljenostjo. Nekateri so že več let v vdovskem stanu in so samote navajeni in si niti ne želijo družbe. Spet drugi so pred kratkim izgubili njim drago osebo in se jim je težko navaditi na samsko življenje. Nihče si ne želi biti osamljen, zato stari ljudje najdejo tudi rešitev, da omilijo občutek osamljenosti. Ena izmed gospa pravi, da gre v takšnih trenutkih najraje na grob svojih staršev in se tam pogovarja z njima in ji je lažje. Večinoma pa ljudje ob

trenutkih osamljenosti najraje poiščejo družbo svojih sorodnikov ali sosedov. Gredo na sprehod, kjer srečajo znance ali sosede, da poklepetajo in tako pozabijo na tegobe, žalost in osamljenost. Nekateri gredo k maši in se tam lahko pogovorijo z bogom in srečajo tudi druge ljudi, spet drugi pa navajajo, da se zelo poredko počutijo osamljene, ker so še vedno dosti aktivni v društvih, kjer hodijo na izlete in tam potešijo potrebo po soljudeh in druženju. Da bi se čim manjkrat počutili osamljene, se stari ljudje skušajo čim bolj zaposliti in še vedno početi zanimive stvari, vendar na njim prilagojen način. Če jih še vedno veseli delo na vrtu, čeprav težje delajo, si svoj čas razdelijo tako, da delajo v manjših sekvencah, vmes pa večkrat počivajo. Kot sem ugotovila iz pripovedovanj, ima vrt zelo pozitivne učinke, saj je zunanji prostor, kjer star človek lahko sreča sosede in druge ljudi, s katerimi malo poklepeta, takrat so na svežem zraku in soncu, ki pozitivno vpliva na počutje in tudi samo ukvarjanje z zelenjavo in rožami sprošča, obenem pa daje občutek koristnosti, ko vzgojijo zelenjavo zase in za ostale družinske člane.

V svoji raziskavi sem ugotovila, da so v večini primerov starim osebam v največjo pomoč njihovi otroci. Pomoč s strani otrok se začne postopno, sprva kot manjša pomoč v gospodinjstvu ali pri zunanjih delih, ki se počasi stopnjuje glede na zmožnosti in sposobnosti starega človeka. Po uradnih statistikah naj bi ženske živele dlje od moških. Kot sem ugotovila iz pogovorov, se dogaja, da ženske v starejših letih, ko izgubijo partnerja, počasi začnejo opuščati osnovna gospodinjstva dela, kot je na primer kuhanje kosila, s predpostavko, da se kuhanje za eno osebo ne splača. Podobno je pri moških, ko izgubijo partnerico, ki je pred tem skrbela za hrano in gospodinjstvo, sami pa se na tem področju ne znajdejo najbolje. Tako počasi hčere ali snahe prevzamejo skrb za prehranjevanje svojih staršev, tako da jim začno nositi že pripravljeno hrano, ki jo oni potem samo pogrejejo. Na tem področju imamo tudi organizirane oblike pomoči in v primeru nezmožnosti oziroma, ko staremu človeku zmanjka volje do kuhanja in čiščenja lastnih prostorov, se lahko odločijo za dostavo kosila na dom ali pomoč na domu. V obdobju, ko so stari ljudje še samostojni, ob pešanju sposobnosti, postopno potrebujejo manjše usluge, za katere prosijo svoje domače. Intervjuvane osebe navajajo, da po navadi prosijo za prevoz do trgovine, zdravnika, banke ali pošte. Sorodnike prosijo tudi za pomoč pri urejanju dokumentov oziroma financ na banki ali pri urejanju zapuščinskih zadev. Ker zaradi slabenja fizičnih zmožnosti niso več zmožni prekopavanja vrta, obrezovanja drevja ali

podobnih zunanjih del, zato prosijo svoje domače. Še posebej ženskam veliko pomeni, da potem lahko same posadijo solato na svoj mali vrtiček, ki je njihov okras, mesto srečevanja drugih ljudi in jim daje občutek, da še imajo nek nadzor nad proizvodnjo dobrin tudi za ostale družinske člane in ob tem se počutijo zelo koristne. Kot stari ljudje sami navajajo, jim dosti pomeni, da imajo pospravljeno svoje domovanje. Osnovna dela, kot so brisanje prahu, sesanje in urejanje stvari, postorijo sami. Tudi ta dela imajo velik pomen za starega človeka. Za nas mlajšo generacijo je čiščenje stanovanja postranska stvar, kar opravimo v enem dnevu v nekaj urah, zgolj zaradi nuje in potrebe po higieni in urejenosti. Stari ljudje pa čiščenje vzamejo kot nek obred. Dela si porazdelijo skozi cel dan, da vmes lahko tudi počivajo. Ali si razdelijo določene obveznosti po posameznih dneh v tednu in ko je vse lepo pospravljeno in na svojem mestu, jih to navdaja z zadovoljstvom, da so kljub večjemu naporu sami poskrbeli za urejenost svojega doma. Kot navajajo gospe, jim ob večjih praznikih, ko mora biti hiša še posebej skrbno pospravljena, priskočijo na pomoč hčere ali snahe, da pomijejo okna, tla ali pomagajo bolj generalno pospraviti stanovanje. Še posebej zaradi tega, ker takrat pridejo na obisk vsi družinski člani in tudi daljni sorodniki, morda znanci ali sosedje. Ob takih priložnostih za pomoč pri pripravi hrane za širšo mrežo sorodnikov prosijo ženski del najožje družine. Tisti, ki nimajo svojih otrok, pa se za pomoč pri težjih opravilih obrnejo na ostale sorodnike ali prijatelje. Gospa, ki je že nekaj let vdova in nima svojih otrok, pravi, da za obrezovanje drevja in prekopavanje vrta prosi nečake, ki živijo v istem kraju, zelo blizu njene hiše. Kot sem že zgoraj omenila, če stari ljudje s svojimi otroki gojijo slabe odnose, jim toliko več pomeni pomoč njihovih prijateljev. V takem primeru dosti prej začnejo razmišljati o formalni pomoči in tudi prej oddajo prošnjo za sprejem v dom, ki nudi neko zagotovilo za prihodnost, da v primeru hujše bolezni dobijo pomoč. Ob manjši pomoči drugih pa so zelo srečni, da tudi oni lahko kaj prispevajo in s tem pomagajo drugim. Gospe rade kaj spečejo in podelijo med družinske člane, nekatere rade pletejo, kvačkajo, kuhajo kosilo ali postorijo manj naporna dela za sorodnike, kot so krpanje oblačil, čiščenje solate ali za kakšno urico popazijo pravnuke.

S strani starih pa sem dobila tudi pritožbe glede njihovih družinskih članov, da jih včasih sploh ne poslušajo, ko jih prosijo za kakšno stvar, pozabijo ali jih ignorirajo in ne jemljejo resno njihovih prošenj. Po drugi strani pa ponekod dobivajo, po mnenju njih samih, preveč pomoči, za katero sploh niso prosili. Ob vsem tem se mi zdi, da je

problem v komunikaciji, ker se star človek in njegovi družinski člani ne znajo dogovoriti in porazdeliti naloge, kaj bo kdo naredil in v kolikšni meri. Govor o pomoči je še vedno nekako tabu tema v družini, kajti ob tem se pojavlja sram pri starih ljudeh, da niso več sposobni sami narediti določenih stvari, po drugi strani pa imajo mlajši dosti dela po službah in šolah, zato si ne vzamejo časa, da bi prisluhnili staremu človeku in ga vprašali, če kaj potrebuje. Stari ljudje se zavedajo preobremenjenosti njihovih družinskih članov, za kar pravijo, da ima precejšen vpliv na njihov odnos ter vpliv na njihovo razmišljanje o pomoči s strani drugih, tudi formalnih ponudnikov.

Kot sem prej omenila, je starim zelo pomembna neodvisnost in včasih se bojijo, da bodo postali fizično ali psihično nesposobni in zaradi tega povsem odvisni od domačih. Zavedajo se, da bi njihova odvisnost zelo obremenila sorodnike, zato si večinoma v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja želijo v dom za stare. Nekateri stari ljudje že razmišljajo o prihodnosti in so za vsak slučaj, če v bližnji prihodnosti pride do znatnega poslabšanja zdravstvenega stanja, že oddali prošnjo za sprejem v dom za stare. Ob tem občutijo neko varnost in zagotovilo, da v takem primeru ne bodo v breme domačim in bodo obenem dobili primerno pomoč strokovno usposobljenega osebja. Ob tem se pojavlja le ena pomanjkljivost, kajti stari ljudje ne razmišljajo o tem postopnem upadanju njihovih življenjskih moči. Vsi bi radi, kot pravijo sami, dobili ustrezno pomoč takrat, če postanejo fizično ali psihično nesposobni opravljati večino vsakodnevnih funkcij. Gospa pravi: »Če bi bilo res potrebno, da bi kdo pomagal in če hči ne bi zmogla več sama, bi bila pripravljena sprejeti tudi druge ljudi.« To pomeni, da bi bila pripravljena sprejeti tujo pomoč le v primeru, ko se bo za to pojavila potreba. Kot sem razbrala iz pogovorov, pa to potrebo opredeljujejo v primeru znatnega poslabšanja zdravstvenega stanja, kot je na primer kap ali rak in druge temu podobne hujše bolezni. Ob tem, kot je iz citata razvidno, vedo, da bi takšno njihovo stanje pomenilo veliko obremenitev za družino, zato bi bili v tem primeru pripravljeni sprejeti kakršnokoli pomoč, da bi le ne bili v napoto drugim. Ker pa vsi stari ljudje najbolj poznajo predvsem storitve doma za stare, se jim zdi to edina možna rešitev za takšen primer poslabšanja zdravja. V takšnem stanju, ko je pomembno le, da imajo čim manj bolečin in zadovoljene osnovne potrebe, seveda sami ne razmišljajo o tem, kdo jim bo to zagotovil, zato ta naloga preide na njihove sorodnike. Ali se bodo angažirali sami in doma skrbeli za

staro osebo ali poiskali organizirano pomoč drugih. Ob tem sem hotela poudariti, da stari ljudje pozabljajo na tisto obdobje, ko sami lahko postorijo večino vsakodnevnih opravil, vendar počasi izgubljajo voljo in sposobnosti za nekatera opravila. V tem obdobju, če bi bili stari ljudje bolj informirani in imeli več izkušenj s storitvami pomoči, kot so pomoč na domu ali dnevni centri, bi tudi več razmišljali o tem, da bi si omislili delno pomoč in sebi ter sorodnikom olajšali bivanje v domačem okolju, kar si stari ljudje tudi želijo. Vsi stari ljudje, ki sem jih zajela v raziskavo, bi radi čim dlje živeli v domačem okolju in si zdaj, ko so še samostojni, nikakor ne želijo v dom za stare, ker večino obveznosti postorijo sami in ob manjši pomoči družinskih članov še vedno dobro funkcionirajo v svojem domu ter si niti ne želijo kakršne koli formalne pomoči in o tem tudi nočejo razmišljati. Vsi si želijo čim dlje ostati sposobni, kar se da samostojno živeti v domačem okolju in večinoma si želijo, da bi v primeru slabšanja zdravstvenega stanja najprej za njih skrbeli sorodniki, ko pa se bo stanje toliko poslabšalo, da bodo preveliko breme za sorodnike, bi si želeli oditi v institucionalno varstvo doma za stare. Tisti, ki nočejo razmišljati o prihodnosti in morebitnih potrebah po kakršni koli pomoči, so mnenja, da večje pomoči sorodnikov ali formalnih oblik pomoči niti ne bodo potrebovali, kajti predvidevajo, da bodo prej umrli. Spet drugi razmišljajo, če že bo prišlo do tega, da bodo pretežno odvisni od pomoči drugih, da bodo odločitve o pomoči prepustili svojim sorodnikom, sami pa se prepustili usodi in potrpe v teh zadnjih dneh življenja. Po drugi strani se stari ljudje zavedajo, da so te odločitve s strani sorodnikov, ali jim brezpogojno pomagati in ob tem žrtvovati svoje moči in čas ali jih prepustiti v skrb institucionalnega varstva, zelo težke. Kajti težko je ugoditi željam starega človeka in po drugi strani željam in potrebam sorodnikov. Star človek si po eni strani želi ostati v domačem okolju, po drugi strani pa se zaveda, kako s svojo nezmožnostjo in odvisnostjo počasi vse bolj obremenjuje svoje družinske člane. Vendar, kot sama ugotavljam, se današnja generacija starih zaveda te obremenitve in ne zahteva brezpogojne predanosti svojih domačih. Stari ljudje vedo, da jim tudi drugi ljudje lahko nudijo kvalitetne storitve in so pripravljeni sodelovati.

Formalna pomoč obsega tiste dejavnosti na področju skrbi za stare ljudi, ki so javno organizirane in jih izvajajo osebe, ki so za delo pomoči starim praktično usposobljene in tudi plačane. Sprva me je zanimalo, kaj in koliko stare osebe iz Občine Domžale poznajo storitve na področju pomoči starim. Najbolje seveda poznajo institucionalno

obliko pomoči domov za stare, saj imajo že dolgoletno tradicijo. Vsi stari ljudje, vključeni v mojo raziskavo, že imajo izkušnje z omenjeno institucijo, saj so notri bivali njihovi starši, sorodniki ali prijatelji in so že nekajkrat bili na obisku in sami izkusili življenje in razmere v domu za stare. Preko pogovorov z bivajočimi v domu so pridobili mnenja o kvaliteti storitev preko izkušenj dejanskih uporabnikov. Nadalje vsi intervjuvanci poznajo storitev dostave kosila na dom, kar so videli pri sosedih, ki storitev morda že uporabljajo ali so o tem slišali preko medijev, kot sta radio in televizija. Stari ljudje poznajo tudi pomoč na domu in podobno kot o dostavi kosila na dom so informacije o tej storitvi pridobili preko obstoječih uporabnikov, preko medijev ali govoric drugih. Vedo, da bi za pomoč lahko šli tudi na Center za socialno delo in tam preko socialne delavke dobili informacije o različnih vrstah pomoči. Nekateri so že slišali za varovanje na daljavo ali telefon z rdečim gumbom, vendar ne vedo, kako to deluje in se tega ne bi posluževali. Stari ljudje torej imajo neke informacije o različnih možnostih na področju pomoči starim, vendar razen doma za stare, storitev ne poznajo, ne vedo, kako potekajo dejavnosti v njihovem okviru, kajti nimajo nikakršnih praktičnih izkušenj. Stari ljudje ne vedo, kako do storitve priti, si jo zagotoviti, koliko stane in kdo so upravičenci zanjo. Zato o tem niti ne razmišljajo, če že, pa to prepuščajo mlajšim sorodnikom, da bodo oni poskrbeli za katero izmed storitev, če bo za to potrebno. Predvidevam, če bi stari imeli več informacij in možnosti samega obiska ali enodnevne izkušnje s storitvijo, bi več razmišljali v tej smeri in tudi več koristili delno pomoč že v času, ko so še sposobni živeti samostojno v svojem domačem okolju. Nekateri stari ljudje so mi zagotovili, da se o tej pomoči, ki bo morda nekoč potrebna, pogovarjajo s svojimi otroki, vendar je to govora predvsem o oddaji prošnje za sprejem v dom. Tudi sorodniki, ko pomagajo svojemu starejšemu sorodniku izpolniti prošnjo za v dom, sebi priskrbijo neko zagotovilo, da v primeru znatnega poslabšanja zdravstvenega stanja stare osebe ne bodo prepuščeni obvezi skrbeti zanj ali zanjo. Ena izmed gospa se je o pomoči v prihodnosti pogovarjala z župnikom, večinoma pa stari ljudje o tej temi nočejo govoriti, saj se jim je neprijetno predstavljati, da bodo kdaj morda nepremični ali podobno nemočni. Nekateri se o tem nočejo pogovarjati s sorodniki, saj pravijo, da do tega stanja, da bi potrebovali pomoč organiziranih storitev, ne bo prišlo, ker bodo prej zapustili ta svet. Po drugi strani pa tudi sorodniki nočejo omenjati tovrstnih zadev, ker nočejo nadlegovati in obremenjevati mame ali očeta. Teme o pomoči postanejo tabu tema v družini. Tako morda bolezen pride iznenada in v takem primeru po navadi takoj želijo staro osebo



napotiti v dom, kajti sami težko skrbijo zanjo. V takšnih primerih koristijo pomoč na domu ali dovoz kosila na dom le v času, ko stara oseba čaka na mesto v domu za stare, da si sorodniki olajšajo skrb. Stari ljudje nekaj informacij o formalni pomoči pridobijo preko radia ali televizije, morda so prebrali kakšen članek v časopisu, najboljši vir informacij pa še vedno ostajajo drugi ljudje, ki jim povedo svoje izkušnje ali izkušnje njihovih znancev in sosedov (od ust do ust). Kot vzrok manjše informiranosti, stari ljudje navajajo poslabšanje zdravstvenega stanja, zaradi katerega posledično manj hodijo ven, manjkrat gredo v mesto, se manj družijo s soljudmi in več časa preživijo v svojem domu. Manjša informiranost se pojavlja tudi zaradi tega, ker se institucije in drugi tudi zasebni ponudniki ne potrudijo, da bi ljudem približali svoje storitve in jim jih prišli predstaviti na dom ali imeli dan odprtih vrat ter stare ljudi povabili, naj jih obiščejo in sami preko neposredne izkušnje vidijo, kako storitev deluje. Nekateri intervjuvanci so že imeli možnost, da bi jim storitev predstavili na domu, vendar so jo zavrnil, ker so se bali, da bi se potem morali odločiti zanjo in bi tako izgubili svojo samostojnost. Nekdo je navajal, da bi že šel pogledat v institucijo ali dnevni center, vendar ga je strah, da bi potem moral tam ostati za vedno. Drugi so izrazili željo po večji informiranosti, ker sami ne vedo, kje najti informacije. Predvsem jih zanima, kako deluje dnevni center za stare ali kako je bivati v domu in bi si želeli kdaj samo obiskati omenjeni prostor, da поближе vidijo in spoznajo način dela in princip pomoči. Vsi intervjuvani stari ljudje pravijo, da so še samostojni in lahko sami postorijo večino dnevnih obveznosti in seveda si vsi želijo čim dlje ostati sposobni skrbeti sami zase. Nihče od njih še ne koristi nobene izmed formalnih pomoči in si želijo, da jim je tudi ne bo treba. Le-to bi koristili v primeru, da bi se jim zdravstveno stanje poslabšalo in bi s tem preveč obremenili sorodnike. Nekateri si v takem primeru želijo čim prej v skrb formalnih oskrbovalcev, drugi bi radi čim dlje ostali doma in ko bodo videli, da njihovi sorodniki res težko skrbijo zanje, se bodo odločili za odhod od doma. Kot sem zaznala preko pogovorov, nekateri menijo, da se bodo sami odločili, kdaj bo primeren čas za odhod v dom, drugi bi se v takšni situaciji vdali v usodo in vse odločitve prepustili sorodnikom, kajti pravijo: »Ko si vn, je konc.« In tega se zelo bojijo, kajti, če vsak pomisli zase, si je težko predstavljati sebe, kako ležiš v postelji bolan in brez moči ter odvisen od drugih. Tako tudi stari ljudje nočejo razmišljati o prihodnosti in si s tem kvariti današnji dan.

Ob premišljevanju, kaj pa bi le izbrali, če bi bilo potrebno, se skoraj vsi strinjajo, da pomoči na domu ne bi koristili, kajti v tem primeru ti po hiši hodi tujec, ki bi mu težko

zaupali. Gospa, ki bi bila pripravljena sprejeti pomoč na domu, je bila sprva ravno tako skeptična, vendar je omenila, da če bi s to osebo, ki bi ji pomagala na domu, vzpostavila dober in zaupen odnos, da bi lahko kvalitetno sodelovali. V prvi vrsti na njihovo razmišljanje o formalni pomoči vpliva njihovo zdravstveno stanje, ki se pri vseh počasi slabša. Stari ljudje navajajo predvsem bolečine v nogah, težave z dihanjem, vrtoglavico in srčne težave, kar vpliva na zmanjšano produktivnost. Po drugi strani pa navajajo, da odnosi znotraj družine vplivajo na njihovo razmišljanje o formalni pomoči. V primeru slabih medsebojnih odnosov se stari ljudje zavedajo, da njihovi družinski člani ne bodo ravno navdušeni nad prevzemom odgovornosti za njihovo skrb. Zato se na podlagi lastne iniciative ali na pobudo drugih ljudi, kot je na primer zdravnik, odločijo za oddajo prošnje za sprejem v dom za stare, kajti tako imajo neko zagotovilo, da bo nekdo poskrbel zanje, če pride do potrebe po pomoči. Po drugi strani so v formalno pomoč primorani tudi tisti, ki nimajo nikogar od sorodnikov, ki bi zanje lahko vsaj delno poskrbel. Vpliv na razmišljanje o formalni pomoči ima tudi preobremenjenost s strani sorodnikov, kajti hiter tempo življenja in veliko dela sorodnike omejuje pri skrbi za stare ljudi. V današnji liberalno kapitalistični družbi velja trend individualnosti, da je vsak odgovoren predvsem zase, in stari ljudje se tega zavedajo, zato niti ne pričakujejo, da bodo sorodniki za njih skrbeli vse do njihove smrti. V družbi se nekako še vedno pričakuje, da bodo otroci tisti, ki bodo skrbeli za svoje starše, vendar hiter ritem življenja in razpad razširjenih družin narekuje, da je pomoč izven neformalne skupnosti potrebna. Ženske, ki so še vedno prve v vrsti, da pridobijo vlogo skrbnice, ne zmorejo tolikšnega pritiska, da bi same zmogle skrbeti za staro osebo, še posebej, če je nepremična ali dementna. Tukaj pride do neskladnosti, saj so želje starih ljudi na eni strani, da jim ne bi bilo treba koristiti formalne pomoči ali celo zapustiti domačega bivališča, po drugi strani pa so družbeni trendi ravno obratni. Ponekod bi starim ljudem njihovi otroci radi pomagali, vendar imajo tudi sami zdravstvene probleme, drugod pa se sorodniki ne strinjajo, da bi staremu človeku pomagal kdo iz formalne mreže, kajti ob tem vidijo sramoto, ki bi padla na njihovo družino, da ni sposobna skrbeti za starega družinskega člana. Velik vpliv na razmišljanje o koriščenju in izbiri formalne pomoči pa imajo predhodne izkušnje. Kot je bilo že zgoraj omenjeno, imajo vse intervjuvane osebe že nekaj izkušenj z institucijo doma za stare, saj so tam bili na obisku pri katerem od sorodnikov, prijateljev ali sosedov. Tako so pridobili neposredno izkušnjo bivanja v domu in si na podlagi tega ustvarili lastno mnenje. Izkušnje imajo tudi z bolnišničnimi

storitvami, ki jih primerjajo z domovi za stare. Storitve na področju skrbi za stare, ki jih niti ne poznajo in ne koristijo, se jim zdijo dobre. Imajo pa nekaj kritik glede storitev, ki so jih že izkusili. Menijo, da ob nujenju formalne pomoči prihaja do neupoštevanja individualnih želja ter neprilagodljivosti različnim potrebam, da ljudje postanejo vsi enaki, ker se morajo prilagajati urniku in dobri volji formalnih pomočnikov. Stari ljudje, ko analizirajo in primerjajo storitve v bolnicah in domovih za stare, kjer imajo izkušnje, pravijo, da je kvaliteta storitev odvisna od sposobnosti posameznika, koliko si še lahko pomaga sam. Če si čisto odvisen od drugih, je po njihovem mnenju zelo hudo, kajti strežniki zelo na hitro naredijo najnujnejše in potem si večino časa prepuščen sam sebi in ni nikogar, da bi ti pomagal. Za domove menijo, da jih je premalo, znotraj domov pa premalo strežnikov, ki do starih ljudi gojijo premalo osebni odnos, ne upoštevajo individualnih želja in se premalo posvečajo posamezniku. Vse storitve potekajo zelo rutinsko in so opravljene zelo na hitro in posledično manj kvalitetno. Zdi se jim, da je osebje tako v bolnicah kot v domovih za stare preobremenjeno, brezosebno in ima slab odnos do uporabnikov. S strani intervjuvancev sem slišala kritike tudi o pomoči na domu, mnenja pa so oblikovali na podlagi pripovedovanj drugih ljudi. Tudi na tem področju se jim zdi, da je premalo osebja in posledično so tudi te storitve manj kvalitetne. Zaradi teh osebnih izkušenj in izkušenj, ki so jim jih posredovali drugi ljudje, ki (so) že koristili/jo katero izmed formalnih storitev, stari ljudje ne zaupajo v formalno pomoč in jo vidijo kot neko nujno zlo, skozi katerega bodo morali, če se jim okrnijo življenjske sposobnosti.

Kot sem že zgoraj omenjala, je dom za stare tista oblika formalne pomoči, ki je starim ljudem najbolj poznana, ker imajo lastne neposredne izkušnje in ker je najbolj razvita in dostopna. Vendar, ko sem ljudi spraševala, če si morda v kasnejših letih želijo oditi v dom, sem dobila same nikalne odgovore. Dejstvo je, da si stari ljudje v letih, ko še lahko samostojno živijo v domačem okolju, v dom nikakor ne želijo. To možnost prepuščajo prihodnosti in svojim (ne)zmožnostim. Zavedajo se tega, da lahko v njihovem življenju pride do tega, da bodo morali zapustiti lastni dom in oditi v institucijo, vendar si po mojih ugotovitvah stari ljudje tega ne želijo. Navajajo, da tja gredo le v primeru pojava resne potrebe, predvsem ob zmanjšanju psihičnih in fizičnih zmožnosti. Stare osebe, zajete v mojo raziskavo, navajajo, da če bo pri njih do omenjene potrebe prišlo, bodo to sprejeli kot dejstvo, na katerega ne morejo vplivati. Takrat bi si želeli zadnja leta preživeti v institucionalnem varstvu, da ne bi bili

v napoto svojim domačim. O tem, da bi pred odhodom v dom koristili katero izmed neinstitucionalnih oblik pomoči, ne razmišljajo, točno pa vedo povedati, zakaj si ne želijo v dom za stare. Večinoma so zelo navezani na svoj lasten dom, kjer so preživeli večino svojega življenja in nanj jih vežejo spomini na preteklost. Velik pomen ima tudi domači vrt in domače živali, če jih imajo. Po predhodnih izkušnjah obiska v domu za stare so nekateri intervjuvanci ugotovili, da jim v domu ni všeč, ker tam izgubiš samostojnost in se moraš prilagajati večji skupini ljudi. Gospa, ki je že vrsto let vdova in zelo navajena samote in miru, pravi, da bi se v domu za stare težko navadila na takšno množico ljudi. Če pomislijo na dom za stare, vse prešine nek strah pred prisilo, utesnjenostjo, izgubo svobode in samostojnosti. Vendar si stari ljudje po drugi strani in le v primeru zmanjšanja fizičnih in psihičnih zmožnosti ob prehodu v stanje nezmožnosti želijo oditi v institucionalno varstvo, zaradi primarne želje po neobremenjevanju svojih domačih. V tem primeru si želijo neke gotovosti, da jim država zagotovi prosto mesto v domu za stare, če bo prišlo do omenjene potrebe. Tako so nekateri preventivno že oddali prošnjo za sprejem v dom. Pri nekaterih je bila to samostojna odločitev, pri drugih jim je to svetovala oseba iz mreže formalne pomoči, ki jo že koristijo (zdravnik), spet drugi niti nočejo razmišljati, da bi to kadar koli storili. Pri izpolnjevanju obrazcev za prošnjo sprejema v dom za stare so jim pomagali domači, zdravnica ali socialna delavka v samem domu, kamor je oseba želela oddati prošnjo.

## 6. SKLEPI

- V raziskavo je zajetih 6 ljudi, starih od 75 do 85 let, ker sem predvidevala, da v tem starostnem obdobju že začno pešati posameznikove psihične in fizične sposobnosti in na podlagi tega začnejo razmišljati in tudi prosijo za (ne)formalno pomoč.
- Neformalna socialna mreža starih oseb obsega pretežno družinske člane, njihove otroke z družinami, prijatelje, s katerimi so prijateljstva navezali na bivšem delavnem mestu ter daljne sorodnike in sosede, s katerimi imajo stari ljudje občasne stike in predstavljajo manj pomemben člen mreže.
- Odnosi znotraj neformalne socialne mreže temeljijo na vzajemni pomoči. Stari ljudje skušajo po svojih trenutnih močeh še vedno prispevati k družinski in družbeni skupnosti.
- Odnose z družinskimi člani ocenjujejo kot dobre z občasnimi konflikti, kot so ignoranca in neposlušnost želja s strani družinskih članov, kar pri nekaterih družinah vodi do pomanjkanja pomoči, ki bi jo star človek želel, pri drugih pa je pomoči preveč, za katero star človek ni prosil in mu jemlje občutek samostojnosti.
- Vse osebe, zajete v raziskavo, živijo v bližini ali neposredni bližini oziroma v isti hiši kot njihovi sorodniki, kar jim daje občutek povezanosti varnosti ter sigurnosti, da bodo v primeru potrebe po pomoči, le-to tudi dobili.
- Na dobro počutje predvsem vplivajo dobri odnosi starega človeka s svojimi družinskimi člani, da jih ti pogosto obiščejo, se pogovarjajo in skupaj poveselejo.
- Večini starih ljudi je zelo pomembno, da so lahko še vedno samostojni in zmorejo sami postoriti večino dnevnih opravil.
- Pomemben faktor dobrega počutja so hobiji ali vključenost v kakšno društvo, kjer si stari ljudje krajšajo čas in imajo stike z drugimi ljudmi, ob tem se zamotijo ter pozabijo na skrbi in slabo voljo.

- V Občini Domžale imajo stari ljudje veliko možnosti formalne pomoči, kot so doma za stare v Domžalah in Mengšu, Center za socialno delo Domžale in Zdravstveni dom Domžale, Zavod za pomoč in nego na domu Comett pa nudi samoplačniške storitve.
- Stari ljudje pa se lahko družijo, hodijo na izlete, se izobražujejo in ustvarjajo v Medgeneracijskem društvu Jesenski cvet, Društvu upokojencev Domžale, Društvu Lipa – Univerza za tretje življenjsko obdobje. Pomoč in druženje starim ljudem organizirajo tudi Rdeči križ, območna enota Domžale ter Župnijska Karitas.
- Stari ljudje si želijo čim dlje časa ostati v svojem domačem primarnem okolju, obkroženi s svojimi sorodniki.
- Večina starih ljudi si želi, da bi jim v primeru nezmožnosti skrbeti zase pomagali njihovi sorodniki.
- Večina starih ljudi se zaveda preobremenjenosti in hitrega ritma življenja mlajše generacije, zaradi tega jih nočejo preveč obremenjevati.
- Ker si v primeru potreb po vsakodnevni skrbi in pomoči stari ljudje ne želijo biti v breme svojim sorodnikom, si želijo v institucionalno varstvo.
- Stari ljudje v Občini Domžale imajo premalo informacij o možnostih formalne pomoči, ki jo nudijo zgoraj naštetе institucije in organizacije.
- Stari ljudje si ne želijo tujih in odtujenih oseb v svojem domačem okolju, ki bi jim nudile pomoč.
- Stari ljudje si želijo več informacij o možnostih formalne pomoči in več neposrednih izkušenj znotraj posamezne možnosti pomoči.
- Na razmišljanje o formalni pomoči vpliva predvsem odnos starega človeka z njegovimi družinskimi člani, zdravstveno stanje, predhodne izkušnje s formalnimi oblikami pomoči.

- Večina starih ljudi meni, da je formalna pomoč, s katero imajo izkušnje, premalo osebna in nekvalitetna zaradi premajhnega števila zaposlenih oseb, ki nudijo pomoč.

## 7. PREDLOGI

Glede na opravljeno analizo predlagam naslednje:

- Stare ljudi bi bilo potrebno več informirati na njim prilagojen način. Ker težje berejo in slabše slišijo, radio, časopis in televizija morda niso več primeren medij za posredovanje informacij. Po mojem mnenju so za stare ljudi najprimernejše neposredne izkušnje, da sami izkusijo ponujeno storitev in se sami prepričajo o njeni kvaliteti. Tako bi predlagala, da domovi za stare večkrat organizirajo dan odprtih vrat ali celo možnost, da stara oseba prespi v eni izmed sob in izkusi en dan življenja v domu brez prisile, da bo tam morala ostati za vedno. Tudi druge storitve bi morali približati uporabnikom. Na primer pomoč na domu bi lahko ponudili na tak način, da bi negovalka brezplačno prišla enkrat ali dvakrat k stari osebi na dom, da bi se malo pogovorila, pospravila in podobno in preko tega bi stara oseba lahko spoznala, da takšna storitev ni noben vdor v njeno zasebnost.
- Spodbujati stare ljudi, da se medsebojno povezujejo v skupinah za samopomoč, kjer bodo med sovrstniki pletli neformalne socialne mreže, pridobili veliko novih izkušenj ter tudi informacij, ki jih v teh letih potrebujejo.
- Formalne institucije in ponudniki ostalih storitev na področju pomoči starim osebam bi se morali truditi, da bi njihovi bodoči uporabniki izgubili strah in nelagodje pred njihovimi storitvami in jim predstaviti konkretne dejavnosti, ki se izvajajo na njihovem delavnem področju.
- Socialni delavci in drugi profili, ki delajo na področju pomoči starim osebam, bi morali več časa posvetiti aktivizmu na področju socialne politike, ki se navezuje na delo s starimi ljudmi. Predvsem bi si morali prizadevati za spremembo bivalnih standardov v institucijah, namenjenih starim ljudem ter povečanje števila strokovnih delavcev, ki pomagajo starim ljudem, da bi bile storitve kvalitetnejše in bolj usmerjene na posameznika in ne na večjo skupino ljudi.



- Ker se v družbi pojavlja nova potreba po novem stebru socialne varnosti in drugačnem organiziranju odgovorov na potrebe ljudi, se že nekaj časa razpravlja o novem Zakonu o dolgotrajni oskrbi. Zaradi demografskih sprememb se je povečalo število ljudi, ki zaradi bolezni, dolgotrajne stiske ali oslabelosti potrebujejo dolgotrajno pomoč. Po drugi strani se je zmanjšalo število tistih ljudi, ki so na voljo v neformalni socialni mreži, ki naj bi nudili pomoč in to je privedlo do neravnovesja med pomagajočimi in prejemniki pomoči. Po eni strani se je povečalo tveganje, da ljudje v stiski ne bodo dobili ustrezne pomoči in podpore, po drugi strani pa se je povečala obremenitev ljudi, ki nudijo pomoč. Tako je na področju obstoječih sistemov socialne varnosti, socialnega in zdravstvenega varstva potrebno narediti korenite spremembe, paradigmatški preobrat, ki bo privedel do kvalitetnejših storitev, multidisciplinarnega strokovnega povezovanja, novih oblik solidarnosti, pomoči in strokovnosti. Moj predlog ob tem je, da bi čim več strok, organizacij in institucij sodelovalo pri kreiranju novega zakona, ki bi temeljil na povezanosti in medsebojnem sodelovanju teh strok, institucij in organizacij.
- Strokovnjaki, ki delujejo na področju pomoči starim ljudem, bi morali več poudarka dajati vsakemu posamezniku in ga obravnavati kot temeljno enoto organiziranja oskrbe. Več časa bi morali posvetiti predhodnemu informiranju starih ljudi o možnostih pomoči in jim omogočiti neposredne izkušnje s temi različnimi možnostmi, da bi posledično pri starih ljudeh izginil strah pred storitvami in bi se z večjim veseljem in zaupanjem obračali po pomoč.
- Na kazensko-pravnem področju že nekaj časa obstajajo možnosti alternativne kazenske sankcije, da namesto zaporne kazni osebi določijo določeno število ur, ki jih opravi kot delo v korist skupnosti. Obsojenec namesto zapore določen čas dela v korist družbe v eni od socialnih/varstvenih/prostovoljskih/dobrodelnih ustanov. Te ljudi bi lahko vključevali tudi v delo s starimi ljudmi, da bi na primer pomagali osebju v domovih, socialnih servisih, dnevnih centrih, društvih, in tako razbremenili prezaposleno osebje, ki dela v institucijah in programih, ki so namenjeni starim ljudem. Seveda bi bilo potrebno te ljudi, ki jim je naloženo opravljanje družbeno koristnega dela, ustrezno usposobiti in jih nadzirati. Bili bi v

veliko pomoč predvsem na področju druženja in pogovora, za kar zaposlenim na tem področju dostikrat zmanjkuje časa.

## 8. LITERATURA

Billings, J., Leichsenning, K. (2005), Integrated Health and Social Care Services for Older Persons, Evidence from Nine European Countries, European centre Vienna, Ashgate.

Cummings, S. M., Galambos, C. (2004), Diversity and aging in the social environment, New York: Haworth Social Work Practice Press.

Čacinovič Vogrinčič, G. (2006), Socialno delo z družino Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Dragoš, S. (2000), Socialne mreže in starost, Socialno delo, letnik 4–5, 293–314.

Fink, A., Mohar, P., Sečnik, A. (2004), Domača nega Celje: Mohorjeva družba.

Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., Urek, M. (2008), Dolgotrajna oskrba, Očrt potreb in odgovorov nanje Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Gajić, S. (2004), Notranji transport in varno delo Ljubljana: Inštitut Prevent.

Glasilo Doma starejših občanov Ljubljana-Moste-Polje: Sotočje, 2007, 15.

Glavica, M., Hižman, R. (2007), Vloga družine pri skrbi za starega družinskega člana, diplomska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Grebenc, V. (2005), Ocena potreb in raziskovanje lokalnih vednosti kot izhodišče za delovanje v socialnem delu: doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Hlebec, V., Kogovšek, T., Domajnko, B., Pahor, M. (2007), Opazovanje sprememb v sestavi socialnih omrežij: metodološki vidiki Teorija in praksa 44, 1/2, 211–225

Hlebec, V. (2009), Starejši ljudje v družbi sprememb Maribor: Aristej.

Hojnik Zupanc, I. (1997), Dodajmo življenje letom. Nekaj spoznanj in nasvetov, kako se smiselno in zdravo pripravljati na starost in jo tako tudi živeti. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

Hojnik-Zupanc, I. (1999), Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kogoj, A. (2004), Starost, staranje in skrb za stare, Kongres in 141. Skupščina slovenskega zdravniškega društva, Zdravniški vestnik 73, 10: 749–751 Ljubljana: Zdravniško društvo Slovenije .

Kožuh-Novak, M. (2005), Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe, Ljubljana: Slovenska filantropija, Društvo za promocijo prostovoljnega dela in Zveza društev upokojencev Slovenije.

Mali, J. (2002), Starost, emocije in emocionalno delo v domovih za stare Ljubljana: Socialno delo, 41, 6: 317–323.

Mali, J. (2007), Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji – doktorska disertacija Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mali, J. (2003), Koncept totalne ustanove in domovi za stare – magistrsko delo Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2003), Izbrani članki iz gerontoboetike študijsko gradivo Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (1999), O nepoklicnem prostovoljnem delu s starimi, v publikaciji: Naučimo se poslušati Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva.

Milošević Arnold, V. (2000), Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi Socialno delo 39, 4/5: 253–262 Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Milošević Arnold, V., Poštrak, M. (2003), Uvod v socialno delo Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Milošević Arnold, V. (2004), Socialno delo s starimi ljudmi. Študijsko gradivo Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Muršec, M. (2005), Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?: zbornik referatov Maribor: Splošna bolnišnica Maribor.

Musek, J. (1993), Osebnost in vrednote, monografska publikacija, Ljubljana: Educy.

Novak, M. (2004), Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Požarnik, H. (1981), Umetnost staranja: leta, predsodki in dejstva Ljubljana: Cankarjeva založba.

Ramovš, J. (2003), Kakovostna starost, Socialna gerontologija in gerontagogika Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Ramovš, J. (2004), Specifika potreb in oskrbe starih ljudi s stališča socialnega dela Zdravniški vestnik 73, 10: 721–730 Ljubljana: Slovensko zdravniško društvo.

Rapoša-Tajnshek, P. (1993), Skupnostno socialno delo in skupnostna usmeritev v praksi socialnega dela v Sloveniji Socialno delo, letnik 5/6 str. 139–151.

Tašner, V., Lesar, I., Antić, M. G., Hlebec, V., Pušnik, M. (2009), Brez spopada kultur, spolov, generacij Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Urek, Mojca (2009), Izobraževanje za zastopnike pravic oseb na področju duševnega zdravja Power Point predstavitev. <http://webcache.googleusercontent.com> (26. 11. 2009).

Vaupotič, M. (2004), Evropska unija – priložnost tudi za starejše Ljubljana: ZOTKS.

Vilfan, B. (1994), Socialni delavec na terenu – pomočnik staremu človeku in njegovi družini Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

Voljč, B. (2007), Zdravo staranje Kakovostna starost, 10, 2: 2–8.

Vries, S. de, Bouwkamp, R. (1995), Psihosocialna družinska terapija Logatec: Firis

Žnidaršič Kranjc, A. (2000), Kako prevzeti odgovornost za lastno starost: prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje Ljubljana: Gospodarski vestnik.

Žiberna, A., Kožuh-Novak, M. (2007), Odnos do starejših v slovenski javnosti Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije: Slovenska filantropija, Društvo za promocijo prostovoljnega dela.

#### Spletni viri:

<http://www.uradni-list.si>, Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2008–2013, Uradni list RS, št. 72/2008 (17. 7. 2008).

<http://www.uradni-list.si>, Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 (ReNPSV06-10), Uradni list RS, št. 39/2006 (13. 4. 2006).

<http://www.mddsz.gov.si>, Strategija varstva starejših do leta 2010, Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva.

<http://www.uradni-list.si>, Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Uradni list RS, št. 3/2007 (12. 1. 2007).

<http://www.uradni-list.si> Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ), Uradni list RS, št. 72/2006 (11. 7. 2006).

[http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja\\_in\\_dokumenti/predpisi\\_v\\_pripravi](http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi).

<http://www.ds-rs.si/kb/seje/?View=entry&EntryID=584>.

<http://www.mddsz.gov.si>, Predlog zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo (17. 2. 2010).

[http://www.google.si/Poročilo o problematiki starejših v Občini Domžale](http://www.google.si/Poročilo%20o%20problematiki%20starejših%20v%20Občini%20Domžale) (17. 6. 2009).

<http://bor.czp-vecer.si/VECER2000>, Skrb za starega človeka ostaja družji (27. 6. 2007).

[http://www.mddsz.gov.si/si/delovna\\_podrocja/sociala/druzinski\\_pomocnik/](http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/druzinski_pomocnik/) (23. 2. 2008).

<http://www.ds-rs.si/dejavnost/posveti/AktivnoStaranje/Zupancic.htm> (5. 7. 2009).

<http://www.sdo.nihr.ac.uk/cghealthsocialcare.html> (11. 11. 2009).

[http://www.zbornica-zveza.si/dokumenti/utrip/ostala\\_leta/Utrip-09-06.pdf](http://www.zbornica-zveza.si/dokumenti/utrip/ostala_leta/Utrip-09-06.pdf) (5. 2. 2009).

[http://www.stat.si/novica\\_prikazi.aspx?ID=1180](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1180) (3. 12. 2009).

## 9. POVZETEK

V teoretičnem delu najprej opredelim potrebe človeka v starosti, opišem tudi socialne mreže in njihov pomen za starega človeka ter kompetentno staranje in oporo s strani družine. Na področju smernic, ki se navezujejo na pomoč starim ljudem, sem se osredotočila predvsem na Predlog zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo. V teoretičnem delu se posvetim tudi formalnim oblikam pomoči, ki obstajajo v Sloveniji, in tistim, ki so prisotne v sami Občini Domžale. Zanimalo me je tudi, kakšne so vloge in naloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. Namen raziskave je bil na podlagi šestih polstrukturiranih intervjujev z ljudmi v starostnem obdobju od 75 do 85 let raziskati stanje informiranosti, želja in potreb, ki se navezujejo na formalno in neformalno pomoč starim ljudem v Občini Domžale. V raziskavo je bilo vključenih 6 oseb, ena oseba živi v stanovanjskem bloku, ostali pa v stanovanjski hiši. Vse intervjuvane osebe živijo v bližini svojih sorodnikov, ena oseba še živi s partnerjem, ostali so v vdovskem stanu. Problem sem obravnavala po šestih sklopih: neformalne socialne mreže, odnosi znotraj neformalne socialne mreže, bližina bivanja oseb iz neformalne socialne mreže, vpliv na dobro počutje stare osebe, neformalna in formalna pomoč. Preko kvalitativne analize intervjujev sem ugotovila, da neformalna socialna mreža starih oseb obsega pretežno družinske člane, na katere stari ljudje računajo, da jim bodo v primeru potrebe po pomoči, priskočili na pomoč. Po drugi strani pa se stari ljudje zavedajo, da mlajša generacija živi na drugačen način, kjer je bolj malo časa za skrb za stare, zato si v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja želijo v institucionalno varstvo. Zapustitev domačega okolja in odhod v organizirano varstvo je le pogojno možno, ko sami ne bodo zmožni več poskrbeti zase. Zato je v teh letih pomembno, da stari ljudje skrbijo za svoje zdravje in dobro počutje. Na to predvsem vplivajo dobri odnosi starega človeka s svojimi družinskimi člani, samostojnost in zmožnost postoriti večino dnevnih opravil, velik pomen dajejo hobijem in društvom. Najbolj izrazita želja starih ljudi je, da bi lahko čim dlje časa ostati v svojem domačem okolju, obkroženi s svojimi sorodniki. Nekateri o pojavu potrebe po pomoči sploh nočejo razmišljati, tisti, ki se zavedajo, da bo morda kdaj v prihodnosti potrebno sprejeti katero izmed pomoči, so

izrazili strah ravno zaradi pomanjkanja informacij o možnostih formalne pomoči ter pomanjkanja neposrednih izkušenj znotraj posamezne možnosti pomoči. Na samo razmišljanje o formalni pomoči pa vpliva predvsem trenutno zdravstveno stanje starega človeka, njegov odnos z družinskimi člani ter predhodne izkušnje s formalnimi oblikami pomoči. Zaradi ugotovitev, do katerih sem prišla preko svoje raziskave, sem mnenja, da bi socialni delavci in drugi profili, ki delajo na področju pomoči starim, morali več pozornosti posvečati vsakemu posamezniku in njegovim specifičnim potrebam ter manj časa namenjati administrativnemu delu. Več časa posvetiti aktivizmu na področju socialne politike, ki se navezuje na delo s starimi ljudmi. Predvsem bi si morali prizadevati za spremembo bivalnih standardov v institucijah, namenjenih starim ljudem ter povečanje števila strokovnih delavcev, ki pomagajo starim ljudem, da bi bile storitve kvalitetnejše in bi jih tudi stari ljudje lažje sprejeli, ob tem pa bi se zmanjšal njihov strah in zavračanje storitev, ki so jim namenjene.

## 10. PRILOGE

### Priloga 1: PODATKI O ŠTEVILU STAREJŠIH V PRIMERJAVI S CELOTNO POPULACIJO PO LETIH ZA OBČINO DOMŽALE IN SLOVENIJO

**Tabela 12.1. Podatki o številu starejših v primerjavi s celotno populacijo po letih za občino Domžale in Slovenijo**

| Stanje<br>31.12.<br>leto | Domžale<br>število<br>prebival. | št.preb.<br>starih<br>nad 65 let | verižna<br>koefic.<br>rasti<br>starejših | delež<br>starih<br>nad 65 let | verižni<br>koefic.<br>rasti<br>prebival. | Slovenija<br>število<br>prebival. | št.preb.<br>starih<br>nad 65 let | verižna<br>koefic.<br>rasti<br>starejših | delež<br>starih<br>nad 65 let | verižni<br>koefic.<br>rasti<br>prebival. |
|--------------------------|---------------------------------|----------------------------------|------------------------------------------|-------------------------------|------------------------------------------|-----------------------------------|----------------------------------|------------------------------------------|-------------------------------|------------------------------------------|
| 1999                     | 29373                           | 3239                             |                                          | 11,0%                         |                                          | 1987755                           | 275400                           |                                          | 13,9%                         |                                          |
| 2000                     | 29608                           | 3390                             | 1,047                                    | 11,4%                         | 1,008                                    | 1990094                           | 281406                           | 1,022                                    | 14,1%                         | 1,001                                    |
| 2001                     | 29850                           | 3504                             | 1,034                                    | 11,7%                         | 1,008                                    | 1994026                           | 288548                           | 1,025                                    | 14,5%                         | 1,002                                    |
| 2002                     | 30092                           | 3641                             | 1,039                                    | 12,1%                         | 1,008                                    | 1995033                           | 294654                           | 1,021                                    | 14,8%                         | 1,001                                    |
| 2003                     | 30494                           | 3790                             | 1,041                                    | 12,4%                         | 1,013                                    | 1996433                           | 300155                           | 1,019                                    | 15,0%                         | 1,001                                    |
| 2004                     | 30922                           | 3954                             | 1,043                                    | 12,8%                         | 1,014                                    | 1997590                           | 306484                           | 1,021                                    | 15,3%                         | 1,001                                    |
| 2005                     | 31579                           | 4107                             | 1,039                                    | 13,0%                         | 1,021                                    | 2003358                           | 312874                           | 1,021                                    | 15,6%                         | 1,003                                    |
| 2006                     | 32205                           | 4316                             | 1,051                                    | 13,4%                         | 1,020                                    | 2010377                           | 319631                           | 1,022                                    | 15,9%                         | 1,004                                    |
| 2007                     | 32748                           | 4491                             | 1,041                                    | 13,7%                         | 1,017                                    | 2025866                           | 326847                           | 1,023                                    | 16,1%                         | 1,008                                    |
| 2008*                    | 32945                           | 4612                             | 1,027                                    | 14,0%                         | 1,006                                    | 2039399                           | 330461                           | 1,011                                    | 16,2%                         | 1,007                                    |

Vir podatkov: Statistični urad RS

Opomba: \*podatek je na dan 30.6.2009

### Priloga 2: VPRAŠALNIK ZA LJUDI STARE OD 75 do 85 LET

#### Sklop 1: Raziskati obstoječo formalno mrežo pomoči za starejše osebe v občini Domžale.

1. Kdo so vaši družinski člani? Imate otroke? Živate v isti hiši oz. koliko so oddaljeni od vas? Kako pogosto vas obiskujejo?
2. Ali se družite s sosedi? Kaj predstavlja druženje? Je to zgolj pozdrav oz. krajši pogovor ali jim lahko zaupate tudi vaše probleme in vam pomagajo, če je potrebno?
3. Ali imate tudi kakšne prijatelje, znance oz. daljne sorodnike? Kako pogosto vas oni obiščejo oz. vi njih?
4. Kdo od bližnjih sorodnikov vam največ pomaga? Ali ste za pomoč prosili sami ali se je tej osebi zdelo, da vam je dolžna pomagati?
5. Ali vam je neprijetno obremenjevati svoje najbližje, bi rajši koristili organizirano pomoč?



## Sklop 2: Vpliv neformalne socialne mreže na vključevanje v formalne oblike pomoči.

6. Ali ste še popolnoma samostojni oz. katere vrste pomoči že potrebujete?
7. Ali se vam zdi, da so vaši sorodniki preveč oddaljeni od vašega doma, da bi vam lahko večkrat tedensko pomagali? Ali si želite, da bi bili vaši stiki pogostejši?
8. Menite, da so vaši najbližji pre zaposleni in jim hitri ritem življenja težko dopušča še dodatno delo in pomoč. Ali so zaradi njihovega nenehnega stresa in preobremenjenosti tudi vaši odnosi bolj napeti?
9. Ali se pogosto počutite osamljene in bi si želeli več druženja z ljudmi v vašem okolju (npr. sosedji, prijatelji, v društvih, organizacijah)?
10. Ali vas sorodniki spoštujejo, upoštevajo vaša mnenja in nasvete, jim lahko posredujete življenjska spoznanja?
11. Ali zgoraj naštetih dejavnikov (oddaljenost sorodnikov, hiter ritem življenja in pre zaposlenost, neupoštevanje želja, obremenjevanje sorodnikov,...) vplivajo na vaše razmišljanje o tem, da (bi) koristite/li katero izmed formalnih oblik pomoči?
12. Ali se doma počutite varne? Vas ni strah, da bi vam kdo storil kaj neprijetnega, vas fizično ali psihično nadlegoval (npr. roparji, zahteve sorodnikov, da jim prepišejo dediščino,...) Ali ste morda kaj takega že doživeli?
13. Ali se vam zdi, da se vaše želje in želje vaših najbližjih dostikrat razhajajo? Ali se vam dogaja, da ne slišijo ali se ne zmenijo za vaše želje in vam včasih nudijo preveč pomoči ter s tem omejujejo vašo samostojnost?
14. Ali bi si želeli, da bi vi skupaj s sorodniki in službami, ki nudijo organizirano pomoč, sestavili tak paket pomoči, ki bi ustrezal vašim trenutnim potrebam, od države pa bi dobili denar, s katerim bi sami razpolagali, da si zagotovite te storitve?

## Sklop 3: Ugotoviti stanje informiranosti o obstoječih možnostih formalne pomoči v občini Domžale.

15. Kaj je tisto, ki vas trenutno najbolj osrečuje? Ali dojemate starost kot enako smiselno obdobje kakor sta bili mladost in srednja leta?
16. Ali imate kakšne hobije oziroma s čim si zapolnite čas?
17. Katere oblike pomoči starejšim osebam poznate v naši občini?
18. Ali se o teh možnostih pogovarjate s svojimi najbližjimi? Ali ste kdaj izrazili željo po kateri izmed formalnih oblik pomoči? Ali ste se o tem najprej pogovorili s sorodniki in so oni prevzeli organizacijo ali ste želeli to urediti sami?
19. Menite, da je v Domžalah dovolj dobro poskrbljeno za starejše, ki potrebujejo pomoč?
20. Ali že imate kakšne izkušnje z institucijami, kot so dom za stare, bolnica, center za socialno delo? Kakšno je vaše mnenje o teh službah (se vam morda zdijo premalo osebni, premalo upoštevajo vaše želje, ker so storitve za vse enake)?
21. Katere dodatne storitve bi si izbrali oz. potrebovali sedaj ali v bližnji prihodnosti? Kakšni so vaši predlogi za razvoj storitev na tem področju?
22. Prebivalstvo v Sloveniji in Evropi se stara, zato se gradijo novi domovi za stare ljudi. Tudi pomoč na domu, oskrbovana stanovanja, varovanje na daljavo in dnevni centri se počasi razvijajo. Ali menite, da so vse te (neinstitucionalne) storitve premalo dostopne, o njih premalo veste, da bi sploh razmišljali o možnostih njihovega koriščenja? Ali si želite, da bi bila njihova dostopnost boljša?

Sklop 4: Potreba po institucionalizaciji: Razmere v posameznikovem okolju morajo biti tako dramatične, da lahko udeleženci začutijo »potrebo po institucionalizaciji« in ker ni na voljo nobenega drugega odgovora, je institucionalizacija nujna in na koncu si jo vsi (včasih z uporabnikom vred) želijo (Flaker in dr. 2008)

23. Kakšno je vaše mnenje o domovih za stare? Ali ste že razmišljali, da bi kdaj živeli tam ali bi se tja preselili zaradi nuje ( npr. zaradi negibnosti, demenca, bolezni)?
24. Menite, da je premalo možnosti formalne pomoči, da bi kljub temu, da nekaterih stvari ne boste zmogli več opravljati sami, lahko kvalitetno živite v domačem okolju?
25. Ali ste morda že oddali prošnjo za sprejem v domsko varstvo? Kdaj in zakaj ste se odločili za ta korak?

### Priloga 3: ODPRTO KODIRANJE

#### 1. Kdo so vaši družinski člani? Imate otroke? Živate v isti hiši oz. koliko so oddaljeni od vas? Kako pogosto vas obiskujejo?

|           |                                      |                                       |
|-----------|--------------------------------------|---------------------------------------|
| Os .A 1-1 | Hči                                  | Otrok                                 |
| Os .A 1-2 | 2vnukinji                            | Vnuk                                  |
| Os .A 1-3 | Ista hiša                            | Neposredna bližina bivanja            |
| Os .A 1-4 | Ločeno gospodinjstvo                 | Ločenost gospodinjstva                |
| Os .A 1-5 | Nimajo časa                          | Prezaposlenost                        |
| Os .A 1-6 | Malo pogovarjajo                     | Molk                                  |
| Os .A 1-7 | Občasni stiki s hčerjo in vnukinjama | Stiki z družino, obiskovanje          |
| Os .A 1-8 | Nočejo vtikati                       | Medsebojni odnosi-ne vtikanje         |
| Os .A 1-9 | Ne kregajo                           | Medsebojni odnosi-ne kreganje         |
| Os.A 1-10 | Sporazumno zmenijo                   | Medsebojni odnosi-sporazumni dogovori |

|           |                              |                               |
|-----------|------------------------------|-------------------------------|
| Os .B 1-1 | Hči in sin                   | Otrok                         |
| Os .B 1-2 | 3 vnuki                      | Vnuk                          |
| Os .B 1-3 | Partnerji od otrok           | Zet ,snaha                    |
| Os .B 1-4 | 2 pravnuka                   | pravnik                       |
| Os .B 1-5 | ista hiša kot vnuk z družino | Neposredna bližina bivanja    |
| Os .B 1-6 | Vsi živijo v bližini         | Bližina bivanja               |
| Os .B 1-8 | Vsakodnevno družijo          | Pomen druženja, pogosti stiki |

|           |                                    |                 |
|-----------|------------------------------------|-----------------|
| Os .C 1-1 | 3 otroci                           | Otrok           |
| Os .C 1-2 | 5 vnukov                           | Vnuk            |
| Os .C 1-3 | 1 pravnukinja                      | Pravnik         |
| Os .C 1-4 | Partnerji od otrok                 | Zet, snaha      |
| Os .C 1-5 | Blok,sama v stanovanju             | Živi sama       |
| Os .C 1-6 | Obiski sorodnikov v veliko veselje | Pomen druženja  |
| Os .C 1-7 | 2 otroka v bližini                 | Bližina bivanja |
| Os .C 1-8 | Vsaj 1krat na teden obišejo        | občasni stiki   |

|           |                        |                       |
|-----------|------------------------|-----------------------|
| Os .Č 1-1 | 2 brata                | Bratje in sestre      |
| Os .Č 1-2 | Otroci,vnuki od bratov |                       |
| Os .Č 1-3 | Živijo v isti ulici    | Bližina bivanja       |
| Os .Č 1-4 | Večkrat družijo        | Stiki, Pomen druženja |

|           |                           |                        |
|-----------|---------------------------|------------------------|
| Os .Č 1-5 | Pomoč zunaj-vrt,sadovnjak | Pomoč pri težjih delih |
| Os .Č 1-6 | Živi sama v hiši          | Živi sama              |
| Os .Č 1-7 | Ni otrok                  | Brez otrok             |
| Os.Č 1-8  | vdova                     | vdovstvo               |

|           |                          |                            |
|-----------|--------------------------|----------------------------|
| Os .D 1-1 | Sin                      | Otroci                     |
| Os .D 1-2 | Žena od sina             | Snaha                      |
| Os .D 1-3 | 2 vnuka                  | Vnuki                      |
| Os .D 1-4 | 2 pravnuka               | Pravnuki                   |
| Os .D 1-5 | Živi v isti hiši kot sin | Neposredna bližina bivanja |
| Os .D 1-6 | Kuha kosilo za sina      | Vzajemna pomoč             |

|           |                                    |                               |
|-----------|------------------------------------|-------------------------------|
| Os .E 1-1 | 3 hčere, 1 sin                     | Otroci                        |
| Os.E 1-2  | 5 vnukov z otroci                  | Vnuki<br>pravnuki             |
| Os .E 1-3 | Partnerji od otrok                 | 3 zeti, 1 snaha               |
| Os .E 1-4 | Hči živi v isti hiši               | Neposredna bližina bivanja    |
| Os .E 1-5 | Ostali otroci živijo v isti občini | Bližina bivanja               |
| Os .E 1-6 | Obiščejo večkrat na teden          | Pogosti stiki, pomen druženja |

**2. Se družite s sosedi-je to zgolj pozdrav oz. krajši pogovor ali jim lahko zaupate tudi vaše probleme in vam pomagajo, če je potrebno zaupate tudi vaše probleme in vam pomagajo, če je potrebno?**

|          |                             |                           |
|----------|-----------------------------|---------------------------|
| Os.A 2-1 | Pozdravijo,kakšno rečejo    | Pozdrav in krajši pogovor |
| Os.A 2-2 | Ni v tesnejših odnosih      | Šibki odnosi              |
| Os.A 2-3 | Prosi za pomoč, ki jo plača | Pomoč proti plačilu       |

|          |                                           |                           |
|----------|-------------------------------------------|---------------------------|
| Os.B 2-1 | Pogovor na ulici                          | Pozdrav in krajši pogovor |
| Os.B 2-2 | Zgolj znanci                              | Šibki odnosi              |
| Os.B 2-3 | Bližnji sosede pridejo voščit za praznike | Voščila ob praznikih      |

|          |                            |                                           |
|----------|----------------------------|-------------------------------------------|
| Os.C 2-1 | Ne družijo veliko s sosedi | Šibki odnosi                              |
| Os.C 2-2 | Mlajši,po službah in šolah | Malo stika                                |
| Os.C 2-3 | Pozdrav na hodniku         | Pozdrav in krajši pogovor                 |
| Os.C 2-4 | Ne bi obrnila po pomoč     | Nezaupanje, zavračanje,obračanje po pomoč |

|          |                            |                           |
|----------|----------------------------|---------------------------|
| Os.Č 2-1 | Dobri odnosi               | Dobro odnosi              |
| Os.Č 2-2 | Pogovarjajo zunaj na cesti | Pozdrav in krajši pogovor |

|          |                                        |                    |
|----------|----------------------------------------|--------------------|
| Os.Č 2-3 | Z nikomer ni v tesnejšem odnosu        | Šibki odnosi       |
| Os.Č 2-4 | Ve, da bi ji pomagali, m če bi prosila | Obračanje po pomoč |

|          |                            |                                         |
|----------|----------------------------|-----------------------------------------|
| Os.D 2-1 | Ima dobre odnose           | Dobri odnosi                            |
| Os.D 2-2 | Pogovor na cesti           | Pozdrav in krajši pogovor, šibki odnosi |
| Os.D 2-3 | Bi pomagali, če bi prosila | Obračanje po pomoč                      |

|          |                                                    |                                              |
|----------|----------------------------------------------------|----------------------------------------------|
| Os.E 2-1 | Zelo dobri odnosi s sosedi                         | Zelo dobri odnosi                            |
| Os.E 2-2 | Povabijo na piknik, gre kam na kavo ali oni k njej | Tesnost odnosov, pogosto medsebojno druženje |
| Os.E 2-3 | Da jim ni dolgčas                                  |                                              |

**3. Ali imate tudi kakšne prijatelje, znance oz. daljne sorodnike. Kako pogosto vas obiščejo oz. vi njih?**

|          |                                       |                                                                                   |
|----------|---------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
| Os.A 3-1 | 2 dobri prijateljici                  | prijatelji                                                                        |
| Os.A 3-2 | Prinese iz trgovine                   | Pomoč prijateljev                                                                 |
| Os.A 3-3 | Hči in vnukinji nimajo časa           | Ne pomoč sorodnikov                                                               |
| Os.A 3-4 | »...Imam strašno rada« (prijateljica) | Tesnost odnosov s prijatelji                                                      |
| Os.A 3-5 | Obe živita v bližini                  | Bližina bivanja                                                                   |
| Os.A 3-6 | 1 sestra v Avstraliji, brat v Nemčiji | Sorodniki v tujini, daljni sorodniki-bratje/sestre<br>Občasni stiki, šibki odnosi |
| Os.A 3-7 | Sestra v Ljubljani                    | Občasni stiki, šibki odnosi                                                       |

|          |                                                               |                                           |
|----------|---------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| Os.B 3-1 | Nima prijateljev, sorodniki so njeni prijatelji               | Ni prijateljev                            |
| Os.B 3-2 | Sorodniki s svoje strani-sestrična in njen mož                | Daljni sorodniki-sestrična                |
| Os.B 3-3 | 2-3krat na leto se obiščejo                                   | Občasni stiki                             |
| Os.B 3-4 | Sorodniki po moževi strani-bratje in sestre od pokojnega moža | Daljni sorodniki-bratje in sestre od moža |
| Os.B 3-5 | Vsi živijo blizu                                              | Bližina bivanja                           |
| Os.B 3-6 | Večkrat obiščejo                                              | Občasni stiki                             |

|          |                                                  |                                     |
|----------|--------------------------------------------------|-------------------------------------|
| Os.C 3-1 | 3 dobre prijateljice                             | Prijatelji                          |
| Os.C 3-2 | Poznajo iz službe                                | Bivši sodelavci                     |
| Os.C 3-3 | (prijateljice) obiskujejo in medsebojno pomagajo | Vzajemna pomoč, občasno obiskovanje |

|          |                                |                     |
|----------|--------------------------------|---------------------|
| Os.Č 3-1 | 4 dobre prijateljice           | Prijatelji          |
| Os.Č 3-2 | Ona hodi na obisk-kdaj pa kdaj | Občasno obiskovanje |
| Os.Č 3-3 | Ena jo večkrat obišče-skupaj   | Tesni odnosi        |

|          |                                          |                                        |
|----------|------------------------------------------|----------------------------------------|
|          | zajtrkujeta                              |                                        |
| Os.Č 3-4 | Vsak dan gre v cerkev-sreča veliko ljudi | Cerkvene organizacije,druženje, hobiji |

|          |                                      |                             |
|----------|--------------------------------------|-----------------------------|
| Os.D 3-1 | 3 prijateljice                       | Prijatelji                  |
| Os.D 3-2 | 3 nečakinje                          | Daljni sorodniki            |
| Os.D 3-3 | Nečakinje jo obiščejo 2 krat na leto | Občasni stiki, šibki odnosi |

|          |                                       |                             |
|----------|---------------------------------------|-----------------------------|
| Os.E 3-1 | Nima prijateljic, ker so se preselili | Ni prijateljev              |
| Os.E 3-2 | Daljni sorodniki živijo v bližini     | Daljni sorodniki            |
| Os.E 3-3 | Imajo občasne stike                   | Občasni stiki, šibki odnosi |

**4. Kdo od teh najbližjih vam največ pomaga. Ali ste za pomoč prosili sami ali se je tej osebi zdelo, da je dolžna, da vam pomaga?**

|          |                                                                                              |                               |
|----------|----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|
| Os.A 4-1 | Največ pomagata ti dve prijateljici                                                          | Pomoč prijateljev             |
| Os.A 4-2 | V veliko pomoč je, da ima ena avto-pelje do trgovine                                         | prevozi                       |
| Os.A 4-3 | ker dobi pomoč ali uslugo takrat, ko jo potrebuje, kar pri hčeri in vnukinjah ne more dobiti | Ignoranca s strani sorodnikov |
| Os.A 4-4 | Kupi kar ji paše                                                                             | Želja po samostojnosti        |

|          |                                                                                            |                                                                        |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 4-1 | Največ pomaga hči, drugače pa vsi po malo                                                  | Pomoč otrok                                                            |
| Os.B 4-2 | »Ona je vidla, da je treba pomagat, nikol ji nisem nč rekla«                               | Odziv na situacijo, Samoumevnost pomoči                                |
| Os.B 4-3 | Po moževi smrti se ji ni več ljubilo kuhati samo zase, zato ji je hči začela nositi kosilo | Odziv na situacijo, kuhanje kosila, Samoangažiranje hčere glede pomoči |
| Os.B 4-4 | Hči pomaga pri težjih hišnih opravilih                                                     | Pomoč pri težjih opravilih                                             |
| Os.B 4-5 | Sin ji prelopati vrt, pelje jo k zdravniku ali na banko                                    | Pomoč pri težjih opravilih, prevozi Razlika v pomoči glede spola       |
| Os.B 4-6 | V pomoč ji je že sam pogovor, da odmisli vsakdanje težave.                                 | Moč pogovora,bližine Pregon misli na težave                            |

|          |                                                                                             |                                        |
|----------|---------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|
| Os.C 4-1 | Vsi otroci ji pomagajo po malo                                                              | Pomoč otrok-vsi enakovredno            |
| Os.C 4-2 | Jezila se je na sina, ki ji je pripeljal premog in je ni nič vprašal, če ga sploh potrebuje | Preveč pomoči Ni dogovora glede pomoči |
| Os.C 4-3 | malokdaj se zgodi, da bi kdo prišel praznih rok.                                            | Tesni odnosi, obdarovanje              |

|          |                                                                |                            |
|----------|----------------------------------------------------------------|----------------------------|
| Os.Č 4-1 | Pomagajo ji otroci od dveh bratov in njuni otroci              | Pomoč otrok od bratov      |
| Os.Č 4-2 | Zunanja dela                                                   | Pomoč pri težjih opravilih |
| Os.Č 4-3 | pomaga v župniji in vsak ponedeljek kuha kosilo še za župnika. | Nudenje pomoči drugim      |

|          |                                     |                 |
|----------|-------------------------------------|-----------------|
| Os.D 4-1 | »Sin mi pomaga po svoje-zakuri peč, | Pomoč otrok-sin |
|----------|-------------------------------------|-----------------|

|          |                                                                                                        |                                                               |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|
|          | kaj popravi«                                                                                           | Pomoč pri težjih opravilih                                    |
| Os.D 4-2 | Njegova žena ji prinese kdaj kaj večjega iz trgovine, pomoč na vrtu in ob nedeljah jo povabi na kosilo | Pomoč snahe<br>Razlika v pomoči glede spola<br>Kuhanje kosila |
| Os.D 4-3 | »Peljejo me k zdravniku, če prosim«                                                                    | Prošnje za pomoč, prevoz k zdravniku                          |

|          |                                                                                    |                            |
|----------|------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|
| Os.E 4-1 | »Največ mi pomaga hči, tudi ostali kaj prinesejo in pomagajo«                      | Pomoč otrok                |
| Os.E 4-2 | »... le pri večjih hišnih opravilih, da mi pomije okna in opere ter obesi zavese.« | Pomoč pri težjih opravilih |
| Os.E 4-3 | Če hči dela popoldne, potem vsak dan skupaj jedo kosilo                            | Pomoč otrok, kuha kosila   |

#### 5. Ali vam je neprijetno obremenjevati svoje najbližje, bi radi koristili organizirano pomoč?

|          |                                                                                                                                    |                                                                                           |
|----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.A 5-1 | »Dokler bom lahko sama postorila osnovne stvari bom doma, potem grem pa v dom.«                                                    | Pomoč le ob fizični nesposobnosti<br>Želja čim dlje ostati doma<br>Želje za prihodnost    |
| Os.A 5-2 | Hči ne bo skrbela zame-nanjo ne more zanesti, zato je oddala prošnjo v dom                                                         | Nezanesljivost hčere<br>Primoranost v formalno pomoč<br>Želja po gotovosti-prošnja za dom |
| Os.A 5-3 | Rada ima čisto, zato vsak dan sproti pospravlja, večja opravila pa si porazdeli skozi več dni ali čez dan po malo, da vmes počiva. | Prilagoditev del glede na zmožnosti<br>Samostojnost                                       |

|          |                                                                                                                             |                                                                                                                                      |
|----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 5-1 | Najraje ima samo domače na katere je navezana.                                                                              | Velika navezanost na domače                                                                                                          |
| Os.B 5-2 | Ne bi si želela koga tujega v hiši.                                                                                         | Noče pomoči na domu                                                                                                                  |
| Os.B 5-3 | Če bi bilo res potrebno, da bi kdo pomagal in če hči ne bi zmogla več sama, bi bila pripravljena sprejeti tudi druge ljudi. | Pomoč le ob fizični nesposobnosti<br>Pomoč le ob nemoči sorodnikov<br>Razmišljanje o prihodnosti<br>Zavedanje obremenitve sorodnikov |

|          |                                                |                                                                   |
|----------|------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Os.C 5-1 | O pomoči sebi sploh ne razmišlja               | Ne razmišljanje o prihodnosti<br>Ne razmišljanje o pomoči         |
| Os.C 5-2 | Bolj je ona pripravljena pomagati sorodnikom   | Pomoč drugim                                                      |
| Os.C 5-3 | ne predstavlja, da bi morali oni skrbeti zanjo | ne razmišljanje o prihodnosti<br>Zavedanje obremenitve sorodnikov |

|          |                                                                                                        |                                                                                      |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.Č 5-1 | primorana poiskati formalno pomoč... nobenega, da bi ji lahko vsakodnevno pomagal                      | Primoranost v formalno pomoč                                                         |
| Os.Č 5-2 | Imela bi nekoga za stalno, ki mu lahko zaupaš tudi svoje osebne stvari                                 | Razmišljanje o prihodnosti<br>Želja po zaupnosti s pomočniki                         |
| Os.Č 5-3 | 2 leti vpisana v domu                                                                                  | Želja po gotovosti-prošnja za dom                                                    |
| Os.Č 5-5 | za doma ne dobiš dobrih ljudi, ker imajo preveč dela in hitro naredijo svoje delo in so premalo osebne | Kritike pomoči na domu-osebje ima preveč dela/ nekvalitetne storitve/ neoseben odnos |
| Os.Č 5-6 | Te izkušnje ima ker je negovala svojo mamo                                                             | Predhodne izkušnje                                                                   |
| Os.Č 5-7 | Mama in teta bili v domu                                                                               | Izkušnje z institucijami                                                             |
| Os.Č 5-8 | Vidi in sliši o tem tudi pri sosedih.                                                                  | Informacije iz okolice, mnenja drugih                                                |

|          |                                               |                                       |
|----------|-----------------------------------------------|---------------------------------------|
| Os.D 5-1 | Neprijetno bi ji bilo obremenjevati sorodnike | Želja po ne obremenjevanju sorodnikov |
| Os.D 5-2 | Sin ji ne bi čistil in kuhal, ker ni          | Ne zanesljivost na družino            |

|          |                                                                             |                                                                                                  |
|----------|-----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
|          | navajen,                                                                    | Zavedanje obremenitve sorodnikov                                                                 |
| Os.D 5-3 | noče pa obremenjevati snahe, ker ima sama dosti dela s svojo mamo in vnuki. | Obremenjenost snahe<br>Želja po ne obremenjevanju sorodnikov<br>Zavedanje obremenitve sorodnikov |

|          |                                                                                                                    |                                                                                                           |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.E 5-2 | Dokler bo lahko se sama oblekla in hodila, bi za manjšo pomoč prosila hči                                          | Pomoč le ob fizični nesposobnosti<br>Manjša pomoč sorodnikov                                              |
| Os.E 5-3 | ne bo več zmožna, ne bi rada obremenjevala domačih                                                                 | Želja po ne obremenjevanju sorodnikov                                                                     |
| Os.E 5-4 | »Če si položen v pojstlo, ne moreš prčakvat, da te bojo doma rihtal«                                               | Zavedanje obremenitve sorodnikov                                                                          |
| Os.E 5-5 | Sprejela bi tudi, da bi nekdo prišel na dom in počistil, če sama ne bi mogla in če bi se sorodniki za to odločili. | Zavedanje obremenitve sorodnikov<br>Pomoč le ob fizični nesposobnosti<br>Prepuščanje odločitev sorodnikom |

#### 6. Ali ste še popolnoma samostojni oz. katere vrste pomoči že potrebujete?

|          |                                                             |                             |
|----------|-------------------------------------------------------------|-----------------------------|
| Os.A 6-1 | Za enkrat je še samostojna                                  | Trenutna samostojnost       |
| Os.A 6-2 | ne potrebuje večje pomoči                                   | Potreba po manjši pomoči    |
| Os.A 6-3 | Razen kakšnega prevoza ali da ji prinesejo kaj iz trgovine. | Prevoz, dostava iz trgovine |

|          |                                                           |                                                                   |
|----------|-----------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Os.B 6-1 | Trenutno je še dokaj samostojna.                          | Delno samostojna, potreba po manjši pomoči                        |
| Os.B 6-2 | Ima veliko bolečin v nogah in prsih in vrti se ji v glavi | Bolečine v nogah, bolečine v prsih, vrtoglavica                   |
| Os.B 6-3 | ne more več toliko delati na vrtu, kot bi sama rada.      | Odvisnost situacije<br>Želja po delu na vrtu, odziv na zdr.stanje |

|          |                                 |                       |
|----------|---------------------------------|-----------------------|
| Os.C 6-1 | Trenutno je še čisto samostojna | Trenutna samostojnost |
| Os.C 6-2 | ne potrebuje nikogaršnje pomoči | Ni potrebe po pomoči  |

|          |                                        |                                                     |
|----------|----------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| Os.Č 6-1 | Trenutno je še popolnoma samostojna    | Trenutna samostojnost                               |
| Os.Č 6-2 | »Moram delati počasi in vmes počivat«  | Odvisnost situacije, odziv na zdr. stanje           |
| Os.Č 6-3 | ima probleme s srcem                   | Problemi s srcem                                    |
| Os.Č 6-3 | »Človek če je pr pamet, ga je strah... | Zavedanje svojega stanja<br>Strah pred prihodnostjo |

|          |                            |                                            |
|----------|----------------------------|--------------------------------------------|
| Os.D 6-1 | »Šem popolnoma samostojna« | Popolna samostojnost, ni potrebe po pomoči |
| Os.D 6-2 | Sinu kuha kosilo.          | Pomoč sinu                                 |

|          |                                        |                                                              |
|----------|----------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Os.E 6-1 | Za enkrat je še čisto samostojna       | Popolna samostojnost                                         |
| Os.E 6-2 | »Večino stvari postorim sama,          | Samostojnost                                                 |
| Os.E 6-3 | razen pomivanja oken in štihanje vrta« | Pomoč pri težjih opravilih<br>Lopatenje vrta, pomivanje oken |

#### 7. Menite, da so vaši najbližji prezaposleni in jim hitri ritem življenja težko dopušča še dodatno delo in pomoč. So zaradi njihovega nenehnega stresa in preobremenjenosti tudi vaši odnosi bolj napeti?

|          |                                                      |                                                             |
|----------|------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Os.A 7-1 | mladi so dosti zaposleni,                            | (Pre)zaposlenost                                            |
| Os.A 7-2 | vsak ima svoje življenje                             | Pomen individualnosti                                       |
| Os.A 7-3 | razume, da ne morejo ves čas biti pri njej.          | Razumevanje situacije                                       |
| Os.A 7-4 | ...sama in takrat mislim na ata, ki ga zelo pogrešam | Osamljenost, pogrešanje, misli na partnerja, premišljevanje |
| Os.A 7-5 | Vsak ima svojo družino in more delati zase           | Pomen individualnosti                                       |

|          |                                                                        |                                                            |
|----------|------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| Os.A 7-6 | hči, s katero sta največ v stiku, ima zelo veliko dela.                | (Pre)zaposlenost,                                          |
| Os.A 7-7 | (hči) dostikrat živčna in se zaradi tega tudi z mamo večkrat sporečeta | Vpliv na odnose-občasni konflikti/prezaposlenost/ živčnost |

|          |                                                                                      |                             |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------|
| Os.B 7-1 | Mladi imajo svoje življenje in službe ter so prilagojeni na hitrejši ritem življenja | Pomen individualnosti       |
| Os.B 7-2 | Ko so na obisku pri mami ne kažejo, da bi bili preobremenjeni                        | ni znakov preobremenjenosti |
| Os.B 7-3 | da bi to karkoli vplivalo na njihov odnos                                            | Ni vpliva na odnos          |

|          |                             |                                                     |
|----------|-----------------------------|-----------------------------------------------------|
| Os.C 7-1 | Od nikogar nič ne pričakuje | ne pričakovanje<br>Skromnost, pomen individualnosti |
|----------|-----------------------------|-----------------------------------------------------|

|          |                                                                                               |                                           |
|----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| Os.Č 7-1 | Snaha ima veliko dela s čuvanjem vnukov, ter s skrbjo za svojo mamo, tako da nima veliko časa | Prezaposlenost snahe                      |
| Os.Č 7-2 | Sin še vedno dela (že v pokoju)-privat                                                        | (Pre)zaposlenost                          |
| Os.Č 7-3 | (sin) ima tudi probleme z zdravjem                                                            | zdravstveni problemi sina                 |
| Os.Č 7-4 | »So vsi tko zaposlen, sej nimajo čajt«                                                        | prezaposlenost, ni časa za misli na stare |

|          |                                                                          |                                                       |
|----------|--------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Os.D 7-4 | »Mladi majo službe pa svoje posle, da težko skos mislijo kaj jest delam« | (Pre)Zaposlenost mlajših<br>Ni časa za misli na stare |
| Os.D 7-5 | »Prav je, da ima vsak svoje življenje, da se ne vtikamo drug v drugega«  | Pomen individualnosti                                 |

**8. Se vam zdi, da so vaši sorodniki preveč oddaljeni od vašega doma, da bi vam lahko večkrat tedensko pomagali? Bi si želeli, da bi bili vaši stiki pogostejši?**

|          |                                                            |                                                           |
|----------|------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| Os.A 8-1 | Sorodniki niso preveč oddaljeni                            | Ni prevelike oddaljenosti                                 |
| Os.A 8-2 | medsebojni odnosi že nekaj let bolj slabi, oz. ignorantski | Slabi odnosi s sorodniki<br>Ignoranca s strani sorodnikov |
| Os.A 8-3 | nočejo vtikati drug v drugega.                             | Ne vtikanje v drugega                                     |

|          |                                                                          |                           |
|----------|--------------------------------------------------------------------------|---------------------------|
| Os.B 8-1 | Vse sorodnike ima v svoji neposredni bližini                             | Ni prevelike oddaljenosti |
| Os.B 8-2 | skoraj vedno nekdo pri roki, če bi potrebovala pomoč.                    | Priročnost pomoči         |
| Os.B 8-3 | Skrbi jo le to, ker vsi dosti potujejo, da se komu ne naredi kaj hudega. | Skrbi glede sorodnikov    |

|          |                                                                         |                                                         |
|----------|-------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|
| Os.C 8-1 | Sorodniki so doma dovolj blizu                                          | Ni prevelike oddaljenosti                               |
| Os.C 8-2 | pridejo večkrat obiskat in s tem je zadovoljna                          | Pogosti obiski<br>Zadovoljstvo s stiki                  |
| Os.C 8-3 | Ne bi si želela več stikov. »Pa sej tut nimajo časa, če hodjo v službo« | Ni želje po več stikih<br>Noče obremenjevati sorodnikov |

|          |                                                                        |                                                     |
|----------|------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| Os.Č 8-1 | Nima bližnjih sorodnikov (otrok in moža) ostali sorodniki so v bližini | Ni bližnjih sorodnikov<br>Ni prevelike oddaljenosti |
|----------|------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|

|          |                                               |                                               |
|----------|-----------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| Os.D 8-1 | Niso preveč oddaljeni, saj živijo v isti hiši | Ni prevelike oddaljenosti                     |
| Os.D 8-2 | Če bi prosila, je vedno nekdo pri roki.       | Priročnost pomoči<br>Odziv sorodnikov-prošnje |



|          |                                                                                                                                 |                                                                                     |
|----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.D 8-1 | Sorodniki so vsi v bližini tako da samo pokliče in prosi, če ji npr. prinesejo kaj iz trgovine ali jo kam peljejo, če potrebuje | Ni prevelike oddaljenosti<br>Odziv sorodnikov-prošnje<br>Pomoč pri lažjih opravilih |
| Os.D 8-2 | Meni, da ima dovolj stika,                                                                                                      | Zadovoljstvo s stiki                                                                |

**9. Se dostikrat počutite osamljene in bi si želeli več druženja z ljudmi v vašem okolju (sosedje, prijatelji, društva, organizacije...)**

|          |                                                                                      |                                                                                              |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.A 9-1 | Osamljena je včasih.                                                                 | Občasna osamljenost                                                                          |
| Os.C 9-2 | Zdaj malo bolj pogosto, ker težje hodi in gre manj pogosto ven                       | Vzrok-zdr. problemi<br>Vzrok-manj hodi ven                                                   |
| Os.C 9-3 | vsake toliko prideta prijateljici na obisk, da se pogovorijo in ji hitreje mine čas. | Odziv na osamljenost-pogovor, druženje<br>Pomen prijateljev<br>Moč pogovora-hitreje mine čas |

|          |                                                                               |                                                                                                |
|----------|-------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 9-1 | Od kar nima več moža, se dostikrat počuti osamljeno                           | Pogosta osamljenost<br>Vzrok-izguba moža                                                       |
| Os.B 9-2 | želela da bi družinski člani večkrat prihajali na obisk.                      | Želja- več stikov s sorodniki                                                                  |
| Os.B 9-3 | Takrat, ko se pogovarja ne misli na težave in ne premišljuje ter se ne sekira | Odziv na osamljenost-pogovor, druženje<br>Moč pogovora-ne razmišljanje o težavah, ne sekiranje |

|          |                                                                                |                                                                                   |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
| Os.C 9-1 | Včasih je osamljena                                                            | Občasna osamljenost                                                               |
| Os.C 9-2 | ker se spominja vseh težav v življenju in jo potrebo.                          | Vzrok-spomini na preteklost                                                       |
| Os.C 9-3 | razvedri gre ven na sprehod, da koga sreča in se pogovori in mine slaba volja. | Odziv na osamljenost-pogovor, druženje<br>Moč pogovora-mine slaba volja           |
| Os.C 9-4 | gre v cerkev in se potoži bogu in potem se počuti bolje                        | Odziv na osamljenost-obisk cerkve/pogovor z bogom,<br>Moč pogovora-boljše počutje |

|          |                                                                                |                                                                                                                  |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.Č 9-1 | Včasih je osamljena                                                            | Občasna osamljenost                                                                                              |
| Os.Č 9-2 | takrat gre na vrt, kjer se sprosti in zunaj lahko koga sreča.                  | Odziv na osamljenost-delo na vrtu<br>Učinek dela na vrtu-sprostitev, druženje s sosedi                           |
| Os.Č 9-3 | Včasih, ko so bili mlajši so se več družili s sosedi, zdaj so pa vsi bolj doma | Želja- več stikov s sosedi                                                                                       |
| Os.Č 9-4 | Hodi na srečanja in izlete z zvezo borcev-tam ima veliko znancev.              | Odziv na osamljenost-srečanja in izleti v društvu<br>Preventiva pred osamljenostjo- srečanja in izleti v društvu |

|          |                                                                |                                  |
|----------|----------------------------------------------------------------|----------------------------------|
| Os.D 9-1 | Včasih se počuti osamljeno                                     | Občasna osamljenost              |
| Os.D 9-2 | »Takrat grem na grob k svojemu očetu, ki je pokopan v bližini« | Odziv na osamljenost-obisk groba |

|          |                                                                                             |                                                                          |
|----------|---------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Os.E 9-1 | »Nč se ne počutim osamljeno, do zdej še ne«                                                 | Ni osamljenosti                                                          |
| Os.E 9-2 | »Grem k sorodnikom pa sosedom na obisk, na sprehod ali na vrt, tko da sm cel dan zaposlena« | Preventiva pred osamljenostjo-druženje s sosedi/<br>sprehod/delo na vrtu |
| Os.E 9-3 | Nima potrebe, da bi se več družila z ljudmi                                                 | Ni potrebe po več stikih                                                 |

**10. Vas sorodniki spoštujejo, upoštevajo vaša mnenja in jim lahko posredujete vaša spoznanja?**

|           |                                                         |                           |
|-----------|---------------------------------------------------------|---------------------------|
| Os.A 10-1 | Hči jo spoštuje na svoj način. » Spoštuje me, kukr me.« | Poseben način spoštovanja |
|-----------|---------------------------------------------------------|---------------------------|

|           |                               |                                 |
|-----------|-------------------------------|---------------------------------|
| Os.A 10-2 | Vendar se rade hitro skregata | Občasni konflikti, slabi odnosi |
|-----------|-------------------------------|---------------------------------|

|           |                                                                                       |                                                                          |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 10-1 | Včasih jo upoštevajo, včasih ne                                                       | Delno upoštevanje                                                        |
| Os.B 10-2 | Jo pa spoštujejo                                                                      | Občutek spoštovanja                                                      |
| Os.B 10-3 | Sin se dostikrat poheca, ali kakšno stvar, ki jo reče ali potoži obrne na smešno plat | Odziv na potrebe in želje-humor, ne dojemanje resnosti želja in potreb   |
| Os.B 10-4 | »Se mi zdi, da me noče poslušati in razumeti«                                         | Odziv na potrebe in želje-Neposlušnost, nerazumevanje, občasna ignoranca |
| Os.B 10-5 | Vsi sorodniki ji veliko pomagajo                                                      | Pomoč sorodnikov                                                         |
| Os.B 10-6 | so zelo pozorni                                                                       | Pozornost sorodnikov                                                     |

|           |                                                |                                                                |
|-----------|------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| Os.C 10-1 | »Spoštujejo me na svoj način«                  | Občutek spoštovanja, poseben način spoštovanja                 |
| Os.C 10-2 | včasih tudi sporečejo                          | Občasni konflikti                                              |
| Os.C 10-3 | in nekaj časa ne govorijo                      | molk                                                           |
| Os.C 10-4 | Sin je dostikrat, ko ga kaj prosi noče slišati | Odziv na potrebe in želje-ne slišnost želja, občasna ignoranca |

|           |                                                 |                       |
|-----------|-------------------------------------------------|-----------------------|
| Os.Č 10-1 | Jo spoštujejo                                   | Občutek spoštovanja   |
| Os.Č 10-2 | »Vsak je v svojem gospodar in kaj jih boš učiv« | delno upoštevanje     |
| Os.Č 10-3 | Vsak zase ve kaj je najbolje zanj.              | Pomen individualnosti |

**11. Se doma počutite varne? Vas ni strah, da bi vam kdo storil kaj neprijetnega, vas fizično ali psihično nadlegoval (npr. roparji, zahteve sorodnikov, da jim prepisejo dediščino,...) Se vam je kaj takega morda že zgodilo?**

|           |                                                           |                                |
|-----------|-----------------------------------------------------------|--------------------------------|
| Os.A 11-1 | Doma se počuti varno.                                     | Občutek varnosti v svojem domu |
| Os.A 11-2 | »Jaz nobenemu nič nisem naredila in tut men nihče ne bo.« | Zaupanje ljudem                |
| Os.A 11-3 | Nikoli se ji ni zgodilo, da bi jo kdo ogrožal             | Ni slabih izkušenj             |
| Os.A 11-4 | ni strah                                                  | Ni strahu                      |
| Os.A 11-5 | ponoči ne odpira ali hodi zunaj.                          | Previdnost ponoči              |

|           |                                                                            |                                                                                        |
|-----------|----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 11-1 | Doma se počuti varno.                                                      | Občutek Varnosti v svojem domu                                                         |
| Os.B 11-2 | Ne skrbi jo, da bi ji kdo kaj naredil                                      | Ni skrbi, zaupanje ljudem                                                              |
| Os.B 11-3 | Strah jo je edino tega, da ne bi padla po stopnicah in si kaj zlomila      | Strah pred fizično nesposobnostjo, nevarnost padca, zdravstveni problemi               |
| Os.B 11-4 | Rada vidi, da je kdo doma, da bi poklicala, če bi se slučajno kaj zgodilo. | Zanašanje na sorodnike, občutek varnosti ob prisotnosti domačih, pomoč v primeru padca |

|           |                                                                                            |                                |
|-----------|--------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------|
| Os.C 11-1 | Doma se počuti varno                                                                       | Občutek varnosti v svojem domu |
| Os.C 11-2 | zunaj ne hodi, če je mrak ali tema                                                         | Previdnost ponoči              |
| Os.C 11-3 | Strah jo je moških, še posebej delavcev iz drugih držav, ki zidajo hiše v njihovi okolici. | Strah moških delavcev          |

|           |                                                    |                                  |
|-----------|----------------------------------------------------|----------------------------------|
| Os.Č 11-1 | »Ni me strah ničesar«                              | Ni strahu                        |
| Os.Č 11-2 | »Zvečer ne odpiram vrat«                           | Previdnost ponoči                |
| Os.Č 11-3 | »Od majhnega je ni bilo strah in je tudi zdaj ni.« | utrjenost, navajenost, ni strahu |

|           |                                |                                              |
|-----------|--------------------------------|----------------------------------------------|
| Os.D 11-1 | Počuti se varno v hiši         | Občutek varnosti v svojem domu               |
| Os.D 11-2 | ker zgoraj živi sin z družino. | Občutek varnosti ob prisotnosti domačih      |
| Os.D 11-3 | Zunaj je tudi ni strah         | Ni strahu                                    |
| Os.D 11-4 | razen ponoči                   | Previdnost ponoči                            |
| Os.D 11-5 | Ker slabo vidi                 | Zdravstveni problemi, odziv na zdr. probleme |

|           |                                                                     |                                            |
|-----------|---------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Os.E 11-1 | Počuti se varno. Tudi če je sama v hiši                             | Občutek varnosti v svojem domu             |
| Os.E 11-2 | če gredo zgornji na dopust, je ni strah.                            | Ni strahu                                  |
| Os.E 11-3 | Peš tudi ne gre daleč, če rabi prevoz do zdravnika pa prosi domače. | Ni priložnosti za nevarnost, pomoč družine |

**12. Ali zgoraj naštetih dejavniki (oddaljenost sorodnikov, hiter ritem življenja in pre zaposlenost, neupoštevanje želja, obremenjevanje sorodnikov,...) vplivajo na vaše razmišljanje o tem, da (bi) koristite/li katero izmed formalnih oblik pomoči?**

|           |                                                               |                                                                  |
|-----------|---------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|
| Os.A 12-1 | najbolj vpliva to, da s hčerjo nimata ravno najlepšega odnosa | Vpliv-slabi odnosi z otroci                                      |
| Os.A 12-2 | vse mora postoriti sama.                                      | Primoranosť v samostojnost                                       |
| Os.A 12-3 | En drugemu nočejo biti v napoto                               | Izogibanje drug drugemu, želja ne obremenjevati sorodnikov       |
| Os.A 12-4 | Zato je že 2 leti nazaj oddala prošnjo za v dom.              | Odziv na situacijo, razmišljanje o prihodnosti, prošnja za v dom |

|           |                                                               |                                                                    |
|-----------|---------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| Os.B 12-1 | Vpliva to, da ima vsak svoje življenje, otroke, vnuke, službo | Vpliv- individualnost                                              |
| Os.B 12-2 | se ne morejo toliko posvetiti stari mami, kot bi ona želela.  | Vpliv-preobremenjenost sorodnikov, želja po več stikih s sorodniki |
| Os.B 12-3 | Hči tudi ni ravno pri najboljšem zdravju,                     | Vpliv- zdravstveni problemov hčere                                 |

|           |    |           |
|-----------|----|-----------|
| Os.C 12-1 | ne | Ni vpliva |
|-----------|----|-----------|

|           |                        |                                     |
|-----------|------------------------|-------------------------------------|
| Os.Č 12-1 | Vsak ima svoje opravke | Vpliv-individualnost                |
| Os.Č 12-2 | nimajo časa za stare.  | Preobremenjenost sorodnikov/ni časa |

|           |                           |                      |
|-----------|---------------------------|----------------------|
| Os.D 12-1 | bo vplivalo v prihodnosti | Vplivi v prihodnosti |
|-----------|---------------------------|----------------------|

|           |                                              |                                        |
|-----------|----------------------------------------------|----------------------------------------|
| Os.E 12-1 | Nimajo časa zame, ker imajo svoje obveznosti | Vpliv-preobremenjenost, individualnost |
| Os.E 12-2 | Sin je slabega zdravja                       | Zdravstveni problemi otrok             |

**13. Se vam zdi, da se vaše želje in želje vaših najbližjih dostikrat razhajajo? Ne slišijo ali se ne zmenijo za vaše želje in vam včasih nudijo preveč pomoči ter s tem omejujejo vašo samostojnost?**

|           |                                                                                                   |                                               |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| Os.A 13-1 | Naše želje se velikokrat razhajajo                                                                | Pogosto razhajanje želja, slabi odnosi        |
| Os.A 13-2 | ne povem, ker vem, da moje prošnje ne bodo uslišane.                                              | Neuslišane prošnje, strah pred neuslišanostjo |
| Os.A 13-3 | »Hči pravi, si brihtna, sama si zrihti«                                                           | Samostojnost, nesramnost hčere                |
| Os.A 13-4 | (hči) poišče ji morda le številko od npr. popravilca pralnih strojev, pokliče in zmeni pa se sama | Nudenje minimalne pomoči, samostojnost        |

|           |                                        |                          |
|-----------|----------------------------------------|--------------------------|
| Os.B 13-1 | Včasih se mogoče res razhajajo želje   | Občasno razhajanje želja |
| Os.B 13-2 | »Hči mi nosi hrano in kosilo, katerega | ni dogovora glede pomoči |

|           |                                                         |                                              |
|-----------|---------------------------------------------------------|----------------------------------------------|
|           | včasih sploh ne rabim«                                  |                                              |
| Os.B 13-3 | »Hči bi mi rada dala in pomagala, pa včasih ne ve kako« | Neprimeren pristop, ni dogovora glede pomoči |
| Os.B 13-4 | »...tudi malo sporečeva«                                | manjši konflikti glede pomoči,               |
| Os.B 13-5 | »Preveč rada da, če pa ji kaj rečem, je pa užaljena«    | Preveč pomoči, užaljenost s strani hčere     |

|           |                                                                                                                                                                        |                                                                                                     |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.C 13-1 | sploh ne vprašajo kaj si želi ali potrebuje in ji kar prinesejo                                                                                                        | Neupoštevanje želja, ni dogovora glede pomoči                                                       |
| Os.C 13-2 | »Moji otroci niso imeli očeta, ker je tako kmalu umru in se mi zdi, da so bli prikrajšani, zakaj bi bli še zdej« (ker ji toliko dajo-meni da potem nimajo dovolj zase) | Skromnost, vpliv življenjskih vzorcev, navezava na preteklost, želja po neobremenjevanju sorodnikov |

|           |                                                                                                                                         |                                     |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|
| Os.Č 13-1 | Želje se dostikrat razhajajo                                                                                                            | Razhajanje želja                    |
| Os.Č 13-2 | ona želi nekaj in si včasih sploh ne upa povedati.... boji da njene želje ne bodo uslišane-ker predvideva da bo naletela na gluha ušesa | Strah pred neuslišanostjo           |
| Os.Č 13-4 | »Nočem se kregat«                                                                                                                       | Želja po dobrih odnosih s sorodniki |

|           |                                                                                                   |                                                                                                    |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.D 13-1 | »Nimam veliko želja«                                                                              | Skromnost,                                                                                         |
| Os.D 13-2 | lahko še veliko sama naredi                                                                       | Samostojnost                                                                                       |
| Os.D 13-3 | »Če me noge bolijo in bi rada kaj iz trgovine, pa po mobilnem telefonu pokličem, in mi prinesejo« | Boleče noge, odziv na zdravstveno stanje, zanašanje na sorodnike, način pomoči-dostava iz trgovine |

**14. Bi si želeli, da bi vi skupaj s sorodniki in službami, ki nudijo organizirano pomoč, sestavili tak paket pomoči, ki bi ustrezal vašim trenutnim potrebam, od države pa bi dobili denar, s katerim bi sami razpolagali, da si zagotovite te storitve?**

|           |                                                                 |                                                                       |
|-----------|-----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| Os.A 14-1 | »Nič ne bi«                                                     | Ni želja- ni potreb po formalni pomoči                                |
| Os.A 14-2 | ker nima dovolj denarja in ne bi jemala kredita                 | Premalo denarja                                                       |
| Os.A 14-3 | »Nč ne maram, nobenga ki bi k men hodu«                         | Ne želi pomoči na dom, nezaupanje v sistem                            |
| Os.A 14-4 | »...obstajajo možnosti, sam eni jih koristijo, pa jim ni treba« | Mnenja o drugih, izkoriščanje možnosti tudi če ni potrebe             |
| Os.A 14-5 | bo že kako, si bo uredila če bo treba                           | Ne razmišljanje o prihodnosti, odvisno od potreb, odvisnost situacije |
| Os.a 14-6 | ne razmišlja pa o tem kaj bi                                    | Ne razmišljanje o pomoči                                              |

|           |                                                                            |                                                                  |
|-----------|----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|
| Os.B 14-1 | »Trenutno nič ne rabm«                                                     | Ni želja, ni potreb po formalni pomoči                           |
| Os.B 14-2 | ker ji dovolj pomagajo sorodniki                                           | Zanašanje na sorodnike, zadostnost sorodnikov                    |
| Os.B 14-3 | »... če bo potreba po kakšni pomoči, bi bila vesela, če bi še kdo pomagal« | Odvisnost situacije, odvisnost od potreb, odvisnost od zmožnosti |
| Os.B 14-4 | »v dom bi rada šla čim kasneje«                                            | Nezaupanje v formalno pomoč, želja čim dlje ostati doma          |

|           |                                  |                                         |
|-----------|----------------------------------|-----------------------------------------|
| Os.C 14-1 | Nič ne rabi                      | Ni želja-ni potreb po formalni pomoči   |
| Os.C 14-2 | »Nočem razmišljat o tem«         | Ne razmišljanje o pomoči                |
| Os.C 14-3 | noče o tem govoriti s sorodniki, | Tabu tema, ne obremenjevanje sorodnikov |
| Os.C 14-4 | zato je tudi nič ne sprašujejo.  | Spoštovanje maminih želja, tabu tema    |

|           |                               |                                         |
|-----------|-------------------------------|-----------------------------------------|
| Os.Č 14-1 | »Mam premajhno pokojnino«     | Premalo denarja                         |
| Os.Č 14-2 | »Sem že prestara da bi še kaj | Zavedanje starosti, nezaupanje v sistem |

|  |           |  |
|--|-----------|--|
|  | varčevala |  |
|--|-----------|--|

|           |                                                                            |                                                                           |
|-----------|----------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|
| Os.D 14-1 | Trenutno še nič ne potrebuje.                                              | Ni želja-ni potreb po formalni pomoči                                     |
| Os.D 14-2 | Ne predstavlja si, da bi nekdo tuj hodil po hiši in ji stregel ali čistil. | Ni predstav o prihodnosti, želja po samostojnosti, ne želi pomoči na domu |

|           |                                   |                                          |
|-----------|-----------------------------------|------------------------------------------|
| Os.E 14-1 | »Ja, blo bi dobr, sam kdo bo dav« | Nezaupanje v sistem, zavedanje situacije |
| Os.E 14-2 | ne razmišlja o tem.               | Ne razmišljanje o prihodnosti            |

#### 15. Kaj je tisto, ki vas trenutno najbolj osrečuje?

|           |                                                                                  |                                                                    |
|-----------|----------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| Os.A 15-1 | Najbolj jo razveseli, če jo pokliče ali pride na obisk kdo od bratov ali sester. | Vesetje-Obisk sorodnikov<br>Vesetje-klici sorodnikov<br>Navezanost |
| Os.A 15-2 | »Da vsaj kdo malo misli name«                                                    | Pomen v družbi                                                     |

|           |                                                                                                              |                                                                                       |
|-----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 15-1 | osrečevalo, da je bilo sonce in dovolj toplo, da je lahko posedela zunaj in še kaj malega postorila na vrtu. | Vesetje- lepo vreme<br>Vesetje-delo na vrtu                                           |
| Os.B 15-2 | »Najteži je not bit«                                                                                         | Vesetje-možnost biti zunaj                                                            |
| Os.B 15-3 | Vedno kdo mimo pride in kaj spregovorita, da pozabi na skrbi.                                                | Pomen hobijev-srečevanje ljudi<br>Pomen hobijev-pogovor<br>Pomen hobijev-pozaba skrbi |

|           |                                                           |                                                           |
|-----------|-----------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| Os.C 15-1 | »Kadar sm zdrava, da se dobro počutim, pa da lahka delam« | Vesetje-zdravje in dobro počutje<br>Vesetje-zmožnost dela |
|-----------|-----------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|

|           |                                           |                                                  |
|-----------|-------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| Os.Č 15-1 | Obiski, da se malo nasmeje                | Vesetje-obiski sorodnikov<br>Vesetje-dobra volja |
| Os.Č 15-2 | »Rada grem naokrog«                       | Vesetje-obiskovanje drugih                       |
| Os.Č 15-3 | »Ker še mam tok moči, za kšno neumno reč« | Vesetje-dobra volja                              |
| Os.Č 15-4 | pogovor in hec.                           | Vesetje-pogovor                                  |

|           |                           |                                     |
|-----------|---------------------------|-------------------------------------|
| Os.D 15-1 | Lepo vreme                | Vesetje-lepo vreme                  |
| Os.D 15-2 | da lahko dela na vrtu,    | Vesetje-delo na vrtu                |
| Os.D 15-3 | zdrava in gre na sprehod. | Vesetje-zdravje<br>Vesetje-sprehodi |

|           |                             |                           |
|-----------|-----------------------------|---------------------------|
| Os.E 15-1 | Vnuki, ki pridejo na obisk. | Vesetje-obiski sorodnikov |
|-----------|-----------------------------|---------------------------|

#### 16. Ali imate kakšne Hobije oziroma s čim si zapolnite čas?

|           |                            |                   |
|-----------|----------------------------|-------------------|
| Os.A 16-1 | »Zvečer gledam televizijo« | Hobiji-televizija |
| Os.A 16-2 | gre k maši                 | Obisk cerkve      |

|           |                                                  |                               |
|-----------|--------------------------------------------------|-------------------------------|
| Os.B 16-1 | Ni vključena v nobeno društvo                    | Društva-ni član               |
| Os.B 16-2 | Ne mara, da bi jo zaslíševali o njenem življenju | Želja po zasebnosti           |
| Os.B 16-3 | raje je sama doma                                | Želja po samoti               |
| Os.B 16-4 | bere ali štrika.                                 | Hobi-branje<br>Hobi-štrikanje |
| Os.B 16-5 | To jo razbremeni in odmisli vsakdanje            | Pomen hobijev-razbremenitev   |

|  |         |                            |
|--|---------|----------------------------|
|  | težave. | Pomen hobijev-pozaba skrbi |
|--|---------|----------------------------|

|           |                   |                           |
|-----------|-------------------|---------------------------|
| Os.C 16-1 | Cerkev            | Obisk cerkve              |
| Os.C 16-2 | Župnijska Karitas | Društva-Župnijska Karitas |
| Os.C 16-3 | Petje v zboru     | Društva-pevski zbor       |

|           |                                                                      |                                                                                                   |
|-----------|----------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.Č 16-1 | Društvo upokojencev-z njimi gre na kakšen izlet, kjer se imajo fino. | Društva-dru. Upokojencev<br>Namen članstva-Kvalitetno preživljanje časa,<br>Namen članstva-izleti |
| Os.Č 16-2 | »2krat na teden grem k maši«                                         | Obisk cerkve                                                                                      |
| Os.Č 16-3 | Branje časopisa, sprehodi.                                           | Hobiji-branje časopisa<br>Hobiji-sprehodi                                                         |

|           |                                                                       |                                                                            |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| Os.D 16-1 | Zveza borcev, društvo upokojencev-gre samo na izlet, ne na delavnice. | Društva-zveza borcev<br>Društva-druš. upokojencev<br>Namen članstva-izleti |
| Os.D 16-2 | Ob nedeljah k maši, kuhanje kosila zase in za sina.                   | Obisk cerkve<br>Hobi-kuhanje kosila                                        |
| Os.D 16-3 | Ob tem ze malo zamoti, da ji ni dolgčas.                              | Namen hobijev-ni dolgčas                                                   |

|           |                                                                                                                    |                                                                         |
|-----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| Os.E 16-1 | »Včlanjena sem v Društvo upokojencev, Zvezo borcev in Rdeči križ,                                                  | Društvo-druš. Upokojencev<br>Društva-zveza borcev<br>Društva-Rdeči križ |
| Os.E 16-2 | »kjer sem včasih šla na katero izmed delavnic ali na izlet, zdaj ko me bolijo noge ne grem več, ker je prenevarno« | Članstvo-ne zmore več na izlet ali delavnico                            |
| Os.E 16-3 | Če bi bila bolj pri zdravju, bi še šla.«                                                                           | Želja po sodelovanju v društvih<br>Zavedanje zdr. stanja                |

#### 17. Katere oblike pomoči za starejše poznate v naši občini?

|           |                                                                                    |                                                                          |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Os.A 17-1 | »Poznam dom za stare in prevoz kosila«                                             | Poznavanje pomoči-dom za stare<br>Poznavanje pomoči-prevoz kosila na dom |
| Os.A 17-2 | »To če bo treba bom jaz sama si uredila«                                           | Samostojnost, pomoč-če bo potreba                                        |
| Os.A 17-3 | Trenutno ne potrebuje nič.                                                         | Ni potreb                                                                |
| Os.A 17-4 | Hči bo ganilo, če bi drugi pomagali                                                | nestrinjanje s formalno pomočjo s strani sorodnikov                      |
| Os.A 17-5 | Hči ima veliko svojih težav in trenutno težko misli na mamo,                       | Sorodniki svoje težave, ni časa za pogovor s strani sorodnikov           |
| Os.A 17-6 | »Če bi prišlo do take situacije, da bi bila nepokretna, bi tut ona pomagala« (hči) | Sorodniki-pomoč odvisna od zdr. stanja                                   |
| Os.A 17-7 | Slišala je tudi za pomoč na domu                                                   | Poznavanje pomoči-pomoč na domu                                          |

|           |                                                                                |                                                                                                            |
|-----------|--------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 17-1 | Pozna socialne delavce, ki pomagajo                                            | Poznavanje pomoči-socialni delavci                                                                         |
| Os.B 17-2 | Dom za stare, prevoz hrane na dom, pomoč na domu                               | Poznavanje pomoči- dom za stare, Poznavanje pomoči - prevoz hrane na dom, Poznavanje pomoči -pomoč na domu |
| Os.B 17-3 | Po radiu je slišala o varovanju na daljavo-rdeči telefon-ne ve pa kako deluje. | Poznavanje pomoči-varovanje na daljavo<br>Majhna informiranost o možnostih pomoči<br>Informacije po radiu  |

|           |                                |                                                                  |
|-----------|--------------------------------|------------------------------------------------------------------|
| Os.C 17-1 | Dom za starejše-dobro pozna.   | Poznavanje pomoči-dom za stare<br>Dobro poznavanje doma za stare |
| Os.C 17-2 | Pomoč na domu, kosilo-dobro za | Poznavanje pomoči-pomoč na domu                                  |

|           |                                                           |                                                              |
|-----------|-----------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
|           | tiste, ki to potrebujejo.                                 | Poznavanje pomoči-prevoz kosila<br>Storitve-glede na potrebe |
| Os.C 17-3 | O ostalih stvareh je že slišala                           | Majhna informiranost o možnostih pomoči                      |
| Os.C 17-4 | trenutno ne potrebuje ničesar in o tem tudi ne razmišlja. | Ni potreb,<br>ne razmišljanja o prihodnosti                  |

|           |                                                                               |                                                                                                                                        |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.Č 17-1 | Pomoč na domu in kosilo na dom, domove za stare dobro pozna                   | Poznavanje pomoči-dom za stare<br>Dobro poznavanje doma za stare<br>Poznavanje pomoči-kosilo na dom<br>Poznavanje pomoči-pomoč na domu |
| Os.Č 17-2 | Ni še slišala za dnevni center                                                | Poznavanje pomoči-ne pozna dnevni center<br>Majhna informiranost o možnostih pomoči                                                    |
| Os.Č 17-3 | zdelo dobro in jo je zanimalo kje se o tem lahko informira in kje to izvajajo | Želja po informacijah o dnevnem centru                                                                                                 |
| Os.Č 17-4 | varovanje na daljavo-slišala po televiziji                                    | Poznavanje pomoči-varovanje na daljavo<br>Informacije o pomoči-televizija                                                              |
| Os.Č 17-5 | »niši ziher, če ti bojo pomagal«(varovanje na daljavo)                        | Nezaupanje v formalno pomoč                                                                                                            |

|           |                                                  |                                                                          |
|-----------|--------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Os.D 17-1 | »Da pridejo k tebi, če ti obležiš«               | Poznavanje pomoči-pomoč na domu                                          |
| Os.D 17-2 | Pri sosedih vidim, da ji vsak dan vozijo kosilo. | Poznavanje pomoči-kosilo na dom<br>Informacije o pomoči-izkušnje sosedov |
| Os.D 17-3 | Pozna tudi dom za stare                          | Poznavanje pomoči-dom za stare                                           |

|           |                                                                        |                                                                          |
|-----------|------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Os.E 17-1 | »Tudi vidim k so ble operirane in ena je sama, tko da ji hrano vozijo« | Informacije o pomoči-izkušnje sosedov<br>Poznavanje pomoči-kosilo na dom |
| Os.E 17-2 | te sosedje hodijo pospravljati                                         | Poznavanje pomoči-pomoč na domu                                          |
| Os.E 17-3 | sama pa dobro pozna tudi dom za starejše                               | Poznavanje pomoči-dom za stare<br>Dobro poznavanje doma za stare         |

**18. Ali se o teh možnostih pogovarjate s svojimi najbližjimi? Ste kdaj izrazili željo po kateri izmed formalnih oblik pomoči? Ste se o tem najprej pogovorili s sorodniki in so oni prevzeli organizacijo ali ste želeli to urediti sami?**

|           |                                                            |                                                             |
|-----------|------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Os.A 18-1 | »O tem se ne pogovarjam s hčerjo, bolj s prijateljicami«   | Pogovor o pomoči-ne s hčerjo<br>Pogovor o pomoči-prijatelji |
| Os.A 18-2 | Povedala sem ji da sem dala prošnjo za v dom               | Informiranje sorodnikov o odločitvah glede pomoči           |
| Os.A 18-3 | (hči) zadovoljna s tem, da njej ne bo treba skrbeti zanjo. | Razbremenitev sorodnikov,<br>Ne zanašanje na sorodnike      |

|           |                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                           |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 18-1 | O možnostih pomoči se pogovarja pretežno s hčerjo ali sinom                                                                                             | Pogovor o pomoči-hči<br>Pogovor o pomoči-sin                                                                                                                              |
| Os.B 18-2 | Želela je dati prošnjo za v dom, vendar ji hčera ni hotela pomagati pri izpolnjevanju, zato da ji ne bi mama kdaj očitala, da jo je ona spravila v dom. | Želja po gotovosti-prošnja za dom<br>Pogovor o pomoči-tabu tema<br>Sorodniki-nestrinjanje s formalno pomočjo<br>Strah sorodnikov pred očitanjem<br>Konflikti-glede pomoči |
| Os.B 18-3 | prosila sina, ki ji je vse uredil.                                                                                                                      | Pomoč sina pri urejanju sprejema v dom<br>Razlika v pomoči glede na spol                                                                                                  |

|           |                                   |                                 |
|-----------|-----------------------------------|---------------------------------|
| Os.C 18-1 | S sorodniki se o tem ne pogovarja | Pogovor o pomoči-ne s sorodniki |
| Os.C 18-2 | »Nečjo slišat«                    | Pogovor o pomoči-tabu tema      |
| Os.C 18-3 | Sama noče razmišljati o tem.      | Ne razmišljanje o pomoči        |

|           |                                |                                         |
|-----------|--------------------------------|-----------------------------------------|
| Os.Č 18-1 | S sinom se o tem ne pogovarja  | Pogovor o pomoči-ne s sinom             |
| Os.Č 18-2 | Ni še izrazila želje po pomoči | Ni želja po pomoči, ni potreb po pomoči |
| Os.Č 18-3 | ne razmišlja o prihodnosti.    | Ne razmišljanje o prihodnosti           |

|           |                                |                                         |
|-----------|--------------------------------|-----------------------------------------|
| Os.D 18-1 | Ni še izrazila želje po pomoči | Ni želja po pomoči, ni potreb po pomoči |
| Os.D18-2  | ne razmišlja o prihodnosti     | Ne razmišljanje o prihodnosti           |

|           |                                                            |                                                        |
|-----------|------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| Os.E 18-1 | Ni bližnjih sorodnikov s katerimi bi se pogovarjala o tem. | Pogovor o pomoči-ne s sorodniki                        |
| Os.E 18-2 | o tem pogovarja s prijateljicami ali z župnikom.           | Pogovor o pomoči-prijatelji<br>Pogovor o pomoči-župnik |

**19. Ali menite, da je v Domžalah dovolj dobro poskrbljeno za starejše, ki potrebujejo pomoč?**

|           |                                                               |                                                                         |
|-----------|---------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| Os.A 19-1 | Je poskrbljeno                                                | Mnenje o preskrbi-delno dobro                                           |
| Os.A 19-2 | samo v domovih je premalo strežnikov                          | Kritika doma-premalo strežnikov                                         |
| Os.A 19-3 | premalo plačan                                                | Vzrok za nekvaliteto storitev-premajhne plače                           |
| Os.A 19-4 | storitve manj kvalitetne                                      | Manj kvalitetne storitve                                                |
| Os.A 19-5 | »Jaz slišim, dokler se da, bot doma«                          | Mnenja drugih, želja čim dlje ostati doma                               |
| Os.A 19-6 | V domovih je prekmalu večerja, ona pa raje je večkrat po malo | Neupoštevanje individualnih želja<br>Neprilagojenost različnim potrebam |
| Os.A 19-7 | Ponoči vstaja in si skuha čaj, tam pa tega ne bi mogla.       | Izguba samostojnosti                                                    |

|           |                                                                                                         |                                                                                                                         |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 19-1 | Zdi se ji da je še kar dobro poskrbljeno, kar sliši od drugih                                           | Mnenje o preskrbi-delno dobro<br>Mnenja drugih                                                                          |
| Os.B 19-2 | »Dokler sam lahko skrbiš zase je dobro, ko si pa enkrat nepokreten, je pa v bolnic hudo in v domu tut.« | Kvaliteta storitev-odvisno od sposobnosti posameznika<br>Zavedanje zdr.stanja, mnenje o preskrbi-hudo, če si nepremičen |
| Os.B 19-3 | da je domov premalo                                                                                     | Kritike doma-premalo domov                                                                                              |
| Os.B 19-4 | premalo osebja (v domu)                                                                                 | Kritika domov-premalo osebja                                                                                            |
| Os.B 19-5 | zato tudi ne skrbijo dobro za ljudi                                                                     | Manj kvalitetne storitve                                                                                                |

|           |                                                                    |                                         |
|-----------|--------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| Os.C 19-1 | Je poskrbljeno, vendar za ženske bolje, kot za moške               | Mnenje o preskrbi-razlike glede na spol |
| Os.C 19-2 | Ni ji všeč, ker medicinske sestre ljudi v domu kličejo »naš tstar« | Kritika doma-nespoštovanje uporabnikov  |

|           |                                                                                                           |                                                                                                       |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.Č 19-1 | »Tko je tok stari ljudje nismo vsi enak zadovoljni, nkteer ja, drug ni.«                                  | Zadovoljstvo s storitvami-odvisno od posameznika                                                      |
| Os.Č19-2  | na obisku je videla, da so bili nekateri zelo zadovoljni, spet drugi pa so jih zmerjali, da je vse narobe | Predhodne izkušnje,<br>Mnenja drugih                                                                  |
| Os.Č 19-3 | zdi se ji, a je to odvisno od človeka, kako se prilagod                                                   | Zadovoljstvo s storitvami-odvisno od posameznika<br>Zadovoljstvo s storitvami-odvisno od prilagoditve |
| Os.Č 19-4 | Sama se je včasih z osebjem in direktorjem dobro razumela, ker je imela mamó v domu                       | Dobri odnosi z osebjem, predhodne izkušnje                                                            |

|           |                                                          |                         |
|-----------|----------------------------------------------------------|-------------------------|
| Os.D19-1  | Zdi se ji da je v Domžalah dobro poskrbljeno za starejše | Mnenje o preskrbi-dobro |
| Os.D 19-2 | ker to vidi pri drugih.                                  | Izkušnje drugih         |

|           |                    |                                            |
|-----------|--------------------|--------------------------------------------|
| Os.E 19-1 | Zame je dobro      | Mnenje o preskrbi-dobro<br>samovrednotenje |
| Os.E 19-2 | za druge pa ne vem | Nezanimanje za druge ljudi                 |



**20. Že imate kakšne izkušnje z institucijami, kot so dom za stare, bolnica, center za socialno delo? Kakšno je vaše mnenje o teh službah (se vam morda zdijo premalo osebni, premalo upoštevajo vaše želje, ker so storitve za vse enake)?**

|           |                                                                                    |                                                              |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Os.A 20-1 | nekajkrat v domu za stare v Domžalah, na obisku pri znancih.                       | Izkušnje z domom                                             |
| Os.A 20-2 | Premalo strežnikov                                                                 | Kritike doma-premalo strežnikov<br>izkušnje z osebjem v domu |
| Os.A 20-3 | premalo posvetijo eni osebi                                                        | Kritike doma-premalo posvetijo osebi                         |
| Os.A 20-4 | Prosila za svojo sobo.<br>navajena miru in samote, si tudi v domu želi svojo sobo. | Želja po zasebnosti v domu<br>Želja po svoji sobi            |
| Os.A 20-6 | To se ne sekira kam jo bodo dali, ko bo potrebno. »Ko si vn, je konc«              | Vdanost v usodo, v dom ko bo potrebno(za koga?)              |

|           |                                                                                                                                     |                                                                                    |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 20-1 | Večkrat je že bila v bolnici,                                                                                                       | Izkušnje z bolnico                                                                 |
| Os.B 20-2 | razmere podobne kot v domovih.                                                                                                      | Poznavanje razmer v bolnici<br>Primerjava doma z bolnico                           |
| Os.B 20-3 | Veliko starih in nemočnih ljudi, za katere se ne menijo veliko                                                                      | Kritika bolnice-neoseben odnos<br>Kritika doma-neoseben odnos                      |
| Os.B 20-4 | To je velik problem, ker je v domovih in bolnicah premalo osebja                                                                    | kritika doma, bolnice-premalo osebja                                               |
| Os.B 20-5 | je osebje prijazno, vendar jih je premalo in naredijo le tisto kar je za narediti, potem te pa pustijo in si lahko veliko časa sam. | kritika doma, bolnice-premalo osebja<br>kritika doma, bolnice -slab odnos do ljudi |
| Os.B 20-6 | Bila je tudi nekajkrat v domu na obisku pri sosedih                                                                                 | Izkušnje z domom                                                                   |

|           |                                                                                                           |                                                   |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Os.C 20-1 | Ima pa dobre izkušnje z domom                                                                             | Izkušnje z domom                                  |
| Os.C 20-2 | »Tut sama sm se vpisala pred dvema letoma... šla sm v dom in tm prosila, da mi pomagajo izpolnit prošnjo« | Samoangažiranje pri vpisu v dom                   |
| Os.C 20-3 | Domači vsi vedo, da se je vpisala                                                                         | Informiranje sorodnikov o odločitvah glede pomoči |

|           |                                                               |                                                       |
|-----------|---------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Os.Č 20-1 | Že večkrat je bila v domu na obisku pri katerem znancu        | Izkušnje z domom                                      |
| Os.Č 20-2 | »Vidla sm da je osebje prijazno«                              | izkušnje z osebjem v domu                             |
| Os.Č 20-3 | tudi oni (znanci) so bili kar zadovoljni                      | Informacije preko uporabnikov storitev                |
| Os.Č 20-4 | Bivanje tam je odvisno koliko si še sam zmožen funkcionirati. | Kvaliteta storitev-odvisno od sposobnosti posameznika |

|           |                                        |                               |
|-----------|----------------------------------------|-------------------------------|
| Os.D 20-1 | Nima veliko izkušenj z institucijami   | Malo izkušenj z institucijami |
| Os.D 20-2 | 2krt na obisku v domu pri neki znanci. | Nekaj izkušenj z domom        |

|           |                                                                          |                                                            |
|-----------|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| Os.E 20-1 | »Imam eno sestro v domu v Mengšu in grem tja skoraj vsak teden na obisk« | Izkušnje z domom, redni obiski sestre                      |
| Os.E 20-2 | »In se pohval, da je lepo, da je v redu«                                 | Informacije preko uporabnikov storitev                     |
| Os.E 20-3 | »Jest če bi bla tko da neb mogla, bi šla takoj, samo če bi biv plac«     | v dom ko bo potrebno(za koga?)<br>Odvisnost od zdr. stanja |

**21. Katere dodatne storitve bi si izbrali oz. potrebovali sedaj ali v bližnji prihodnosti?**

|           |                                    |                                       |
|-----------|------------------------------------|---------------------------------------|
| Os.A 21-1 | edino nekoga, ki bi me kam peljal, | Izbira pomoči-prevoz                  |
| Os.A 21-2 | nekoč umislila kosilo na dom       | Izbira pomoči-kosilo na dom           |
| Os.A 21-3 | ko ne bo mogla več sama kuhat      | Formalna pomoč-nezmožnost kuhe kosila |

|           |                                            |                                                            |
|-----------|--------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
|           |                                            | Ovisnost od zdr. stanja                                    |
| Os.A 21-4 | dokler res ne bo treba, bi bila rada doma. | Formalna pomoč-ko bo pogteba<br>Želja čim dlje ostati doma |

|           |                                         |                                                      |
|-----------|-----------------------------------------|------------------------------------------------------|
| Os.B 21-1 | Prosila bi za socialno-pomoč na domu    | Izbira pomoči-pomoč na domu                          |
| Os.B 21-2 | Če ne bi mogla                          | Pogoj-zdr.težave                                     |
| Os.B 21-3 | nihče od domačih ne bi mogel pomagati.  | Pogoj-nezmožnost domačih                             |
| Os.B 21-4 | Predvideva da ji bo lahko hči pomagala. | Zanašanje na sorodnike<br>Želja po pomoči sorodnikov |

|           |                           |                                                                     |
|-----------|---------------------------|---------------------------------------------------------------------|
| Os.C 21-1 | Trenutno nič ne potrebuje | Ni potreb                                                           |
| Os.C 21-2 | noče razmišljati o tem    | Ne razmišljanje o prihodnosti<br>Ne razmišljanje o možnostih pomoči |

|           |                                        |                             |
|-----------|----------------------------------------|-----------------------------|
| Os.Č 21-1 | Kosilo na dom.                         | Izbira pomoči-kosilo na dom |
| Os.Č 21-2 | K zdravniku se do Domžal pelje še sama | Samostojnost-sama vozi avto |

|           |                                                                                          |                                                |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Os.D 21-1 | Odločila za kosilo na domu                                                               | Izbira pomoči-kosilo na dom                    |
| Os.D 21-2 | »Všeč mi je, ker vozijo krompir in jabolka na dom, da mi ni treba tega iskat v trgovino« | Izbira pomoči-dostava hrane iz trgovine na dom |
| Os.D 21-3 | Da bi frizerka prišla na dom                                                             | Izbira pomoči-frizerka na dom                  |
| Os.D 21-4 | čistilko na dom.                                                                         | Izbira pomoči-pomoč na domu                    |

|           |                                                                       |                               |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------|-------------------------------|
| Os.E 21-1 | Izbrala bi si kosilo na domu                                          | Izbira pomoči-kosilo na dom   |
| Os.E 21-2 | Kadar hči dela dopoldne, ne bi mogla čakati do 15h, da bi ji skuhala. | Zanašanje na sorodnike        |
| Os.E 21-3 | Ne razmišlja o tem                                                    | Ne razmišljanje o prihodnosti |
| Os.E 21-4 | trenutno še ne rabi.                                                  | Trenutno ni potreb po pomoči  |

**22. Prebivalstvo v Sloveniji in Evropi se stara, zato se gradijo novi domovi za stare ljudi. Tudi pomoč na domu, oskrbovana stanovanja, varovanje na daljavo in dnevni centri se počasi razvijajo. Se vam zdi, da so vse te (neinstitucionalne) storitve premalo dostopne, o njih premalo veste, da bi sploh razmišljali o možnostih njihovega koriščenja? Bi si želeli, da se to izboljša?**

|           |                                                                               |                                                       |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Os.A 22-1 | nekaj vem, ker sem bila že tam                                                | Predhodne izkušnje                                    |
| Os.A 22-2 | »Eni pravjo, da je dobr, drugu da je slabo,...                                | Mnenja drugih                                         |
| Os.A 22-3 | ... sama pa ne morm vedet, če še nisem tam.«                                  | Premalo informacij, nepoznavanje možnosti pomoči      |
| Os.A 22-4 | imam svoj red, tam pa tega ni.                                                | Izguba samostojnosti, želja po samostojnosti          |
| Os.A 22-5 | Da bi ji hodil kdo čistit, bi se težko navadila na to osebo, ker je ne pozna. | Nezaupanje formalni pomoči,<br>Ne želi pomoči na domu |

|           |                                                                                                 |                                                                          |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 22-1 | Mogoče bi šla kdaj pogledat kako je v domu ali dnevnem centru, da bi bolje spoznala razmere tam | Želja po informiranosti o domu<br>Želja po informacijah o dnevnem centru |
| Os.B 22-2 | Trenutno niti ne ve točno kaj vse je možno                                                      | Majhna informiranost o možnostih pomoči                                  |
| Os.B 22-3 | Pozna dom za starejše                                                                           | Poznavanje le nekaterih možnosti                                         |
| Os.B 22-4 | v katerega si pa ne želi                                                                        | Želja ne v dom                                                           |
| Os.B 22-5 | Ni še zasledila, da bi imeli dan odprtih vrat.                                                  | ne reklamiranje možnosti pomoči                                          |

|           |                                                                                                                         |                            |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|
| Os.C 22-1 | Že večkrat je bila v domu na obisku                                                                                     | Predhodne izkušnje z domom |
| Os.C 22-2 | sosedi, ki ji je povedala, da bosta oba z možem v dom, čeprav sta še zdrava in imata lepo hišo-to se ji je zdelo čudno. | Izkušnje sosedov           |
| Os.C 22-3 | Dom zelo dobro pozna iz lastnih izkušen                                                                                 | Predhodne izkušnje z domom |

|            |                                                                                                                  |                                                                 |
|------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|
| Os.Č 22-1  | Dom zelo dobro pozna iz lastnih izkušen                                                                          | Predhodne izkušnje z domom                                      |
| Os.Č 22-2  | zdi v redu                                                                                                       | dobro                                                           |
| Os.Č 22-3  | Tudi sama bi rada zadnja leta preživela tam                                                                      | Želja iti v dom                                                 |
| Os.Č 22-4  | je ni strah                                                                                                      | Ni strahu ob odhodu v dom                                       |
| Os.Č 22-5  | Ostale stvari ve da obstajajo                                                                                    | Slabo poznavanje neinstitucionalnih oblik pomoči                |
| Os.Č 22-6  | pozna jih iz govoric sosedov in znancev                                                                          | Mnenja drugih, govorice sosedov                                 |
| Os.Č 22-7  | Ker ne gre več toliko v Domžale in je bolj doma, ima manj informacij o širšem dogajanju                          | Vzrok manjše informiranosti-manj odhodov v mesto/ več časa doma |
| Os.Č 22-8  | Večino stvari izve po radiu in pri maši.                                                                         | Informacije o pomoči preko radia, informacije o pomoči v cerkvi |
| Os.Č 22-9  | Ne bi bila za to, da bi nekdo prišel samo predstaviti storitev... imela ponudbe po telefonu, vendar je odklonila | Ni želje po informiranosti                                      |
| Os.Č 22-10 | »Raj dealm težko, sam da je po mojmu okusu«                                                                      | Želja po samostojnosti                                          |
| Os.Č 22-11 | Trenutno hoče še vse sama narediti, dokler lahko hodi, ker potem je »adijo«.                                     | Želja po samostojnosti<br>Odvisnost od zdr. stanja              |

|           |                                             |                                                       |
|-----------|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Os.D 22-1 | »Nič ne poznam in ne razmišljam o tem«      | Nerazmišljanje o pomoči, nerazmišljanje o prihodnosti |
| Os.D 22-2 | Ne ve kako si zagotoviš kakršno koli pomoč. | Majhna informiranost o možnostih pomoči               |

|           |                                                                                                                                                |                                                       |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Os.E 22-1 | ko nikamor več ne moreš, se ji zdi vseeno kakšno pomoč bi dobivala,                                                                            | Vdanost v usodo                                       |
| Os.E 22-2 | prepustila sorodnikom. Kot bi bilo njim lažje                                                                                                  | Zanašanje na sorodnike, prepuščanje skrbi sorodnikom, |
| Os.E 22-3 | premalo pozna vse te možnosti, ker ni imela stika s tem                                                                                        | Nepoznavanje možnosti, neinformiranost, ni stika      |
| Os.E 22-4 | Nekaj malega je slišala po televiziji ali radiu.                                                                                               | Informacije preko radia, informacije preko televizije |
| Os.E 22-5 | ...ena ženska tmle k je hodila v dnevni center, jo je sin pelu k je šov v službo...                                                            | Izkušnje sosedov                                      |
| Os.E 22-6 | dobra možnost, če ne dobiš postelje v domu.                                                                                                    | dnevno varstvo-dobra možnost pred odhodom v dom       |
| Os.E 22-7 | Zdelo bi se ji dobro, da bi morda dobila več informacij o tem kako se pomaga starejšim. »Da bi vedla kaj mi bojo naredi, kako mi bojo pomagal« | Želja po informiranosti o možnostih pomoči            |

**23. Kakšno je vaše mnenje o domovih za stare? Bi si želeli zadnja leta preživeti tam ali bi se tja preselili zaradi nujne ( nepremičnost, demenca, boleznj)**

|           |                             |                        |
|-----------|-----------------------------|------------------------|
| Os.A 23-1 | V dom še ne bi šla          | Želja ne v dom         |
| Os.A 23-2 | ,ker ima rada svoj mir      | Potreba po miru        |
| Os.A 23-3 | dela po svoje               | Želja po samostojnosti |
| Os.A 23-4 | tam pa izgubiš samostojnost | Izguba samostojnosti   |

|           |                                                              |                                            |
|-----------|--------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Os.B 23-1 | V domovih so prijazni                                        | Prijaznost, predhodne izkušnje             |
| Os.B 23-2 | premalo osebja, da bi kvalitetno poskrbeli za vse            | Premalo osebja, Manj kvalitetne storitve   |
| Os.B 23-3 | »V dom bi šla pol, ko bo res treba«                          | Želja ne v dom, v dom po potrebi (za koga) |
| Os.B 23-4 | »Slišala sm, da moraš v dom prit prej in ne samo umret«      | Mnenja drugih,                             |
| Os.B 23-5 | »trenutno sm najraj v krogu domačih«                         | Zanašanje na sorodnike                     |
| Os.B 23-6 | Zelo je navezana na hišo in na vrt ter vse domače in sosede. | Navezanost na domače okolje                |

|           |                                                                 |                                |
|-----------|-----------------------------------------------------------------|--------------------------------|
| Os.C 23-1 | »Eni radi grejo in se tam tut izživijo, jest pa sem rada sama.« | želja ne v dom                 |
| Os.C 23-2 | Motila bi jo velika množica ljudi                               | Slabo počutje ob množici ljudi |
| Os.C 22-1 | »Men to ne gre, zato ker sem že tolkla let sama                 | navajenost na samoto,          |
| Os.C 22-4 | »se navadš bit sam in se v družbi ne bi počutla dobr.«          | Slabo počutje ob množici ljudi |

|           |                                                                                                               |                                         |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| Os.Č 23-1 | »Po izkušnjah je v domu v redu«                                                                               | Predhodne izkušnje, dobro mnenje o domu |
| Os.Č 23-2 | tudi njena mama je bila zadovoljna, kler se je dobro razumela z osebjem, zato predvideva ,da se bo tudi sama. | Mnenja in izkušnje drugih               |

|           |                                                  |                                                                  |
|-----------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|
| Os.D 23-1 | »V dom ne bi šla,                                | Želja ne v dom                                                   |
| Os.D 23-2 | razen če bi imela težje zdravstvene težave«      | v dom ko bo potrebno(za koga?)                                   |
| Os.D 23-3 | »Ne razmišljam o tem«                            | Ne razmišljanje o pomoči                                         |
| Os.D 23-4 | »ne vidm se, da bi zadnja leta preživela v domu« | Nerazmišljanje oprihodnosti, ne vidi prihodnosti, želja ne v dom |

|           |                                                            |                                       |
|-----------|------------------------------------------------------------|---------------------------------------|
| Os.E 23-1 | »Dokler sm še tolk pr moč, za noben denar ne bi šla v dom« | Želja ne v dom, odvisnost zdr. stanja |
| Os.E 23-2 | »Tm nimaš svobode,                                         | Izguba svobode,                       |
| Os.E 23-3 | ne moreš delati po svoje, kot tebi paše«                   | Izguba samostojnosti                  |
| Os.E 23-4 | To kar vidi iz izkušenj                                    | Predhodne izkušnje                    |
| Os.E 23-1 | ni toliko všeč, da bi si želela preseliti v dom.           | Ni všeč,                              |
| Os.E 23-2 | »Počutila bi se utesnjeno«                                 | Utesnjenost                           |

**24. Ali menite, da je premalo možnosti, da bi kljub temu, da nekaterih stvari ne boste zmogli več opravljati sami, lahko kvalitetno živite v domačem okolju?**

|           |                                      |                                                                   |
|-----------|--------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Os.A 24-1 | Ne ve kaj obstaja                    | Premalo informacij                                                |
| Os.A 24-2 | Ko bo treba bo šla v dom             | V dom po potrebi (za koga?)                                       |
| Os.A 24-3 | O drugih možnostih noče razmišljati. | Ne razmišljanje o prihodnosti, ne razmišljanje o možnostih pomoči |

|           |                                                                                                         |                                                                                      |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 24-1 | šla kdaj pogledat kako je v domu ali dnevnem centru-kot neka ekskurzija, da bi videla kakšen je občutek | Želja po informiranosti, dobiti občutek, lažji prehod                                |
| Os.B 24-2 | O tem je že razmišljala, da bi kdaj šla samo pogledat                                                   | Razmišljanje o prihodnosti, razmišljanje o obisku institucije, razmišljanje o pomoči |
| Os.B 24-3 | strah, da bi mogla ostati tam                                                                           | Strah pred institucijo, strah pred prisilo                                           |
| Os.B 24-4 | Možnosti pomoči starejšim je premalo in jih sploh ne pozna.                                             | Premalo možnosti pomoči, neinformiranost o možnostih                                 |

|           |                                                                   |                                                                                  |
|-----------|-------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| Os.C 24-1 | Meni, da bo prej umrla, preden bo potrebovala kakršno koli pomoč. | Misel na smrt, ne razmišljanje o prihodnosti, ne razmišljanje o možnostih pomoči |
|-----------|-------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|

|           |                                                                                      |                                               |
|-----------|--------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| Os.Č 24-1 | Noče pomoči na domu                                                                  | Želja ne pomoči na domu, želja v dom          |
| Os.Č 24-2 | premalo posvetijo človeku                                                            | Kritika formalne pomoči                       |
| Os.Č 24-3 | Zelo rada ima družbo in da ji ne bo dolgčas                                          | Želja v dom, želja po druženju, ni dolgočasno |
| Os.Č 24-4 | bi bila rad med ljudmi, da bodo skupaj se spominjali lepih dni, ko so bili še mladi. | Želja po družbi, obujanje spominov            |

|           |                                 |                                                                              |
|-----------|---------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| Os.D 24-1 | Pomoči je dovolj                | Zaupanje v sistem                                                            |
| Os.D 24-2 | kar vidi pri sosedih            | Mnenja drugih, izkušnje drugih                                               |
| Os.D 24-3 | samo če si priskrbiš            | Samoangažiranje, odvisnost od lastnega poznavanja sistema pomoči             |
| Os.D 24-4 | »To po navadi zrihtajo tamladi« | Zanašanje na sorodnike<br>Prepuščanje skrbi zase sorodnikom, vdanost v usodo |

|           |                                                  |                                                                        |
|-----------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
| Os.E 24-1 | Sliši o možnostih                                | Mnenja drugih, informacije iz okolja                                   |
| Os.E 24-2 | ne ve kako vse to deluje                         | Neinformiranost, ni izkušenj                                           |
| Os.E 24-3 | Upa, da ji ne bo potrebno koristiti kaj od tega. | Upanje za prihodnost, želja po samostojnosti, noče koristiti možnosti. |

**25. Ste morda že oddali prošnjo za sprejem v domsko varstvo? Če je odgovor pritrdilen, zakaj ste se odločili za ta korak?**

|           |                                                                |                                                        |
|-----------|----------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| Os.A 25-1 | Po priporočilu zdravnice                                       | priporočila drugih, formalna pomoč                     |
| Os.A 25-2 | Zdravnica ji je pomagala izpolniti in oddati prošnjo za v dom. | Formalna pomoč, pomoč zdravnika pri izpolnitvi prošnje |

|           |                                                                       |                                                                                         |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|
| Os.B 25-1 | se je odločila                                                        | Samostojna odločitev                                                                    |
| Os.B 25-2 | se zaveda, da se bo v prihodnosti njeno zdravstveno stanje poslabšalo | Zavedanje zdr. stanja, razmišljanje o prihodnosti, vpliv zdr. stanja                    |
| Os.B 25-3 | ko ne bo mogla več sama hoditi                                        | Zavedanje zdr. stanja, nemoč                                                            |
| Os.B 25-4 | Ko domači ne bodo zmogli vsega dela in dvigovanja                     | Zavedanje situacije, zavedanje preobremenitve domačih                                   |
| Os.B 25-5 | bo prosila, da jo dajo v dom. (odločila se bo sama                    | V dom pod posebnimi pogoji, samoodločanje                                               |
| Os.B 25-6 | Ker je prošnjo že oddala, ima več možnosti, da dobi prosto mesto.     | Zavedanje situacije, večje možnosti dobiti posteljo, oddaja prošnje, želja po gotovosti |

|           |                                                            |                                            |
|-----------|------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Os.C 25-1 | ne                                                         | Ni prošnje za dom                          |
| Os.C 25-2 | Ne skrbi je kaj bo v prihodnosti, ker živi za današnji dan | Ni skrbi, ne razmišljanje o prihodnosti    |
| Os.C 25-3 | nadvse upa, da ji v dom ne bo treba                        | Želja ne v dom, upanje za prihodnost       |
| Os.C 25-4 | bo prej umrla.                                             | Razmišljanje o smrti, upanje za prihodnost |

|           |                                                        |                                                                     |
|-----------|--------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
| Os.Č 25-1 | Sem oddala že 2 leti nazaj, za vsak slučaj             | Razmišljanje o prihodnosti, želja po gotovosti                      |
| Os.Č 25-2 | če pride do tega, da postane nerazsodna ali nepremična | Zavedanje zdr. stanja, fizična nesposobnost, psihična nesposobnost. |

|           |            |            |
|-----------|------------|------------|
| Os.D25-1  | Ne         | Ni prošnje |
| Os.D 25-2 | Ni potrebe | Ni potreb  |

|           |                       |                               |
|-----------|-----------------------|-------------------------------|
| Os.E 25-1 | ne                    | Ni prošnje                    |
| Os.E 25-2 | ne razmišlja še o tem | Ne razmišljanje o prihodnosti |

## Priloga 4: HIERARHIJA POJMOV

### VPLIV NA VKLJUČEVANJE V FORMALNE OBLIKE POMOČI

#### NEFORMALNE SOCIALNE MREŽE

##### ❖ Družinski člani

Otroci (Os .A 1-1; Os .B 1-1; Os .C 1-1; Os .D 1-1; Os .E 1-1)  
 Vnuki (Os .A 1-2; Os .B 1-2; Os .C 1-2; Os .D 1-3; Os.E 1-2)  
 Pravnuki (Os .B 1-4; Os .C 1-3, Os .D 1-4; Os.E 1-2)  
 Partnerji od otrok (Os .B 1-3; Os .C 1-4; Os .D 1-2, Os .E 1-3)  
 Bratje/sestre (Os .Č 1-1)  
 Otroci in vnuki od bratov/sester (Os .Č 1-2)

##### ❖ sosedi

Pozdrav in krajši pogovor (Os.A 2-1; Os.B 2-1; Os.C 2-3; Os.Č 2-2, Os.D 2-2)  
 Malo stika (Os.C 2-2)  
 Pogosto medsebojno druženje (Os.E 2-2)

##### ❖ prijatelji

Nima prijateljev (Os.B 3-1; Os.E 3-1)  
 2 -4 dobri prijatelji (Os.A 3-1; Os.C 3-1; Os.Č 3-1; Os.D 3-1; )  
 Bivši sodelavci (Os.C 3-2)

##### ❖ Daljni sorodniki

Bratje in sestre (Os.A 3-6; Os.A 3-7;)  
 Sestrične/bratrance (Os.B 3-2; )  
 Bratje in sestre po moževi strani (Os.B 3-4)  
 Nečaki/nečakinje (Os.D 3-2, )  
 Ostali sorodniki (Os.E 3-2)

#### ODNOSI ZNOTRAJ NEFORMALNE SOCIALNE MREŽE

##### ❖ Odnosi z družinskimi člani

Dobri odnosi (Os.B 4-1; Os.C 4-4)  
 Slabi odnosi (Os.A 10-2;)  
 Molk (Os .A 1-6; Os.C 10-3)  
 Ignoranca (Os.A 4-3)  
 ne vtikanje (Os .A 1-8)  
 ne kreganje (Os .A 1-9)  
 sporazumni dogovori (Os.A 1-10)  
 velik pomen druženja (Os .B 1-8; Os .C 1-6; Os .Č 1-4; Os .E 1-6)

##### ➤ Spoštovanje in upoštevanje

Poseben način spoštovanja (Os.A 10-1; Os.C 10-1 )  
 Občutek spoštovanja ( Os.B 10-2 ;Os.C 10-1; Os.Č 10-1 )  
 Delno upoštevanje (Os.B 10-1; Os.Č 10-2 )

##### ➤ Razhajanje želja z družinskimi člani

Pogosto razhajanje želja (Os.A 13-1; Os.Č 13-1 )  
 Občasno razhajanje želja (Os.B 13-1)  
 Neupoštevanje želja (Os.C 13-1 )  
 Strah pred neuslišanostjo (Os.Č 13-2 )  
 Ni dogovora glede pomoči (Os.B 13-2; Os.B 13-3; Os.C 4-2 )  
 Užaljenost s strani hčere (Os.B 13-5 )

##### ➤ Vpliv na odnose z družinskimi člani

Ni vpliva na odnos (Os.B 7-3;)  
 (Pre)zaposlenost (Os .A 1-5; Os.A 7-1; Os.A 7-6; Os.A 7-7; Os.Č 7-1; Os.Č 7-4 )  
 Pomen individualnosti (Os.A 7-2; Os.A 7-5; Os.B 7-1; Os.C 7-1; Os.D 7-5, Os.Č 10-3 )  
 Občasni konflikti (Os.A 7-7; Os.A 10-2; Os.C 10-2)  
 Živčnost (Os.A 7-7)  
 Ni časa za misli na stare (Os.Č 7-4; Os.D 7-4 )  
 Pozornost sorodnikov (Os.B 10-6 )

❖ **Odnosi s sosedi**

Šibki odnosi (Os.A 2-2; Os.B 2-2; Os.C 2-1; Os.Č 2-3 )  
 Dobri odnosi (Os.Č 2-1; Os.D 2-1 )  
 Zelo dobri odnosi (Os.E 2-1 )  
 Voščila ob praznikih (Os.B 2-3 )

❖ **Odnosi s prijatelji**

Tesnost odnosov (Os.A 3-4; Os.Č 3-3 )  
 Občasno obiskovanje (Os.Č 3-2; Os.C 3-3 )

❖ **Odnosi z daljnimi sorodniki**

Šibke odnosne vezii ( Os.A 3-6; Os.A 3-7; Os.D 3-3; Os.E 3-3 )

**BLIŽINA BIVANJA**

**Oddaljenost bivanja družinskih članov**

Neposredna bližina bivanja (ista hiša) ( Os .A 1-3, Os .B 1-5; Os .D 1-5; Os .E 1-4 )  
 Bližina bivanja (v isti občini) (Os .B 1-6; Os .C 1-7; Os .Č 1-3; Os .E 1-5 )  
 Ni prevelike oddaljenosti ( Os.A 8-1; Os.B 8-1; Os.C 8-1; Os.Č 8-1; Os.D 8-1; Os.D 8-1 )

❖ **Varnost v domačem okolju**

Občutek varnosti v svojem domu (Os.A 11-1; Os.B 11-1; Os.C 11-1; Os.D 11-1; Os.E 11-1 )  
 Ni slabih izkušenj (Os.A 11-3 )  
 Ni strahu (Os.A 11-4; Os.Č 11-1; Os.D 11-3; Os.E 11-2 )  
 Ni skrbi (Os.B 11-2 )  
 Ni priložnosti za nevarnost (Os.E 11-3 )  
 Občutek varnosti ob prisotnosti domačih (Os.B 11-4; Os.D 11-2 )  
 Strah moških delavcev (Os.C 11-3 )  
 Previdnost ponoči (Os.A 11-5; Os.C 11-2; Os.Č 11-2; Os.D 11-4 )

**VPLIV NA DOBRO POČUTJE**

❖ **Srečni trenutki**

Obisk sorodnikov (Os.A 15-1; Os.Č 15-1; Os.E 15-1 )  
 klici sorodnikov (Os.A 15-1 )  
 Pogovor (Os.Č 15-4 )  
 obiskovanje drugih (Os.Č 15-2 )  
 Pomen v družbi (Os.A 15-2 )  
 lepo vreme (Os.B 15-1; Os.D 15-1 )  
 možnost biti zunaj (Os.B 15-2 )  
 delo na vrtu (Os.B 15-1, Os.D 15-2 )  
 zdravje in dobro počutje (Os.C 15-1; Os.D 15-3 )  
 dobra volja (Os.Č 15-1, Os.Č 15-3 )  
 sprehodi (Os.D 15-3 )

❖ **Hobiji, aktivnosti**

Televizija (Os.A 16-1 )  
 Obisk cerkve (Os.A 16-2; Os.C 16-1; Os.Č 16-2 )  
 Branje (Os.B 16-4 )  
 Pletenje ( Os.B 16-4 )  
 branje časopisa (Os.Č 16-3 )  
 kuhanje kosila (Os.D 16-2 )  
 Društva
 

- Župnijska Kasritas (Os.C 16-2 )
- pevski zbor (Os.C 16-3 )
- društvo Upokojencev (Os.Č 16-1; Os.D 16-1; Os.E 16-1)
- Zveza borcev (Os.D 16-1; Os.E 16-1)
- Rdeči križ (Os.E 16-1 )

➤ **Pomen hobijev in članstva v društvih**

- srečevanje ljudi (Os.B 15-3 )
- pogovor (Os.B 15-3 )
- pozaba skrbi (Os.B 15-3; Os.B 16-5 )
- razbremenitev (Os.B 16-5 )
- Kvalitetno preživljanje časa (Os.Č 16-1 )
- Izleti (Os.Č 16-1; Os.B 16-1 )
- ni dolgčas (Os.D 16-3 )
- Problem  
Nezmožnost iti na delavnico ali izlet (Os.E 16-2)

❖ **Občutek osamljenosti**

Občasna osamljenost (Os.A 9-1; Os.C 9-1; Os.Č 9-1; Os.D 9-1 )  
 Pogosta osamljenost (Os.B 9-1 )  
 Ni osamljenosti (Os.E 9-1 )

➤ **Vzrok osamljenosti**

Zdravstveni problemi (Os.C 9-2 )  
 manj hodi ven (Os.C 9-2 )  
 izguba moža (Os.B 9-1 )  
 spomini na preteklost (Os.C 9-2 )

➤ **Odziv na osamljenost**

pogovor, druženje (Os.C 9-3; Os.B 9-3; Os.C 9-3)

• **Moč pogovora**

hitreje mine čas ( Os.C 9-3 )  
 ne razmišljanje o težavah ( Os.B 9-3; Os.B 4-6 )  
 ne sekiranje ( Os.B 9-3 )  
 mine slaba volja ( Os.C 9-3 )  
 boljše počutje ( Os.C 9-4 )

obisk cerkve/pogovor z bogom ( Os.C 9-4 )

obisk groba ( Os.D 9-2 )

srečanja in izleti v društvu ( Os.Č 9-4 )

➤ **Preventiva pred osamljenostjo**

druženje s sosedi ( Os.E 9-2 )  
 srečanja in izleti v društvu ( Os.Č 9-4 )  
 sprehod (Os.E 9-2 )  
 delo na vrtu (Os.E 9-2 )

• **Učinek dela na vrtu**

Sprostitev (Os.Č 9-2 )  
 druženje s sosedi (Os.Č 9-2 )

**NEFORMALNA POMOČ**

❖ **Osebe, ki nudijo pomoč**

Pomoč prijateljev (Os.A 4-1 )  
 Pomoč otrok (Os.B 4-1; Os.C 4-1; Os.D 4-1, Os.E 4-1; Os.E 4-3 )  
 Pomoč otrok od bratov (Os.Č 4-1 )  
 Pomoč snahe (Os.D 4-2 )

❖ **Načini neformalne pomoči**

Pomoč pri težjih opravilih ( Os.B 4-4; Os.B 4-5, Os.Č 4-2; Os.D 4-1; Os.E 6-3 )  
 Manjša pomoč otrok ( Os.E 5-2 )  
 Prevozi (Os.D 4-3; Os.B 4-5, Os.A 4-2, Os.A 6-3 )  
 dostava iz trgovine (Os.A 6-3, Os.D 13-3 )  
 Kuhanje kosila (Os.E 4-3; Os.D 4-2, Os.B 4-3 )  
 Samoangažiranje hčere glede pomoči (Os.B 4-3; Os.E 4-2 )  
 Nudenje pomoči drugim (Os.Č 4-3; Os.C 5-2; Os.D 6-2 )  
 Prošnje za pomoč (Os.D 4-3 )  
 Preveč pomoči (Os.C 4-2 )  
 Ne zanesljivost na družino (Os.D 5-2, Os.A 5-2 )  
 Razlika v pomoči glede spola (Os.D 4-2; Os.B 4-5 )  
 Ni potrebe po pomoči (Os.C 6-2; Os.D 6-1; Os.E 6-1 )  
 Zavedanje obremenitve sorodnikov (Os.E 5-4; Os.D 5-5; Os.C 5-3; Os.B 5-3 )  
 pomoč odvisna od zdravstvenega stanja stare osebe (Os.A 17-6 )

❖ **Želje in potrebe glede neformalne pomoči**

Želja čim dlje ostati doma (Os.A 5-1, Os.B 14-4; Os.A 21-4 )  
 Želja po pomoči sorodnikov (Os.B 21-4 )  
 Več stikov s sorodniki (Os.B 12-2; Os.B 9-2 )



Več stikov s sosedi (Os.Č 9-3 )  
 Ni potrebe po več stikih (Os.E 9-3 )  
 Želja po ne obremenjevanju sorodnikov (Os.A 12-3; Os.D 5-1; Os.E 5-3; Os.C 13-2 )  
 Želja po dobrih odnosih s sorodniki (Os.Č 13-4 )  
 Želja po samostojnosti (Os.A 4-4; Os.Č 22-10; Os.Č 22-11; Os.A 23-3;  
 Zanašanje na sorodnike (Os.B 21-4; Os.E 21-2; Os.E 22-2; Os.B 23-5; Os.D 24-4  
 ▪ Prepuščanje odločitev sorodnikom (Os.E 5-5 )

## FORMALNA POMOČ

### ❖ Poznavanje pomoči starejšim

dom za stare (Os.A 17-1; Os.B 17-2; Os.C 17-1; Os.Č 17-1; Os.D 17-3; Os.E 17-2 )  
 prevoz kosila na dom (Os.A 17-1; Os.B 17-2; Os.C 17-2; Os.Č 17-1; Os.D 17-2, Os.E 17-1 )  
 socialni delavci (Os.B 17-1 )  
 pomoč na domu (Os.A 17-7; Os.B 17-2; Os.C 17-2; Os.Č 17-1; Os.D 17-1; Os.E 17-2  
 varovanje na daljavo (Os.B 17-3; Os.Č 17-4;

### ❖ Želje in potrebe glede formalne pomoči

Želja po zaupnosti s pomočniki ( Os.Č 5-2 )  
 Ni želja-ni potreb po formalni pomoči  
 (Os.A 14-1; Os.B 14-1; Os.C 14-1, Os.D 14-1; Os.Č18-2, Os.D 18-1  
 Ne razmišljanje o pomoči/prihodnosti Os.C 5-1; Os.a 14-6; Os.C 14-2; Os.D 23-3; Os.C 24-1;  
 Os.C 17-4; Os.C 18-3; Os.Č 18-3; Os.D18-2, Os.C 21-2; Os.E 21-3; Os.D 22-1  
 Želja o ne pojavnosti potrebe po formalni pomoči (Os.E 24-3; Os.C 25-3  
 Ne želi pomoči na dom (Os.A 14-3; Os.B 5-2; Os.D 14-2, Os.A 22-5, Os.Č 24-1 )

### ➤ Želje glede doma za stare

Želja iti v dom (Os.Č 22-3 )  
 Želja po druženju (Os.Č 24-3 )  
 Želja po skupnem obujanju spominov (Os.Č 24-4 )  
 Želja po zasebnosti v domu (Os.A 20-4 )  
 Želja po svoji sobi v domu (Os.A 20-4 )  
 Želja po gotovosti-prošnja za dom (Os.Č 5-3; Os.A 5-2; Os.B 18-2 )

### ➤ Oddaja prošnje za v dom

Priporočilo zdravnika (Os.A 25-1;  
 Samostojna odločitev (Os.B 25-1;  
 Samoangažiranje pri vpisu v dom (Os.C 20-2;

Ni prošnje za dom (Os.C 25-1; Os.D25-1; Os.E 25-1; Os.E 25-1

- Ne razmišljanje o prihodnosti (Os.C 25-2; Os.E 25-2
- Upanje po ne potrebi (Os.C 25-3
- Razmišljanje o smrti (Os.C 25-4
- Ni potreb (Os.D 25-2

Pomoč pri izpolnjevanju

- Zdravnik (Os.A 25-3;
- Sin (Os.B 18-3
- socialna delavka v domu (Os.C 20-2

Vzrok za oddajo

- slabšanje zdravja (Os.B 25-2; Os.A 25-2; Os.Č 25-2 )
- prevelika obremenitev domačih (Os.B 25-4 )
- več možnosti prostega mesta (Os.B 25-6; Os.A 25-4 )
- Nezanesljivost hčere (Os.A 5-2 )
- Želja po gotovosti (Os.Č 5-4; Os.A 5-2; Os.B 18-2 )

### ➤ Želja ne v dom (Os.B 22-4; Os.A 23-1; Os.B 23-3; Os.B 23-3; Os.D 23-1; Os.E 23-1; Os.C 23-1 )

#### ▪ Zakaj ne v dom

Potreba po miru (Os.A 23-2  
 Izguba samostojnosti (Os.A 19-7; Os.A 23-4; Os.E 23-3 )  
 Izguba svobode (Os.E 23-2  
 navajenost na samoto (Os.C 22-1  
 Slabo počutje ob množici ljudi (Os.C 22-4; Os.C 23-2 )

- strah pred prisilo (Os.B 24-2 )
  - Ni všeč (Os.E 23-1 )
  - Navezanost na domače okolje (Os.B 23-6 )
  - Utesnjenost (Os.E 23-2 )
- **Storitve/pomoč za potrebe v bližnji prihodnosti**
  - Prevoz (Os.A 21-1;
  - kosilo na dom (Os.A 21-2; Os.Č 21-1; Os.E 21-1
  - pomoč na domu (Os.B 21-1; Os.D 21-4
  - frizerka na dom (Os.D 21-3
  - dostava hrane iz trgovine na dom (Os.D 21-2
- **Formalna pomoč le v primeru**
  - ob nezmožnosti kuhe kosila (Os.A 21-3 )
  - Samoodločitev (Os.B 25-5 )
  - ko bo potreba (za koga?)
  - (Os.A 21-4; Os.A 17-2, Os.B 23-3; Os.D 23-2; Os.A 20-6; Os.E 20-3; Os.A 24-2 )
  - Le ob fizični/psihični nesposobnosti(Os.A 5-1, Os.B 5-3; Os.E 5-1 ; Os.E 5-4; Os.B 21-2)
  - Le ob nemoči sorodnikov (Os.B 5-3; Os.B 21-3
  - Vdanost v usodo glede formalne pomoči (Os.A 20-6; Os.E 22-1; Os.D 24-4 )
- **Želje po informacijah**
  - Želja po informiranosti o možnostih pomoči (Os.B 22-1; Os.E 22-7; Os.B 24-1 )
  - Želja po informacijah o dnevnem centru (Os.Č 17-2; Os.B 22-1 )
  - Želja po informiranosti o domu (Os.B 22-1 )
- ❖ **Pogovor/informiranost o pomoči**
  - Pogovor o pomoči-hči (Os.B 18-1 )
  - Pogovor o pomoči-sin (Os.B 18-1 )
  - Pogovor o pomoči s prijatelji (Os.A 18-1; Os.E 18-2 )
  - Pogovor o pomoči z župnikom (Os.E 18-2 )
  - Pogovor o pomoči-tabu tema (Os.C 18-2; Os.C 18-3; Os.C 14-3; Os.C 14-4; Os.B 18-2 )
  - Pogovor o pomoči-ne s sorodniki (Os.A 18-1; Os.Č 18-1; Os.C 18-1; Os.E 18-1 )

Informacije po radiu (Os.B 17-3; Os.C 17-3 )

Informacije preko televizije (Os.Č 17-4 )

Mnenja in izkušnje drugih (Os.A 19-5; Os.D 19-2; Os.B 19-1; Os.A 22-2; Os.E 22-5; Os.E 17-1;

Os.D 17-2; Os.C 22-2; Os.B 23-4; Os.Č 5-6; Os.D 24-2; Os.E 24-1

Informacije preko uporabnikov storitev (Os.Č 20-3; Os.E 20-2; Os.Č 23-2 )

Majhna informiranost o možnostih pomoči (Os.B 17-3; Os.B 22-5; Os.Č 22-5; Os.D 22-2;

Os.E 22-3; Os.A 24-1; Os.A 22-3; Os.B 24-3; Os.E 24-2 )

ni časa za pogovor s strani sorodnikov (Os.A 17-5 )

Informiranje sorodnikov o odločitvah glede pomoči ( Os.A 18-2; Os.C 20-3 )
- **Vzrok manjše informiranosti**
  - manj odhodov v mesto (Os.Č 22-7
  - več časa doma (Os.Č 22-7
  - Ni reklamiranja o možnostih pomoči (Os.B 22-5
  - Ni želje po informiranosti/reklamiranju (Os.Č 22-9
- ❖ **Vpliv na razmišljanje o formalni pomoči**
  - slabi odnosi z otroci (Os.A 12-1
  - Primoranost v samostojnost (Os.A 12-2 )
  - Primoranost v formalno pomoč (Os.Č 5-1; Os.A 5-2 )
  - Zdravstveni problemi starih oseb
    - Bolečine v nogah (Os.B 6-2, Os.D 13-3
    - bolečine v prsih (Os.B 6-2
    - vrtoglavica ( Os.B 6-2
    - Problemi s srcem (Os.Č 6-3; Os.C 14-4
  - nestrinjanje s formalno pomočjo s strani sorodnikov (Os.A 17-4; Os.B 18-2 )
  - Konflikti s sorodniki glede formalne pomoči (Os.B 18-2 )
  - Zdravstveni problemi otrok (Os.B 12-3; Os.E 12-2 )
  - Individualnost (Os.B 12-1; Os.E 12-1; Os.Č 12-1 )
  - preobremenjenost sorodnikov/ni časa (Os.B 12-2; Os.E 12-1, Os.Č 12-2 )
  - Ni vpliva (Os.C 12-1 )
  - Vplivi v prihodnosti (Os.D 12-1 )
  - Predhodne izkušnje s formalno pomočjo

- Izkušnje z domom (Os.C 17-1; Os.Č 17-1; Os.C 22-3; Os.Č 5-5; Os.Č 22-1 ; Os.A 20-1; Os.B 20-6; Os.C 20-1; Os.Č 20-1; Os.D 20-2; Os.E 20-1 )
  - Izkušnje z bolnico (Os.B 20-1 )
  - Izkušnje z osebjem v domu (Os.Č 20-2; Os.A 20-2 )
  - Malo izkušenj z institucijami (Os.D 20-1 )
- ❖ **Mnenja starih o kvaliteti formalne pomoči**  
 delno dobro (Os.A 19-1; Os.B 19-1 )  
 dobro ( Os.D19-1; Os.E 19-1, Os.Č 22-2 )  
 dobro mnenje o domu (Os.Č 23-1 )  
 Neupoštevanje individualnih želja (Os.A 19-6 )  
 Neprilagojenost različnim potrebam (Os.A 19-6 )  
 hudo, če si nepremičen (Os.B 19-2 )  
 razlike glede na spol (Os.C 19-1 )  
 Kvaliteta storitev-odvisno od sposobnosti posameznika (Os.B 19-2; Os.Č 20-4 )  
 Primerjava doma z bolnico (Os.B 20-2 )  
 dnevno varstvo-dobra možnost pred odhodom v dom (Os.E 22-6 )
- **Zadovoljstvo s storitvami odvisno od**  
 Posameznika (Os.Č 19-1; Os.Č 19-3 )  
 Prilagoditve (Os.Č 19-3 )  
 Lastnega poznavanja sistema pomoči (Os.D 24-3 )
- **Kritike formalne pomoči**
- **Kritike doma** (Os.B 20-5)  
 premalo domov (Os.B 19-3;  
 premalo strežnikov (Os.B 20-5; Os.A 20-2; Os.A 19-2; Os.B 19-4
    - Posledica- Manj kvalitetne storitve (Os.A 19-4; Os.B 19-5
 premalo posvetitve osebi (Os.A 20-3;  
 nespoštovanje uporabnikov (Os.C 19-2 )  
 neoseben odnos (Os.B 20-3)
  - **Kritika bolnice**  
 neoseben odnos (Os.B 20-3 )  
 premalo osebja (Os.B 20-5 )  
 slab odnos do ljudi (Os.B 20-5 )
  - **Kritike pomoči na domu**  
 osebje ima preveč dela (Os.Č 5-4 )
    - Posledice-manj kvalitetne storitve (Os.Č 5-4 )
      - neoseben odnos (Os.Č 5-5; Os.Č 24-2 )
  - Nezaupanje v formalno pomoč (Os.B 14-4; Os.Č 17-5; Os.A 22-5 )  
 Premalo možnosti pomoči (Os.B 24-3 )

## Priloga 5: DEFINIRANJE POJMOV

### NEFORMALNE SOCIALNE MREŽE

Neformalna socialna mreža, je sklop pojmov, ki poimenujejo aktivnost posameznikovega medsebojnega povezovanja in vzpostavljanja odnosov z drugimi ljudmi v njegovem okolju. To povezovanje poteka v okviru družine, sosedov, sorodstva in prijateljev na neformalni ravni, kar pomeni, da so stiki in odnosi spontani, niso vnaprej dogovorjeni ter potekajo na enakovredni ravni med vsemi udeleženci.

V diplomski nalogi sem raziskala razvejanost neformalnih socialnih mrež starih oseb oz.:

- ❖ **koga opredeljujejo kot družinske člane** ( osebe, s katerimi staro osebo povezujejo sorodstvene vezi in na podlagi teh vezi vzpostavljajo medsebojne odnose in stike. )
- ❖ **koliko stikov in vrsta stikov s sosedi** (osebe, ki živijo v neposredni bližini in jih stare osebe pogosto srečujejo v okolju kjer bivajo ter z njimi vzpostavljajo priložnostne stike )
- ❖ **Prisotnost in število prijateljev** ( osebe s katerimi so stare osebe v iskrenem in zaupnem odnosu, temelječem na sorodnosti mišljenja in čustvovanja. )
- ❖ **Stiki z daljnimi sorodniki** ( osebe s katerimi so stare osebe v sorodstvenem razmerju oz. imajo skupnega prednika in to niso družinski člani)

### ODNOSI ZNOTRAJ NEFORMALNE SOCIALNE MREŽE

Odnos je splošen pojem, ki označuje obstoj in součinkovanje skupnih elementov med posamezniki. Odnos označuje druženje kakor tudi stike. V moji raziskavi ugotavljam odnose med:

- ❖ **Odnosi z družinskimi člani** (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki jih je predhodno opredelila kot družinske člane)
  - **Spoštovanje in upoštevanje** (pojem opredeljuje pozitiven odnos do stare osebe, zaradi njegove moralno utemeljene veljave znotraj družine)
  - **Razhajanje želja z družinskimi člani** (pojem opredeljuje aktivnost kjer pride do razlik v pogledih ali nazorih glede želja, ki se porajajo med starimi ljudmi in njihovimi družinskimi člani)
  - **Vpliv na odnose z družinskimi člani** (pojem opredeljuje sposobnost delovanja nečesa ali nekoga na tak način, da se to posledično kaže na kvaliteti odnosa med starimi osebami in njihovimi družinskimi člani)
- ❖ **Odnosi s sosedi** (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki živijo v neposredni bližini in se jih imenuje sosedje. V nalogi sem raziskovala način, kvaliteto in jakost odnosov s sosedi)
- ❖ **Odnosi s prijatelji** (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki jih stare osebe opredeljujejo kot svoje prijatelje. V nalogi sem raziskovala način in jakost odnosov s prijatelji)
- ❖ **Odnosi z daljnimi sorodniki** (pojem opredeljuje interakcijo med staro osebo in osebami, ki jih stare osebe opredeljujejo kot svoje daljne sorodnike. Raziskovala sem jakost odnosov z daljnimi sorodniki).

**BLIŽINA BIVANJA** (je pojem, ki opredeljuje krajevno oddaljenost prostora kjer ljudje živijo. V diplomski nalogi sem ugotavljala:

- ❖ **Oddaljenost bivanja družinskih članov** (pojem opredeljuje bližino/oddaljenost bivališča stare osebe in njenih družinskih članov. Ugotavljala sem tudi mnenje starih oseb glede oddaljenosti njenih družinskih članov)
- ❖ **Varnost v domačem okolju** (pojem opredeljuje občutek, ko človeka ni strah pred drugimi ljudmi, da bi jim storili kaj zalega)

**VPLIV NA DOBRO POČUTJE** pojem opredeljuje sposobnost delovanja nečesa ali nekoga na tak način, da se to posledično kaže na občutenju psihičnega ali fizičnega (ne) ugodja) V diplomski nalogi sem ugotavljala naslednje dejavnike, ki vplivajo na dobro počutje:

- ❖ **Srečni trenutki** (trenutki, ko stara oseba občuti pozitivna čustva sreče, veselja in radosti)
- ❖ **Hobiji, aktivnosti** (aktivnosti, ki starejši osebi kvalitetno zapolnijo njen čas)
  - **Pomen hobijev in članstva v društvih** (pojem opredeljuje bistvene oz. tipične lastnosti hobijev in aktiviranja v društvih in organizacijah)
- ❖ **Občutek osamljenosti** (stanje, ko stara oseba občuti negativne posledice tega, da je sama)  
V diplomski nalogi v zvezi z občutkom osamljenosti navajam tudi:
  - **Vzrok osamljenosti** (pojem utemeljuje zakaj se stara oseba počuti osamljeno)
  - **Odziv na osamljenost** (pojem, ki se navezuje na aktivnosti, ki jih stare osebe prakticirajo, da se ne bi več počutile osamljene)
  - **Preventiva pred osamljenostjo** (pojem, ki opredeljuje dejavnost, ki jo stara oseba izvaja, da ne bi prišlo do občutka osamljenosti)

**NEFORMALNA POMOČ** je dejavnost, ki jo namesto stare osebe izvajajo osebe, ki jih je ta opredelila kot člane neformalne socialne mreže. V raziskavi opredeljujem pojme navezujoče se na neformalno pomoč:

- ❖ **Osebe, ki nudijo pomoč** (osebe znotraj neformalne socialne mreže, ki stari osebi omogočijo, da ji del vsakodnevnih aktivnosti ni potrebno opraviti, ker to naredijo namesto njih)
- ❖ **Načini neformalne pomoči** (kako ljudje iz neformalne socialne mreže pomagajo starim osebam)
- ❖ **Želje in potrebe glede neformalne pomoči** (izražanje hotenja, ki se navezuje na izvajanje dejavnosti, preko katere se nudi neformalna pomoč stari osebi)

**FORMALNA POMOČ** je dejavnost, ki jo namesto stare osebe izvajajo osebe, ki so praktično usposobljene za nudenje pomoči (niso člani neformalne soc. mreže), institucije ali organizacije, ki obstajajo v okolju, kjer stara oseba živi.

V raziskavi opredeljujem pojme navezujoče se na formalno pomoč:

- ❖ **Poznavanje pomoči starejšim** (pojem opredeljuje vednost o dejavnostih in službah, ki v naši občini nudijo formalno pomoč starim osebam)
- ❖ **Želje in potrebe glede formalne pomoči** (pojem opredeljuje občutenje in izražanje hotenja glede formalne pomoči za stare osebe)
  - **Želje glede doma za stare** (izražanje hotenja, ki se navezuje na odhod in bivanje v domu za stare v prihodnosti)
  - **Oddaja prošnje za v dom** (ali je prošnja že predložena, kdo je pomagal pri izpolnjevanju prošnje in vzrok za oddajo le te)
  - **Želja ne v dom** (opredeljuje negacijo želje po vstopu v institucionalno varstvo doma za stare)
  - **Storitve/pomoč za potrebe v bližnji prihodnosti** (Opredeljuje katero vrsto formalne pomoči bi si ljudje izbrali oz. potrebovali v bližnji prihodnosti)
  - **Formalna pomoč le v primeru** (opredeljuje določene primere, ki jih stare osebe opredeljujejo kot pogoji za korištenje formalne pomoči)

- **Želje po informacijah** ( Izražanje hotenja po večji količini informacij glede formalne pomoči )
- ❖ **Pogovor/informiranost o pomoči** je aktivnost preko katere stare osebe pridobijo določene informacije o formalni pomoči. Je tudi stanje obveščenosti oz. poučenosti o možnostih formalne pomoči v okolju kjer živijo )
  - **Vzrok manjše informiranosti** (pojem utemeljuje zakaj imajo stare osebe malo informacij o formalni pomoči )
- ❖ **Vpliv na razmišljanje o formalni pomoči** (pojem opredeljuje sposobnost delovanja nečesa ali nekoga na tak način, da se to posledično kaže na dejavnosti v zavesti, da bi se spoznala primernost formalne pomoči starim osebam )
  - **Mnenja starih o kvaliteti formalne pomoči** ( pojem opredeljuje prikaz lastnosti ali stanja glede na videnje s strani starih oseb )
  - **Zadovoljstvo s storitvami odvisno od** ( opredeljuje odnos starih ljudi do formalne pomoči, na podlagi katerega vrednotijo pomoč sebi )
  - **Kritike formalne pomoči** ( pojem govori o negativni oceni, ki so jo stari ljudje pripisali formalni pomoči )